

VILÉM JIČÍNSKÝ

CESTA OSTRAVANA DO AMERIKY LETA PÁNĚ
1893

Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě, příspěvková organizace

2012

Toto elektronické vydání vychází z textu **Cesta Ostravana do Ameriky leta Páně 1893** od Viléma Jičínského, který byl vydán pravděpodobně v roce 1893 v Moravské Ostravě tiskem Jul. Kittla.

ISBN 978-80-7054-170-8 (pdf pro čtečky)

Text díla a ilustrace nejsou vázány autorskými právy.

Elektronické vydání (typografická a grafická úprava) je poskytováno pod licencí
Creative Commons.

Z Ostravy do Hamburku

Již po mnoho roků přál jsem si navštívit Ameriku, zemi všech možností a nemožností, abych se osobně mohl přesvědčit o tom, zda-li jest vše pravda, co se o Americe píše a vypravuje, aneb zda-li není mnoho vymyšleno a vylháno. Rok od roku odkládal jsem z různých příčin cestu přes daleký oceán, až mne letošní světová výstava přiměla k tomu, že jsem si opatřil v Místku list průvodní, u bankéře Čučky vyměnil několik zlatek na dolary a hajdy na cestu.

Od našeho nezapomenutelného učitele Pobiata jsem ovšem věděl, že se do Ameriky jede směrem západním; od nás leží na západ první osada Přívoz, musel jsem tudíž do Přívozu. Odtud otevíraly se mně cesty dvě — k Hamburku a sice buď přes Prahu, Drážďany a Lipsko, aneb přes Vratislav do Berlína. Volil jsem cestu první, chtěje se po druhé cestě nazpět vrátiti — nepohltí-li mne totiž nějaký žralok, čehož se mnozí moji spoluobčané a spoluobčanky velmi obávali.

Na státní dráze mezi Třebovou a Kolínem pocítil jsem první dojmy americké tím, že jsem ve voze jídelním à la Pullman Car dobře a pohodlně seděl a se nasytil, aniž bych se obávil musel, že za drahé peníze — po způsobu americkém — tvrdá a horká jídla, jak to na našich stanicích jest obyčejem, musím polykati.

V Praze učinil jsem třicetihodinnou zastávku, abych sobě jednak odpočinul, jinak abych si prohlédl železnou, 60 metrů vysokou rozhlednu na Petříně, ze které jest čarokrásný pohled na Prahu a okolí a kam mně bylo jeti po lanové dráze. Na zvláštním

přístroji vytažen octne se člověk ve výši 198 metrů nad hladinou stříbrotoké Vltavy.

Odpoledne vyjel jsem si do »stromovky« a večer navštívil jsem divadlo, kde dávána byla Smetanova opera »Dalibor«, která co do krásy a hudebního provedení vyrovná se světoznámé opeře »Prodaná nevěsta«.

Několik sklenic dobrého plzeňského a volná německo-česká a zase česko-německá konverzace s několika známými a dobrými přátely v rovnoprávné restauraci Eisově na »Příkopec« a konečně pevný spánek posilnily mne tak, že jsem se dne 1. května odebral k železnici a za nejkrásnější pohody jel dále směrem ku Drážďanům.

V Königštýně byla dobrovolná čtyřhodinná zástavka, jíž použil jsem ku prohlédnutí vysoké pevnosti »Königštýn«; bohužel v brzku zahalila se obloha do temných mraků, které rozkošné vyhlídce do daleké krásné krajiny byly velmi na ujmu. Viděl jsem oba Winterbergy, baštu, v pevnosti několik děl, známé lože pažat, hlubokou studni a v údolí hotel »u prince Alberta«, kam jsem nyní pospíšil v naději, že tam něco teplého k jídlu a trochu dobrého vína obdržím. Naděje mne nesklamala a já milerád vkročil do hotelu, neboť silná šedá mlha počala se šířiti a stávala se velmi nepříjemnou. Abych se na »mořskou nemoc« připravil, podnikl jsem odpoledne malou plavbu po Labi, kam mne sluha z hotelu, mou torbu a kufřík nesoucí, doprovodil. Sluha tento byl hodný Sasík. Samou úslužností a vypravováním propásl znamení odjezdu a musel ku svému ustrnutí s námi až ku stanici jeti, poněvadž

kapitán na jeho ustavičné »prosím, musím vystoupiti, jsem sluhou v hotelu prince Alberta« nebral zřetele. Tento žert stál mne mnoho potěšujících slov a o jednu marku více za zpáteční cestu tohoto človíčka.

Pyšně vystoupil jsem v Drážďanech bez »námořské nemoci« na břeh a ubytoval jsem se v pohostinném i dobrém hotelu »u evropského dvoru«.

Kdo neslyšel ještě koncertovati královskou dvorní kapelu na Brühlově terase, kdo tam nejedl saské »Appetitschnitte« (po česku: dobře chutnající řízky) a nepil tam českého piva, ten ať tam jede a okusí — všechno bylo výtečné, právě jako ty v kruhu sedící, pletoucí a háčkující, sodovku a limonadu pijící a ničeho nejedící počestné panny, matičky a babičky, které ve mně vzbudily zvláštní úctu pro Drážďanské obecenstvo. A kdybych nebyl v koutě uslyšel zachřestiti několik šavlí, byl bych skoro myslil, že sedím někde v kostele. Ztratí-li někdo v Drážďanech klíček od kufříku, tedy musí platiti za nový 30 feniků; v Chicago, kde se mně stala podobná nehoda, stojí takový klíček 1 dolar = 4 marky 15 feniků. Podotýkám to proto, abych své krajany do Ameriky jedoucí varoval před ztrátou klíčků.

Druhého dne měsíce května jsem si prohlédl celé Drážďany, jmenovitě nezbytné zelené klenutí, obrazárnu, pomník generála Moraua a konečně zvířecí zahradu, kde jsem při domku opičím prvního Ostravana na cizí půdě spatřil. Prosím, oba byli jsme střízliví, třeba jsme stáli u domku opic. Podívav se také do katolického dvorního chrámu, byl jsem přinucen, koupiti si

»Jägerovku«, poněvadž bylo hodně zima. Také některé podobizny jsem sobě zakoupil, které vynikaly zvláště svou lácí. Překonán dojmy krásného města Drážďan, sebral jsem své věci a jel po celou noc do Hamburku, kam jsem 3. května o 6. hodině ranní zdrav a hodně ospalý dorazil a »u bavorského dvoru« se ubytoval.

Poněvadž jest také v Německu v noci tak tma, jako u nás, nelze mně krajinu milým čtenářům a čtenářkám popisovati, vím však jistě, že nás v Lipsku na otáčce z Drážďanského na Hamburské nádraží obrátili, při kteréžto příležitosti ztratil jsem docela směr světový. Že jsme též byli v Halle a Magdeburku, seznal jsem dle melodického volání a jmenování stanic těchto konduktérem, který byl ostatně velmi vlídný a laskavý, poněvadž nás nechal za podání ruky, v níž nacházela se německá marka, v kupé samotny seděti. Společnost naše sestávala ze tří osob.

V Hamburku

Dojem, jaký na mne učinil Hamburk, nebyl právě nejlepší. — Nečistá postel a jisté náčiní noční i s obsahem, které dosud ponecháno bylo od dřívějších cestujících, přinutily mne vyjítí si ihned na procházku na blízký starý a nový pannenský chodník (Alter und neuer Jungfernstieg). Avšak nepotkal jsem zde ani starých, ani mladých pannen, nýbrž jen lidí na trh jdoucích, listonoše, posluhy a jiné. Drožkaři uvelebili se v nedalekých sousedních boudách, kde se káva prodávala, přivázavše prozatím své koně ku železnému as 15 až 20 kilo těžkému závaží, které vždy sebou vozívají. Závaží stojí obyčejně na chodníku (trottoiru) a má zameziti splašení se koně, čehož se však drožkář obávati nemusí.

Drožky - všechny jednopřežné - jsou pěkné, ale také dražší, než jinde. Dlužno jest zmíniti, že se v každé drožce nachází měřítko vzdálenosti, které je ve spojení s kolem vozovým a které každému cestujícímu ručičkou naznačuje, kolik marek a feniků za učiněnou cestu zapraviti má.

Milé zprávy a telegram z domova a dobrá snídaně ve víděnské kavárně zahnal všechny chmůry, že jsem se odhodlal, město prohlédnouti, ku kterémuž cíli použil jsem drožky, načež odebral jsem se opět do své světničky v hotelu, která prozatím byla uklizena. Hamburský říční přístav, kam jsem se nechal zavézt, jest tři kilometry dlouhý, 1 kilometr široký prostor řeky Labe, ve kterém sta menších lodic a parních lodí, nejvíce lodí obchodních se pohybuje aneb v Dokách stojí, aby náklad svůj složily do skladišť, která rovnoběžně vystavena jsou s přístavem, aneb aby zboží naložily. Mořský přístav hamburský sluje Cuxhaven, útulné městečko na výtoku řeky Labe do severního moře, 115 kilometrů od Hamburku vzdáleno — asi tak daleko, jako z Ostravy do Uh. Hradiště — a nutno tam jeti z Hamburku buď po vodě, což trvá téměř pět hodin, aneb po železnici, která jest na levém břehu řeky Labe a jede 2¼ hodiny. Mnoho ramen říčních, 10-30 metrů širokých, protéká městem, což podobá se velmi vlašským Benátkám. Po vodě přivážejí zboží do skladišť městských. Novější část města, která leží jihovýchodně, má přímé a široké ulice, kdežto starší část má, jako všechna starší města německá, mnoho koutů a sestává se mnoha 3-5 patrových domů z části dřevěných s dřevěnými schody a sítěmi.

Mnoho z domů těchto je již nakloněno tak, že se vzájemně o sebe opírají. Vida takové stavby, nedivil jsem se pranic, že Hamburk roku 1842 z větší části vyhořel a ještě po dnes jest se ohně v podobných částech města co obávati. A že loňského roku cholera tam tak strašlivě řádila — zemřelo tam dle úředního oznámení 8000, skutečně však mnohem více lidí — nemusíme se tak diviti. Se svým známým přítelem v Hamburku ustanoveným prohlédli jsme si místa, kde epidemická nemoc tato tak zuřila. Shrozili jsme se, vidouce, jak některé příbytky lidské vypadají. Hlavní vchod 1 m. široký a 1.8 m. vysoký, tmavá, úzká síň i 20 m. dlouhá, dvorek nejvýše 3-4 m. široký, nepřehledně dlouhý, obestavený 3-5 patrovými domy. Do dvorku slunce nikdy vniknouti nemůže a jest tam vzduch velmi nezdravý a úplně zkažený. Pomníme-li, že voda v kanálech říčních (rameno řeky Labe) je úplně zkažena, že roku loňského byla v Hamburku pitná voda velmi špatná a proto zdraví lidskému škodlivá a konečně povážíme-li, že v malých a nízkých bytech bydlí mnoho lidí pohromadě, tu se není co diviti, že cholera tak strašlivě tam řádila.

Ještě podnes stojí dřevěné boudy v některých ulicích, kde vodu vařící ku domácím potřebám dostati lze, ačkoliv již od jara se zde všechna voda procezuje a takto čistí. Nachází se tu velká nádržka na vodu z řeky Alsteru, — jest to vlastně rozšíření řeky této — která jest asi tak veliká, jako vnitřní město Moravské Ostravy. Menší parníky přivezou obecnstvo za 10 feniků až do Eppendorfu, ležícího 5 kilometrů odtud.

U prostřed města jsou dva čteně navštěvované sady, a sice botanická a zoologická zahrada, poslednější největší v celé Evropě, kde se nachází také restaurace a kde denně vojenská kapela koncertuje. Kdo chce velmi dobře a draho pojísti, ať jde do sklepu »Pfortes-Wilkens«; kdo míní se pomodliti, navštív veliký kostel sv. Mikuláše a kdo se chceš dobře pobaviti, jdi do městského divadla neb do divadla »Thalia«, jak jsem to učinil já. Mimo znamenité obrazárny nenavštívil jsem ani umělecké ústavy, ani musea.

Dne 4. května bylo mně na parní lodi »Augusta Victoria« odcestovati do Ameriky a proto musel jsem svá těžká zavazadla na lodi odevzdati. K tomu cíli odebral jsem se do kanceláře Hambursko-Americké plavební společnosti akciové (Bureau der Hamburg-Amerikanischen Packetfahrt-Actien-Gesellschaft), kde jsem si také najal za 4 marky lenošku na mé jméno znějící na palubě. Velkými nápisy v řeči české, německé, anglické a francouzské varuje se i zde obecenstvo před zloději.

Titul této plavební společnosti jest tak dlouhý, jako její lodě, které k největším a nejelegantnějším lze počítati, jmenovitě rychlé parníky »Bismark«, »Augusta Victoria«, »Normannia« a »Columbia«. Zkráceně píše se naše paroplavební společnost písmeny »H. A. P. A. G.«, kteréžto zkráceniny budu užívati i budoucně. Dle výkladu jiných znamená prý těchto pět písmen také: »Haben alle Passagiere auch Geld?« (Mají všichni cestující také peníze?) — Odevzdáním svých zavazadel zapsal jsem se d'áblu; cesta do Ameriky, která mně tak podivnými barvami byla

líčena, nedala se více odvrátiti, ačkoliv jsem se v duchu na zotavení velmi těšil a to vším právem.

Že je Hamburk co do velikosti třetím městem německým, že má mnoho pozoruhodných památek a že čítá 316.000 obyvatelů, můžeme se všude dočísti; avšak chci ještě něco ze života zdejšího lidu za mého dvoudenního pobytu v Hamburku podati. Viděl jsem pohřeb, jehožto průvodčí — jmenovali-li se »Concordia« nebo »Pietät«, to nevím — oděni byli ve starohamburský kroj, v krátkých, černých talárech, širokých a krátkých kalhotách, ve střevících a punčochách, v kvadrátcích, vše černé barvy; dále mnoho domů, se samými comptoiry (kanceláři), ve kterých se korrespondence a vedení knih z polovice vede v řeči anglické; květinářky od 50 roků nahoru — mladších jsem nespatrił — v roztodivných krojích a konečně, že prodává se pivo plzeňské, které Plzně nikdy nevidělo.

Ve čtvrtek dne 4. května odnášel mne a mnoho jiných evropských omrzelců zvláštní vlak velmi pomalu do Cuxhavenu, kde jsme na blízku přístavu slezli. Pak vedeni jsme byli do síně, kde se až příliš prohlížely průvodní a plavební listiny. Kdo neměl průvodního listu, »musel« zůstatí zpět, aby pak tím pohodlněji a pokojněji po malém parníku, který nás všech po půlhodinné plavbě k velkému parníku »Augusta Victoria« přivezl, dále jeti mohl. Na lodi hrála hudba a sluhové lodní odvedli nás do komůrek. Každý by si byl rád prohlédnul celou loď a běhal sem a tam, tak že mně celá směsice připadala jako úl, ve kterém 900 cestujících a 250 lodních zřízenců — tolik jich bylo na lodi —

bzučelo, křičelo a běhalo. Loď byla na obou stranách symetricky stavěna, tak že se nemohl člověk dobře orientovat a často zabloudil.

O 12¼ hodině zazněla lodní parní trouba hlasem hrozným, kotva byla vyzdvižena, malý parník se smějícími a plačícími průvodčími odrazil a v několika minutách octli jsme se na širém moři.

„Augusta Victoria«

Loď »Augusta Victorie« jest celá ze železného plechu, je 140 metrů dlouhá, 17 metrů široká a měří od spodku až k mezipalubí 11.6 metrů, z čehož je pod hladinou 5.6 metrů. Prostora obnáší 7661 tůn. Nad podlodí je tak zvaný můstek velitelův 18 metrů, vrchní hrana třech velkých komínů, jichž průměr dosahuje až 4 metry, měří 24 metrů a stěžeň 42 metrů výšky.

Potopení této lodi jest téměř nemožné, poněvadž má dvojitě dno a 11 pevných oddělení, kam voda ani vniknouti nemůže. Mimo toho jest zde mnoho čerpadel, která naplnění takového oddělení vodou během 20 minut vodu zcela odstraní.

Dále jsou na lodi — dle nejnovějších zkušeností — dva rovnoběžné lodní šrouby z manganového bronzu, mající 5.4 metrů v průměru, jichž vřetenem měří 0.42 metrů. Mezi oběma šrouby jest hlavní veslo umístněno. Při každém šroubu pracují tři parní hřídele v průměru 230, 145 a 90 cm., které při 10 atmosférách tlaku parního 75 otočení šroubů způsobí. Oba šrouby pracují jednostejně a kdyby na některém stala se vada nějaká, tu pracuje ještě druhý šroub a pohybuje loď rychlostí lodi poštovní. Loď

»Augusta Victoria« učiní za hodinu průměrně 18.4 mořských mil, při kteréžto rychlosti dokoná cestu z Hamburku do Nového Yorku = 3580 mořských mil, v 8 dnech. My jsme dorazili teprve za 8 dnů a 7 hodin, poněvadž nám bylo několik protivných větrů překonati, tak že jsme za hodinu urazili průměrně 18 mořských mil. Devět stojacích hlavních kotlů ve 3 od sebe oddělených a nepromokavých prostorách, 5 metrů výšky a 4½ metrů v průměru, dodává potřebnou páru, která se rovná 14.000 sílám koňským. Mimo 2 parních strojů ku pohybování šroubů pracuje neb stojí pohotově ještě 40 výpomocných strojů parních k naplňování kotlů, ku čerpání vody, k osvětlení elektrickému, k zakotvení a k jiným ještě účelům.

K jednoduché plavbě zapotřebí jest denně 2500 metrických centů uhlí, avšak nakládá se na loď obyčejně 24.000 metrických centů, čili 240 vagonů uhlí.

Obyčejně stojí vratidlo čili hlavní veslo, poněvadž oběma šrouby, když se dají nestejně otáčeti, docílí se docela obstojná a dobrá plavba, tak že pouze při zlomení šroubu hlavní veslo započne pracovati.

Mimochodem podotýkám, že mořská míle obsahuje 1.855 kilometrů, 1 angl. míle = 1.6109 kilometrů a že 60 mořských mil počítá se na 1 stupeň rovníkový. Německá čili zeměpisná míle je 7.42 kilometrů dlouhá, což činí 4 míle mořské.

Na lodi naší bylo 20 nádherně zařízených pokojíků pro 40 osob, 72 pokojíků prvé třídy pro 216 osob — obyčejně však pouze pro 145 osob, 30 pokojíků druhé třídy pro 120 osob, pak pro 60 až

90 osob v mezipalubí a konečně prostory v odděleních po 12 až 18 osobách pro 300, tak že na lodi má dosti místa 676 cestujících, kterýžto počet může býti zvýšen na 800 osob.

Z plavců nachází se na lodi: 1 správce lodní čili kapitán, 7 důstojníků, 10 strojních inženýrů a strojních mistrů, 20 strojníků, 1 lékař, 1 výplatník, 1 vrchní kuchyňský, 70 posluhů (Stewards), dále jsou tam kuchaři, pekaři atd. 79 námořníků a hochů lodních a 65 topičů a hlídačů kotlů, úhrnem 255 osob. Loď naše stála s výpravou a celým zařízením 5½ millionů marek.

Zpáteční svou cestu konal jsem na větší lodi, nazvané »Bismark«, a poněvadž jsem měl příležitost a čas na prohlédnutí všech prostor strojních, tedy podávám zde ještě několik zajímavostí o této obrovské lodi.

Pokojík první třídy je 2.3 metrů dlouhý a 2.1 metrů široký, jsou v něm dvě postele s vyvýšenými pokrajnými stěnami nad sebou. Postele jsou pouze 180 centimetrů dlouhé a 65 centimetrů proto široké, aby při nastálém vlnobití nebyl cestující z postele vyhozen; dále jest v pokojíku tomto skládací umývadlo, 2 pánve, 1 pohovka — v čas nouze zároveň postel — konečně 2 malé skříně k uschování šatstva, čímž jest místnost pokojíku zcela vhodně a prakticky vyplněna. Dva nepřátelé, ať mužského neb ženského pohlaví, musí se v takovém pokojíku smířiti, poněvadž ustavičné pohybování a kolíbání lodi napomáhá a často donucuje k nedobrovolnému obapolnému obejmutí. Mimo pokojíků pro cestující a lodní mužstvo bylo ještě ve vrchních poschodích: 1 větší jídelna první třídy pro 180 osob, 1 menší jídelna první třídy

pro 80 osob, herna a čítárna první třídy, všechno velmi nádherné zařízeno; dále jest tam jídelna druhé třídy pro 100 osob, herna a čítárna druhé třídy, salon pro kuřáky druhé třídy, vše jednoduše sice, ale úhledně zařízeno.

Na širém moři

Život na takové lodi stává se již v několika hodinách velmi příjemný, ač většinou jednotvárný. O ½8. hodině ranní zбудí posluha čínským nástrojem »Tam-tam« — kovový kruh 45 cm. v průměru — všechny spáče; od 8-9 hodiny je první snídaně o 4 až 5 jídlech, o 6. hodině oběd, sestávající ještě z více jídel a konečně o 9. hodině večerní čaj a nějaké pečivo. Měl-li by snad někdo mimo toho ještě chuť na jídlo, může vždy obdržeti nezbytné řízky. Poněvadž mořský vzduch hodně tráví, tedy obyčejně ukládáme více potravy do žaludku, jinak velmi drahého. Nápoje jsou též k dostání a to v rozmanitých druzích, avšak musejí se — až na čaj a na vodu — zvláště platiti.

Takový všetečka jako já, prohlédne sobě hned prvního dne celou loď, všemu se diví, chodí desetkrát za den ku tlakoměru, vyptává se lodníků na rozličné malichernosti, jedním slovem nedělá nic chytrého, co zatím starý a zkušený cestující se někde uvelebí, na dobrém doutníku sobě pochutnává, rozmlouvá, čte a trpělivě očekává ukončení své cesty. Zlý jeden cestující jel s námi hned z Cuxhavenu, avšak neukázal se po celé dva dny, ačkoliv bylo hezky a moře tiché. Pak brzy vylezl ze své skrýše a cestující obtěžoval svými nejapnými a hloupými vtipy — bylať to nemoc mořská. Počet bledých tváří byl vždy větší a větší, na okraji

lodi octlo se vždy více a více navštěvovatelů, kteří se svými žaludky činili zde pořádek. Vypravuje se, že měly hladové a hltavé ryby toho dne pravé posvícení.

U Southamptonu zůstala »Augusta Victoria« dvě hodiny státi, cestující z Anglie nebo do Anglie vstupovali aneb vystupovali; také odevzdali jsme svůj polední dopis na své milé a drahé znějící malému poštovnímu parníku, který v brzku s očí nám zmizel a s ním zmizela i možnost, po 8 dnů na suchou zemi vstoupiti. Pluli jsme podél bílého pobřeží albionského 1½ dne a když nám i Plimouth a ostrov Wyght se zámekem »Osborne« zmizel z obzoru, otevřel se nám oceán se všemi svými krásami a velkolepostí.

Moře stávalo se nepokojnější a zuřivější a během 24 hodin počalo naší lodí silně cukati, při čemž mořská nemoc u mnohých cestujících se ještě zvýšila. Já bojoval jsem udatně proti tomuto nepříteli. Cukání lodi jest vlastně kolísání podélní ose její, při čemž podlodí až na 8 metrů bylo vlnami vyzdviženo a zase tak hluboko do nich ponořeno, což neustále se opakovalo. Cestující na mezipalubí notně byli postříkáni. Já měl to potěšení, že jsem po 24hodinné kočičině byl zase čerstvý jako ryba. Proti této mořské nemoci jest jediná toliko »pomoc« a sice pevná vůle, nemoci nepodlehnutí, přes všechnu churavost zůstati na mezipalubí a tam jak snídání, tak oběd i večeri požití, víno s vodou píti, žádných líhovin nepožívati a vodu s kyselinou uhličitou, jež v hojnosti na lodi jest k dostání, píti. Flanelový obvazek na život a na žaludek přiložený chrání také poněkud před nemocí touto.

Po všechny dny koncertuje od 10-11 hodiny předpolední a o 6. hodině odpolední dobře seškolená kapela z 10 mužů sestávající. V neděli a ve svátek hraje hudba vždy o 7. hodině ranní dojemný choral, aby se obecnstvo upozornilo na den Páně.

Potkali jsme zvláště u pobřeží mnoho parníků i lodí plachetních, které nás všech nemálo zajímaly a které jsme si z lodě naší prohlíželi. Na širém moři potkávaly nás denně 3 až 4 lodě a zvláště zajímavé byly signály lodní, před jichž setkáním mají lodníci zvláštní respekt, buď pro srážku aneb jiné nehody a neštěstí. Blízkost takových lodí prozrazuje mořská voda, která se ochladí a pro touto příčinu se denně častěji měří.

Každý cestující, pán nebo paní, opatří si dobře přiléhající čepici, kterou vítr tak lehce s hlavy nesmekne; také se doporučuje, aby každý sebou měl dobrý starý svrchník a teplý šátek (plaid), poněvadž povětrí náhle se mění a často 3° až 14° R. (na jaře) obsahuje.

Z paluby, kde jsme jako vrabci sedávali a různými vtipy se bavili a tak sobě čas ukracovali, pozorovali jsme se zálibou každé hnutí plavců, které bylo pro nás velmi zajímavým. Dne 6. května spustila se o 4. hodině odpoledne velká mlha. Mlhavka zazněla každých pět minut a plavci jali se uvolňovati lodice záchranné, jichž bývá 12, což některých cestujících velmi rozčilovalo. Mlhovka zní proto, aby se předešlo možné srážce lodí a uvolnění lodic záchranných nebylo nic jiného, nežli vyplnění předepsaných pravidel lodních. Taková manipulace opakovala se ještě třikráte, aniž by si toho byl někdo povšimnul.

Na vynikajícím západním břehu ostrova Wyghtu stojí dvě velké skály křídové, — Needels zvané — kde stojí maják. Odtud čítají námořníci až do Nového Yorku 3.156 mil. Z Hamburku až sem počítá se 424 mil, tedy obnáší celá cesta z Hamburku až do Nového Yorku úhrnem 3580 mil. Zde se mně namanuly první obtíže s angličtinou. Křídové skály, o nichž právě bylo mluveno, značí v angličtině »skály jehlové.« Anglicky se to píše »Needels,« vysloví se to »nýdls« a skály tyto podobají se dříve nudlám než jehlám. Nejlépe by bylo skály pojmenovati mezinárodním slovem »nodl« a to pro všechny řeči na světě.

Silný vítr odnesl jistému boдрému Berlíňáku zcela nový klobouk na daleké moře, že se s ním navždy musel rozloučiti. Nebožák lamentoval ustavičně o svůj nový klobouk a já jako ostravský dobrák těšil jsem jej pravě, by hned po svém příchodu do Ameriky telegraficky oznámil horní škodu S. M. Rothschildovi. Na štěstí jsou však na lodi zaopatření čepicemi, které má na skladě některý z lodníků. Žraloků, delfinů a mořských pannen jsem neviděl; zahemžilo se několik fotografiů na mezípalubí, z nichž mnozí ve své práci s vrchu jmenovaným spolucestujícím byli znepokojováni a ze své práce vytrhováni. Posluhové mají mimo celého zaopatření a šatstva 30 marek měsíčně, avšak jsou zodpovědni za všechny škody, jež vzejdou rozbitím nádob kuchyňských i sklenic, ať škoda taková vzejde způsobem jakýmkoliv, tak že milému lodníku zůstane po nahrazení škody pouze 15 až 20 marek.

Parní loď jede za pohodlného počasí do Ameriky asi jednou za měsíc, tak že vyjede ročně osmkrát, a tu nachází se loď na moři po 16 dnů a v Hamburku neb Novém Yorku po sedm dnů. V zimě plují lodi tyto do orientu.

Můj spánek nebyl první noci právě nejlepší, neboť neustálé šramocení lodního šroubu, křik a běhání námořníků spánek mně znesnadňovalo. Druhého a třetího dne spal jsem tak dobře, jako bych byl v Ostravě, až mne monotonní »tamtam« ze sladkého snění probudilo. Dne 9. května bylo velmi větrno — bouřlivě nemohu říci — načež nás 10. květen překvapil + 3° R., tak že nebylo možno na mezipalubí zimou vydržeti a každý spěchal buď do salonu nebo do své komůrky. Tohoto dne byli jsme vzdáleni ještě asi 600 námořních mil = 1113 kilometrů, ale již pozorovali jsme tu a tam poletovati mořské vlaštovice a racky, kterýžto zjev každý radostně uvítal.

Velmi zajímavý jest západ slunce za tiché povětrnosti — východ slunce jsem vždy zaspal. Slunce zdá se do moře padati a barví pohybující se hladinu mořskou krásnou světlou barvou.

Moře zdá se svou barvu měniti; brzy zdá se býti modré, brzy zelené, jindy zase šedé. Když na tiché hladině mořské spatřujeme světlé, as 3-4 metry dlouhé pěnicí pruhy, tu po několika hodinách s jistotou můžeme očekávati vítr, který plavci rozvrhují na 12 stupňů — od nicky až do víchoru. My jsme nezažili většího vítru, nežli 7.-8. stupně, při němž povstávaly vlny as 3-4 metry vysoké. Zvláště obdivovali jsme tak zvané světélkování moře, které v pozdních hodinách večerních vícekrát jsme viděli. Na vlnách

spůsobených šroubem a ležatým stěžněm tančily bílosvítící »hvězdy« ve zdánlivé velikosti slepičího vejce, které nenadále se objevují a hned zase mizí; jsou prý to hnijící, dle jiných žijící mořští slimáci a jiná mořská zvířátka, která světélkování toto způsobují. Za dne vidáme slimáčky a zvířátka tato sem a tam plovati a jsou barvy buď nazelenalé neb nahnědlé.

Od 6. do 10. května bylo jen málo cestujícího obecenstva lze spatřiti, poněvadž vály dosti ostré větry; za to však dne 10. a 11. května bylo všude živo a veselo, jelikož nastalo počasí příznivé. Jako skokani ze všech úkrytů rybníku, tak vylézali cestující ze svých komůrek. Všude bylo veselo; tu zazníval líbezný zpěv, tam stálo skupení starších pánů, kteří se tvářili, jako by jich cesta pranic neunavovala. Jedni museli prý v uplynulých právě dnech své dopisy psáti, jiní četli právě něco zábavného, opět jiní jinak se vylouvali. Mladá společnost provozovala rozličné hry a po dva dny uspořádala opravdové plesy, ku kterým velmi přívětivý kapitán propůjčil i lodní kapelu a několik luceren. Mezi všemi cestujícími ženského pohlaví bylo pouze jediné děvčátko od mořské nemoci ušetřeno, a bylo vždy veselo a při neobyčejné chuti, čemuž se všichni cestující obdivovali a mu záviděli.

Někteří Američané, kteří bezpochyby dobré obchody v Evropě učinili, hráli po celý den karty, při čemž zlaťáky jenjen lítaly. I v sázkách se tito republikáni dobře vyznají, jak následující příklad ukazuje: Loď udělala denně cestu 425-465 mořských mil, tedy se $465-425 = 40$ centimů pod dolar nikdy nevylicitovalo, a druhého dne před polednem kupoval a prodával se podíl takový

— jako na burse — i za 30 až 40 dolarů, dle případu čili počtu podobnosti učiněné cesty lodi; pak vyhrál onen majitel podílu, jehož akcie úředním udáním počtu minut o 12. hodině souhlasila. Na takový způsob vyhrál podílník některý za jeden den i 320 dolarů čili 800 zlatých, jiný druhého dne 80 až 100 dolarů.

V pátek dne 12. května, kdy jsme již přistání ku břehu předvídali, bylo jasné bezvětrné jitro; pozorovali jsme již mnoho lodí a také větší počet racků a mořských vlaštovek ve vzduchu se objevoval. Téměř všichni cestující stáli neb seděli na okraji lodě a psali buď dopisy neb telegramy. I já sesazoval jsem telegram, abych svým milým šťastný příchod svůj do Ameriky oznámil. Z Nového Yorku platí se za 1 slovo 95 kr. O 11. hodině předpolední, kdy jsme od Nového Yorku byli vzdáleni ještě 160 mořských mil, připlul na malé a číslované plachetní lodi přístavní kormidelník, jehož dva plavci doprovázeli, aby dle starého zvyku a obyčeje naši loď do přístavu dopravil, za kteroužto službu obdržel maličkost — 600 zlatých. Pro podobné služby nezdají se kormidelníci býti tak potřebnými, poněvadž loď »Augusta Victoria« již mnohokrát do přístavu Novo-Yorkského přistála, avšak jest starodávná jakási výsada, kterou Američané nedají sobě tak lehce vzíti, jako jiní lidé. O 4. hodině spatřili jsme pobřeží Long-Islandské, načež viděli jsme několik amerických lodí válečných, ale pro obezřelou a zdlouhavou plavbu nebylo možno do 8. hodiny večerní do přístavu doraziti a tak bylo nám zakotviti v rejdě čili ve stavadle a ještě jednu noc (devátou) zůstati na lodi s potěchou, že v sobotu ráno budeme konati slavný vjezd po North

riveru podél sochy »Svobody«. Na všech stranách viděli jsme množství světél všech velikostí a forem, překvapující osvětlení měst Nového Yorku, Brooklynu, Jersey-City a Hoboken, odkud vyjímal se dlouhý most Brooklynský jako dlouhá osvětlená šňůra perlová. Objevil se malý poštovní parník, který všechny dopisy a telegramy přijal a zase tak ve tmě zmizel, jak se byl objevil. Veliké množství osvětlených malých lodic a člunů prohánělo se sem a tam, které jako bludičky hned se objevovaly a zase mizely. Mlhovky, piskot, zvonění a jiná výstražná znamení oznamovala příchod těchto lodic, aby se všemožnému neštěstí a snad srážce lodí předešlo.

Kdo svých hodiněk denně dle oznamovaného na lodi času neřídil, mohl to nyní otočením ručiček o celých šest hodin nazpět učiniti; takový jest rozdíl času mezi Ostravou a Nov. Yorkem. Když na př. jdou Ostravané o 12. hodině polední od Poppa k obědu domů — byli-li totiž s úlohou svou hotovi — tu se občané Novo-Yorkští v posteli obrátí na druhou stranu, poněvadž je tam teprve 6 hodin (ráno). Já posunoval jsem denně ručičky o 45 minut nazpět a proto přijel jsem v pravý čas do Nov. Yorku.

Čas jakož i místo, kde se loď nachází, určuje se každodenně o 12. hodině polední jistým nástrojem, »sextant« zvaným. Nástrojem tímto určí se právě poledne a podle toho řídí se i hodiny. Porovnáme-li nyní takto zřízené hodinky s časem středoevropským, tedy nám rozdíl mezi oběma udává stupeň délkový, ku kterému loď doplula a kompasem stanovený směr lodi, jímž se křížuje stupeň délkový, ukazuje nám místo, na kterém

se loď právě nachází. Tento bod naznačí se na mapě, která jest vždy k nahlédnutí vyvěšena. Takové mapky — jen že v menším měřítku — prodávají se cestujícím a také já sám jsem si na památku zakoupil dvě mapky.

Děsný zvuk nehupebního nástroje »Tamtam« zazněl z nenadání o ½6 hodině ranní v sobotu dne 13. května a probudil těch, kteří ještě spali. Cestující spěchali s oblékáním, skládali své věci a posnídavše ubírali se na palubu, aby velkolepý vjezd mohli dobře pozorovati — avšak jaké sklamání!

Šedá mlha pokrývala celou krajinu. Sochu Svobody viděli jsme pouze v mlze, taktéž i města, z nichž tu a tam vyčnívala buď nějaká kostelní věž neb vyšší stavení nějaké. Mně to přicházelo, jako bych stal na Jaklovci a viděl náš Brooklynský most přes Ostravici, za kterouž v mlze vyčnívá věže skladiště hasičů ostravských. Jeli jsme pomalu a o ½8 hodině přistáli jsme v dokách hobokenských plavební společnosti H. A. P. A. G., kde nás očekávalo mnohno lidí, nosičů, celních strážníků atp. Vysazení živé i mrtvé bagage (vyslov: багаže) trvalo po celé dvě hodiny. Celní revise nebyla tentokráte tak přísná, bezpochyby na odporučením některé dobrého známého přítele, který mně a některé spolucestující na americké půdě očekával. Odtud jeli jsme do hotelu. U břehu je veliký parní prám, na který vstoupiti může asi 1000 osob a 16 dvouspřežných vozů; za převezení jedné osoby platí se ve dne 2 a v noci 3 centy. Na tomto prámu převéztí jsme se nechali přes řeku Hudson, která jest zde as 1500 metrů široká. Odtud vstoupili jsme na suchou zemi — byli jsme v Novém Yorku

a v brzku dovezl nás povoz do Ústředního hotelu »Broadway«, kde jsme měli již dopisy ze své vlasti a dopis od známého přítele amerického, které nás velmi potěšily. Jak jsme dle poštovního razítka seznali, přijde dopis z Ostravy do Nového Yorku za 12 dnů. Já obdržel jsem pokojík až v 5. patře v čísle 405. Sedmipatrový tento hotel má 600 pokojů a do všech poschodí dostati se lze po zvláštním zdvihadle (Elevatoru), na které může vždy 10 osob pohodlně vstoupiti a při kterém ustanoven jest ku posluze zvláštní sloužící. Po tomto zdvihadle může se za dne i v noci nahoru dostati. Podobná zdvihadla jsou ve všech lepších hotelích a mohu říci, že jsem za celého pobytu svého v Americe sotva přes dvacet schodů krácel.

V Novém Yorku

Americké hotely jsou co do zařízení stejné a velmi praktické. Popíšu v krátkosti hotel Ústřední. Ve velké, nejméně 200 čtverečních metrů veliké předsíni, která jest od venku velikými, as 3-4 metry širokými okny oddělena, uvítá a přijme cestujícího sluha z hotelu. Odtud přijde se do prostory »Office« nazvané, kde každý cestující запиše své jméno do knihy cizinců a kde obdrží klíč od svého bytu. Hosta doprovází černocho, nesoucí zavazadla, k výtahovadlu a odtud do vykázaného bytu. Na předsíň hraničí prostorné místnosti, jako:

1. Písárna asi pro 20 osob s nejlepším psacím nářadím (péra, inkoust, papír a obálky, vše darmo), s malou místností poštovní a telegrafní, kde prodávají se poštovní známky a kde se také telegramy, pak jednoduché i rekomandované dopisy k dopravě

přijímají. Nechce-li někdo sám psáti, stojí mu k službám osoba ženská, která dopis na psacím stroji dle přání vyhotoví. Kdo nucen byl v evropských hotelích psáti, kde obyčejně jsou špatná péra a prázdný kalamář a odkud musel teprve sám papír a známky v odlehlé ulici hledati a na poštovní schránku se doptávati, ten zajisté dobře ocení zařízení americké.

2. Pohodlná, velmi vkusně zařízená holičská místnost, ve které zasedne host na měkou lenošku, kde více leží nežli sedí, nohy maje na zvláštním vysokém podstavci nataženy. V této poloze nechá na sobě provésti umění kadeřnické a čte si při tom pohodlně nějaké noviny. Avšak taková zábava není právě laciná; od jednoduchého holení platí se 25 ctů. = 62 kr., za stříhání vlasů a holení 50 ctů. = zl. 1.25, kterýžto obnos zvýší se při pálení vlasů atp. až na dolar — zl. 2.50. Obávám se, že jsem mnoho prozradil a tím nějaké neštěstí zavínil, že snad některého dne naši ostravští páni holiči zmizí a po zvláštní lodi do Ameriky pojedou.

3. Prodej novin, kde obdržeti lze nejrozšířenější listy za 1 až 2 cty. = 2½ až 5 krejcarů.

4. Sklad všech v severní Americe stávajících železničních a lodních řádů s pěknými obrázky a známkami, popisy a plány větších měst, ze kterých si můžeme dle libosti několik exemplářů bezplatně vybrati.

5. Velmi vkusně zařízená místnost pouze pro mužské cestující, která obsahuje více pohovek červeným aksamitem pokrytých, do kterých cestující jako kníže usedne, nohy na zvláštní stolicí natáhne, kde mu pak sluha za 10 ctů. = 25 kr. boty

čistě vyleští a šaty okartáčuje. Také jest zde několik koupacích kabinetů, kde se můžeme v několika minutách za 50 ctů. vykoupati; dále jest tam dlouhý stůl mramorový s 10 umyvadly a u každého umývadla leží mýdlo a čistý ručník. Konečně se zde nachází 12 v řadě postavených, jak pro hlavy korunované, tak pro nejjednodušší osoby nejpotřebnějších místností, které jsou v čas nouze velikým dobrodiním. Na příhodném místě vysejí sáhodlouhé pruhy papírové; také jest zde malý vodopád na čištění místností. Aby občan — který má na spěch — nemusel teprve za kliku chytati a mrzuté »obsazeno« ustavičně poslouchati, jsou dveře zmíněných místností tak zařízeny, že zavěšeny jsou od zemi asi na 60 cm. vysoko. Vidí-li v čas nouze a potřeby cestující dole nohy, tu jde o dům dále až k těm místnostem, kde nohy nejsou. — For Ladies (pro dámy) v 1. poschodí bez čištění botů. Pověsí-li host — jako na příklad v Evropě — šatstvo své na hřebík u dveří, aby mu bylo vykartáčováno, tedy by dlouho musel čekati a teprve by se toho nedočkal a mohlo by se také státi, že by někdo nepovolaný šaty sebral a upláchl. Nejlépe udělá každý, když učiní, jak jsem učinil já, když si totiž sebou vezme na cestu do Ameriky dobrý kartáč a krátkou třtinku a šaty sám si vyčistí, aby za to mnoho peněz zbytečně nevyhazoval.

6. Skvostná síň pro dámy, poněvadž to není shoking (slušné), aby dámy v předsíni zdržovaly se mezi pány.

7. Čítárna a hovorna pro pány, tak zvaná »Parlor«, ve které nachází se dosti židlí a kam nejen hosté z hotelu, nýbrž i cizinci bez překážky mohou docházeli. Konečně viděl jsem

8. v našem hotelu pravé americké zařízení, které není pouze v hotelích, ale i v domech, k tomu zvláště najatých. Jest to tak zvaná »Bar« čili nálevna, která se však od naší nálevny čili krčmy docela liší. Takových krčem (kořalen) v Americe ani není a také by do nich — vyjma zlosyny, noční ptáky a tuláky — ani nikdo nešel.

Tyto »Bary« čili nálevny jsou velmi čisté. Uprostřed jest dlouhý a úzký stůl, u kterého pevně zasazeny jsou židle otáčecí, asi takové, jaké spatřujeme v kancelářích. Kdo zaplatí 15-20 centů, může se do sytosti najísti a to studené pečeně, šunky neb klobás, které jsou na stole vystaveny; také sobě může nalíti buď kávy neb čaje, avšak za pivo platí se zvláště. Také jest každému chudšasovi dovoleno, když si zaplatí svou sklenici piva, do sytosti za darmo se najísti. Jest někdy mnoho lidí bez veškerého zaměstknání, kteří jsou nuceni, svůj život po několik měsíců takto protloukati. Zařízení to však jest pro takové nešťastníky velikým dobrodiním. Že by někdo chtěl ústav využítkovati, to se velmi zřídka stane, poněvadž je Američan až příliš hrdý, aby se takto zahodil. Za to však není žebráků téměř ani k spatření a pouze slepí a chromí mohou veřejně o almužnu prositi, mají-li k tomu úřední povolení (zvláštní cedule na hrudi umístněná). Já i s mým přítelem dobře jsme v takové nálevně za 37 centů (za osobu) pojedli a vypili jsme k tomu každý půl litru piva.

Hostinské pokoje jsou prostranné, velmi čisté, postel je 1½ až 1¾ m. široká, židle, umyvadla, skříně, lištyv atp. jsou znamenité, vše z tvrdého dřeva řádně shotoveno, ale není zde ani

pohovky, ani psacího stolku, což by bylo ovšem dosti zbytečné; za to jest všude houpací židle, bez které by Ladie (dáma) ani žiti nemohla.

V prvním poschodí je veliká jídelna pro 300 osob, dále síň přijímací, čítárna a síň hudební. Od 7 do 9 hodin může se snídati. O ½1 až 3 hodin jest »Lunch« — druhá snídaně — a od 6 do 10 hodiny večerní jest vlastně oběd čili hlavní jídlo, na které se lze jakož i na byt předplatiti. Po čas jídla zuby čistiti bylo by shoking (neslušné), proto také na stole žádných párátek není. Teprve po opuštění jídelny můžeme sobě zuby buď v předsíni nebo v pokoji vyčistiti, ku kterémuž účelu najdeme párátka na talířích přede dveřmi jídelní síně.

Dole v »Offici« (úřadovna) obdržíme »Ticket« (lístek) a můžeme se v jídelni všech hostin účastniti. Takový lístek jídelní stojí denně 2.50, 3.50 až 5 dolarů, tedy zl. 6.25, zl. 8.57 až zl. 12.50, kterýžto obnos na podaná jídla zcela odpovídá a není příliš vysoký. Hosté mohou však také dle evropského zvyku a způsobu za světnici 1 až 2 i více dolarů platiti a dle jídelního listu pojísti; netroufám však, že by to bylo lacinější. Ve všech lepších hotelích posluhují při tabuli půvabně oděni černoši, kteří jsou buď černě nebo modře oděni a mají nejčistší prádlo a sněhobílé zástěrky. Pro 10 osob určeni jsou dva ku posluze černoši. Bohužel není posluha taková, jaká by býti měla. Takový černochoch nedá se ze své netečnosti tak hned vytrhnouti, posluhuje velmi zdlouhavě podle řady a na časté volání neodpovídá jako naši sklepníci: »hned«,

»prosím«, nýbrž ani neodpoví, tak že by člověk kolikráte z kůže vyletěl.

Dopálí-li se černocho nad neustálým voláním, tedy ze msty přinese všech 8 až 10 jídel najednou, tak že člověk ani neví, má-li napřed jísti zmrzlinu, aby nezteplila, aneb polévku, aby nevychládla. Mně učinila podobná příhoda jednou mnoho zábavy; já však nelekl jsem se jídel, nýbrž vybral sobě hned z prostředka pečeni s hořčicí, ale v duchu odprošoval jsem všechny ostravské Mořice, Ignáce, Jany, Karly atd. V naší společnosti nacházela se slečna, která dosti dobře vyznala se v angličtině a za nás jídla objednávala, za což byli jsme jí velmi povděční, neb bez její výpomoci byli bychom na polo hladní bývali, aneb bychom zlostí byli alespoň schudli.

Panské či pokojské čistí hostinské pokoje jen jednou denně, vymetou velmi praktickým strojem široké, úplně koberci pokryté síně a sedí po celý ostatní čas na korridoru v houpacích židlích a čtou noviny. Prijde-li někdo večer do hotelu, najde ve předsíni řadu porcelánových džbánů naplněných ledovou vodou; každý pocestný sám vezme si jeden a ubírá se s ním do svého pokoje; také toto demokratické zřízení učinilo na mne nejlepší dojem a dalo by se doporučiti i v Evropě. Vodo- i plynovod, jakož i elektrické osvětlení nachází se ve všech místnostech hotelu, pročez není žádné svíce zapotřebí. Aby vše dovršeno bylo, je v koutě každé světnice na hřebu upevněn silný provaz, ne snad ku oběšení ze zoufalosti, nýbrž by se člověk zachránil při požáru, aby se totiž dolů spustiti mohl, ochranný přístroj nejvýš nepříjemný.

Byl jsem v New-Yorku od 13. až do 15. května, pak na zpáteční cestě od 28. května do 1. června a popisuji oba pobyty tyto současně. Zbývajících mi hodin 13. května použil jsem ku obeznámení se s městem, při čemž uspořádal jsem peněžní jakousi záležitost, prošel Broadway od hotelu až k jižnímu konci New-Yorku za jednu hodinku a navštívil pěkný kostel sv. Trojice. Broadway značí asi tolik, co »široká cesta.« Tato nejkrásnější třída celého města, 30-50 metrů široká, zdobena největšími a nejelegantnějšími krámy a obchody, hotely a hostincemi, dělí město téměř na východní a západní polovici, všechny ostatní ulice — výminku činí jen nejjižnější nejstarší část města — křížují se pod pravým úhlem, tvoříce zvláštní vazivo, všeobecně »blocks« jmenovaném a nazývají se vodorovně s Broadway jdoucí nejvýš 20-40 metrů široké ulice »Avenues« a sice Avenue 1, 2, 3, neb a, b, c, atd. kdežto příční něco užší, 15-25 metrů široké ulice, se zde »Street« jmenují a asi od středu města k severu čísla označeny jsou, zařízení to, které vyhledání nějakého domu a všeobecnou znalost města nesmírně ulehčuje; aniž by se člověk dlouho ptáti musil, trefí všude, anžto malé městské plány orientaci ulehčují a na všech rozích ulic čísla domovní té které ulice na svítilně bývají udány.

Nejjižnější a nejstarší díl města má přece užší a nepravidelně jdoucí ulice jmény, nikoli čísla označené, pročež také dotazování se jako v městech evropských častěji se naskytuje. V pobočných ulicích nalézáme i nuzné domky, kdežto v lepších, širších třídách zřídka často pravé paláce, 7, 8 i 10 poschodové, zřídka kdy více, a čítal nejvyšší dům v New-Yorku 16 poschodí. Bohužel není

právě způsob stavby dle našich pojmů solidní; z nejlepšího materialu vystaví se na základech podobné jako při uhelných jamách železný krov, traversemi opatřený, načež se hlavní zdi z mramoru, pískovce, žuly a cihel s cementem vystaví, řekněme »přilepí.« Další dělení v jednotlivé pokoje děje se skoro při všech soukromých budovách, jež jsem stavěti viděl, z desek ano dokonce jednotlivá poschodí netvoří se z trámů, nýbrž z přímo stojících, mezi sebou tak zvanými ondřejskými kříži spojených desek a latí, celek pak natře se pěkně hladce sádrinou; vypadá ovšem velmi elegantně ale vznikne-li jednou požár, pak zůstanou také pouze prosté hlavní stěny, kdežto vnitřek vyhoří z úplna, z čehož si však Američan mnoho nedělá; za několik málo týdnů vystaví zase vše znovu a obchod vede se dále. Vůbec staví Američan, vyjímaje chrámy a jiné monumentalní budovy a vodovody, vše ne jako pro století, nýbrž pro desítiletí. Raději staví znovu, než by trávil s řádnou stavbou celá 2 léta, neboť ve 3 až 6 měsících je dům hotov, jsou-li již předem připraveny železo i stavivo.

Nemohu se dáti do širšího popisu města a odkazuji v té příčině na četné cestovní »Průvodce,« uvádím pouze, že město New-York 1,516.000, sousední město Brooklyn 807.000, Hoboken 44.000, Jersey City 163.000 a Staten Island 51.000 dohromady tedy 2,581.000 obyvatel čítá, a že všechna tato města spolu s uprostřed ležícím územím říčním plochu 15 kilometrů délky a 10 kilometrů šířky tvoří, asi jako od Svinova až k Bohumínu a od Landeku k Šenovu.

Prošel jsem New-York po délce ve 3 směrech a potřeboval k tomu 4 hodiny; zejména přívětivě vyjímají se ve středu města rozdělené menší parky zvané »Square« a má New-York vedle těchto skoro právě uprostřed města 4 kilometry dlouhý a 0.8 kilom. široký park, park Ústřední, jemuž co do venkovských scenerií, skal, lesů, luk, vod, tunelů aj. brzy se jiný nevyrovná, nehledě ani ku čisté a jemné výpravě celého parku; je pravým potěšením v tomto parku se procházeti. O nedělích mihají se v parku pěší chodci, jednopřežní povozy, v nichž sedí kočí vzadu na vyvýšeném kozlíku, kdežto obě jedoucí osoby volné vyhlídky požívají, a ekypáže, jichž jsem v tomto množství a v této eleganci ani ve Vídni ani v Berlíně nespatriil. Zajímavo je, patřiti na množství bicyklistů; v celých houfech, po 10 až 20, muži, ženy, ano i děti 10tileté kmitají se jako vlaštovky sem a tam, ježto žádná ulice ani cesta jim uzavřena není. Vůbec vyskytuje se tento spojovací prostředek v Americe velmi hojně; obchodní sluhové, žáci, příruční, listonoši, nosiči používají ho se zálibou, jakož i četní dělníci na místo svého zaměstnání a nazpět.

Dláždění městské v hlavních ulicích není nejlepší, sem a tam špatné, ano téměř horší než u nás v Ostravě, ježto pro stálé přejíždění a přecházení není ani kdy je opravovati, v ulicích vedlejších je lepší. Chodníky v celku dobré, skládají se ve všech velkých městech ze dvou částí; první 3-4 metry široká, určena je pro chodce, druhá část 2-3 metry široká náleží majitelům domů, kde se tito se svými výkladními stojany, vyhláškami aj. dle své vůle uvelebiti mohou.

Ruch na ulicích je nesmírný, zejména v hodinách obchodních a v době, kdy dělníci z vnitřního města do předměstí se vrací. Fiakry sestávají všeobecně ze dvouspřežních landaurů neb jednospřežních drožek, jezdí však, zejména na křižovatkách, volněji, než zvykli jsme. Tramway, podobně naší — ne ostravské, nýbrž vídeňské — zařízení, bývá místy tak přeplněná jako naše, nemá žádných zástavek, nýbrž zastaví se na každém rohu uličním, nikoli uprostřed ulice, když někdo ku vstoupení neb vystoupení kývá, což velmi praktickým jest. Tramway je buď koňská neb lánová, poslední pohybuje se rychle ku předu pomocí lana, které podzemním kanálem pod silnicí je vedeno; tento pohyb zprostředkuje se z ústřední stanice nekonečným lanem. Drážka 3-4 centimetry široká, která po celé trati silnici s kanálem spojuje, slouží ku zachycení jazýčka, na vagonu umístěného, na němž dvě protitěrné kladky podle potřeby lano buď pevně drží, buď uvolňují, čímž pohyb, brzdění neb zastavení vagonu se dociluje. Tento pohyb se mi velmi líbil; je klidný, jistý a spěšný, má však tu vadu, že při přetrhnutí lana celý krám státi zůstane. Vozkové a průvodčí tramwaye vzájemně se kontrolují tím způsobem, že průvodčí pokaždé, jakmile někdo zaplatí cestovní poplatek 5 cent., zatáhne šňůrou, jež spojena je s ručičkou zvláštních hodin, čímž i kočímu hodiny ty pozorujícímu číslo vezoucích se osob se naznačuje, takže tento, jsa placen dle počtu pocestných, nenaznačeného pocestného nijak na voze nestrpí.

Velikým dobrodiním pro obecnstvo, jest tak zvaná Elevated-Railroad — zvýšená železnice. Z jižního konce města až

téměř na severní konec jede v nejživějších ulicích, mimo Broadwaye tato železnice na železném lešení, která mi tak připadala, jako lešení, na kterém se z vozíků uhlí vysypuje; každých pět minut střídají se ve dne vlaky, od půlnoci až do 6. hodin z rána jen dle potřeby, takže jediná z těchto tratí, předpokládajíce, že každý pocestný $\frac{1}{3}$ celé cesty urazí, je s to, aby ve 24. hodinách kolem 300.000 osob vezla. U každého 5. až 10. domu je stanice, ku které vstupuje se z chodníku po železných schodech; tam koupí si každý jízdní lístek za 5 cts., jež hodí před peronem do zvláštní skleněné skřínky a tím oprávněn je svézti se buď po celé trati neb jakýkoli kus cesty. Obyčej tento má mnoho předností; do vozu nevstupuje žádný kontrolor, nikdo nedohlédá na jízdní lístky, nikdo nevyvolává jména stanic. Každý sám pilně pozoruje jednotlivé stanice, kde sestoupiti hodlá a zmýlil-li by se kdo a zajel dále, může kterýmkoli příštím vlakem dále neb zpět bez doplacení jízdného jeti.

Je-li silnice užší, spočívají koleje na širším lešení o dvojnásobných sochorech; je-li silnice dostatečně široká, leží vždy jedna kolej po jedné její straně na jednoduchém trámu s traversí přímo ležící a je zajímavo pohlížeti, jak se podobná lokomotiva s 5 vagony na jednonohé tabulovité podstavě rychle pohybuje. Pro sousední domy není podobná dráha žádnou příjemností; člověk vidí lidem tak říkáje »až do žaludku«. V živých ulicích je to zajímavo nahoře vzdušná dráhu, vedle sebe tramway obyčejnou, dále to množství dostavníků, drožek a kočárů a mezi nimi nesčetně lidstva pozorovati. Podobně prakticky zřízená

vzdušná dráha s jednotnou jízdní cenou byla by i pro Vídeň dobrodiním — vedla-li by středem města.

Při tomto pozorování myslil jsem si, že by bylo škoda v Ostravě zvýšenou dráhu stavěti a sice méně kvůli lidským žaludkům, ale ježto scházelo by potřebných 300.000 cestujících, takže by něco podobného velikým luxusem bylo a snad by nám obyčejná koňská tramway tak dostačila, jako Vídeňákům, Berliňanům a p. Když jsem se mimo to poučil, že dráha ta více pro čtyřnohé než dvounohé cestovatele je určena, upokojil jsem se a rozhodl se pro čtyřnohou dráhu (koňskou tramway).

Lehký, byť ne právě lehkomyšlný způsob stavby amerických domů vyžaduje rozsáhlých, dobře zřízených hasičských opatření. Nový York rozdělen je v této příčině na 12 hasičských okresů, jež hasičskými přístroji, koňstvem a stálými mužskými sbory dobře opatřeny jsou.

Jeden neb dva páry koní stojí vždy připraveny; nad nimi zavěšeno je nářadí koňské v ten způsob, že jedním trhnutím padne na koně, se připne a koně ku vzadu stojící stříkačce zapřáhne. Celá procedura tato netrvá ani minutu a za dvě až tři minuty ujíždí se již ku požárovišti.

Jednoho večera stihlo obyvatelstvo jisté části města neštěstí, že vznikl požár a já měl štěstí, celý průchod hašení si prohlédnouti. Dvanáct parních stříkaček, z nichž šest pracovalo a šest v záloze stálo, se skrovným počtem mužstva, obsadilo celou čtvrť a co zatím celé proudy vody chrlený byly na hořící předmět — byl to požár uvnitř domu — byl na ulicích zachován úplný klid,

jako by se nic nebylo přihodilo; žádná tlačnice, žádný křik, volání a velení, nýbrž zřídka jen signály píšťalou neb rohem.

V celém Novém Yorku je 85 parních stříkaček, 2 požární poslové, 85 vozů s hadicemi, 36 vozů s žebříky a háky, 340 koní, 62.000 metrů hadic a jiné nářadí. Požárový poplašný systém pozůstává z 1760 kilometrů telegrafního drátu s 1068 poplašných stanic. Celek stojí ročně 2 miliony dolarů neb 5 milionů zlatých.

Vojáků viděl jsem velmi málo; drží v malém počtu obsazené tvrže a procházejí beze zbraně městskými ulicemi. Uniforma jejich záleží z modrého kabátu s řadou kovových knoflíků, z modrých kalhot a z francouzské čepice; nákrčník nosí každý podle své chuti.

V Novém Yorku nachází se 3600 policistů s velmi podivuhodnou kázní a tak praktickou upotřebitelností, jež člověku všechnu úctu pro zřízení toto vynucuje. Policisté jsou lidé z největší míry vysocí a silní, nosí tmavomodrou uniformu a zcela kulatou přilbu s 2 štítky, bez chocholu a bez špice. Zbroj jejich sestává s 0.7 metrů dlouhého a 5 centimetrů silného obušku, jenž na jedné straně olovem vyplněn, na druhé zvláštním řemenem na ruce upevněn jest a k tomu policistovi slouží, aby každého neposlušného občana po marně opakované výstraze bez okolku sesekal, aniž by se obávati musil, že bude druhého dne musiti zodpovídati se před republikánským okresním soudem ze zlomyslného ublížení vzpírajícímu se člověku. Ve zvláštních případech dovoleno je policistovi užití i revolveru v kapse ukrytého. Vzdor neustálému hemžení na ulici jde vše v před s největším klidem a bez všeho rušení. Pak-li že lidé neb povozy se

zastaví, vstoupí strážník ihned do prostřed ulice a zdvihne hůl; povozy ihned stanou a zástup bez překážky jde dále; v opačném případě zadržívá strážník opět lidi na tak dlouho, až vozy opět pravidelně ubírají se mohou. Několikrát jsem spatřil, že strážník dámy, děti, zejména pak cizince, k nimž i já zároveň se slečnou mne doprovázející jsem se počítal, po předcházející okamžitém zastavení všech povozů na druhou stranu ulice provodil, čímž já ze své strany velmi jsem se pyšnil.

Napříč přes ulici smí se jen na rozích ulic přejít a přihodilo se mi jednou, že, když jsem po našem domácím způsobu jda ve středu ulice chtěl na druhou stranu přejít, mne jednoduše strážník s velmi vážným obličejem nazpět dovedl a mne na »cestu ctnosti« vrátil, což po evropském názoru sice nesmysl – ale nicméně úplně správné jest. Přeje-li si někdo po něčem se poptati, obrátí se nejlépe na strážníky, kteří na každém 3. neb 4. rohu své stanoviště mají; mnozí z nich mluví německy a člověk obdrží od nich vždy ochotnou určitou odpověď, což se o ostatním obecnstvu právě říci nemůže; někdy neodpoví toto vůbec neb pouze nedostatečně aneb dělá si dokonce z člověka žerty, což se mi bohužel také jednou přihodilo. Zkrátka a dobře: sláva americké policii — pokud jsem ji sám poznal. Aspoň pokud se týče všeobecného pořádku a bezpečnosti je nepřekonatelnou, za to ovšem i přirozeně dobře placenou.

Velkolepé jsou obchodní místnosti, zejména v hlavních ulicích; najdeme i takové, jež celý čtverhran uliční zaujímají a se přes celé patro šíří, se sty prodavačů a prodavaček, kteří různé

zboží na prodej mají. Vstoupí-li kdo do podobné místnosti, nestará se nikdo o něj, což velmi příjemným jest; člověk si vše může klidně prohlédnouti, otáže se na ceny, projde kolem všeho, aniž by otázkami neb nabídkami byl obtěžován. Blízko u vchodu jsou na místě asi 20 osob pojímajícím pohovky postaveny. Tyto slouží unaveným kupcům k odpočinku a mohou si zde bez zvláštního poplatku noviny přečísti, limonádu, led s vodou vypíti. Do hořejších místností obchodních možno se dostat po vyťahovadle. Koupil-li kdo co, strčí prodavačka sestavený účet i s penězi do pneumatické rourky, a trhnutím ruky letí vše do uzavřené v prvním neb druhém poschodí místnosti, kde pokladník peníze i s účtem přijme, nadbytečné peníze dodá a vše zase toutéž cestou trhnutím zpět posílá. Prodavačka podá pak účet i peníze kupci vedle zboží koupeného; v menších závodech děje se tato měna peněz prostřednictvím lanové malé drážky.

Často v Americe pozorované psaní, znamenání a vystavování lístků při mnohých obchodních záležitostech má pro kontrolu své dobré stránky; ale ono zdržuje rychlou expedici při koupi a stává se rozhodně pro jistou nedůvěru mezi prodávacem a principálem, právě tak, jako v americkém hotelu na každou sklenici lístek se vystaví, takže platí se teprve při opuštění hotelu, tedy při odjezdu, když nedá člověk přednost raději zaplatiti sklepníku každou sklenici již napřed, neboť také sklepník žádnou láhev vína ani piva ze sklepu neobdrží, dokud by dříve lístek neb peníze nevydal; pro tak zvané »tchoře« nepříjemné zařízení.

Gerson v Berlíně neb Magazin de printemps v Paříži jsou podobně zařízeny, avšak přece ne v tom objemu jako americké obchody.

Ve větších cukrárnách obdrží člověk i kávu, pivo, víno a časem hraje hudba, čímž ovšem cena bonbonů, dortů a zmrzliny přiměřeně také stoupá. Před nejelegantnějšími těmito závody stojí vždy jemně oděný mouřenín, jenž vystupujícím dámám z kočáru pomáhá a je do místností provodí, kde pravá ladie ihned do lenošky se posadí a led vezme, aby se po trampotách jízdy a vystupování z kočáru náležitě zotavila.

Americké paní, také i nižšího stavu, nepracují mnoho, neb dokonce zúplna nic, nýbrž sedí raději v houpací židli u okna, čtou noviny neb knihu aneb dokonce pouze z okna svět pozorují, dle našich názorů tedy lelky na druhou; chci však mnohé skvělé výminky zde připustiti.

V mnohých rodinách je paní činnou v obchodě svého muže neb i jinak zaměstnanou, aby si peníze zasloužila, mezitím co malé děti — nazývané babis — ve zvláštní opatrovně se nalézají, kdežto starší školu navštěvují. Domácnost obstarává v takovém případě najatá osoba za dosti drahé peníze. Podle chování a držení se obdrží služebnictvo v lepších rodinách po 10 až 16 dolarech, tedy měsíčně 25-40 zl., obývá stranou neb v nejvyšším patře ležící zvláštní pokoj spací a pro víc služebnictva zřízen je zvláštní »přijímací pokoj« v přízemí, kde sluha návštěvy přijímá, ježto se nehodí, by to činěno bylo v kuchyni neb předsíni.

Neděle bezvýminečně náleží služebnictvu; vychází po snídání a vrací se pozdě večer neb v noci domů a tak nezbyvá rodině celé nic jiného, všechny neděle také mimo domácnost stráviti v restaurantu neb na výletě. Skrovněji zařízené rodiny mají služebnictvo lacinější a stravují se v hostinci.

V neděli 14. května podnikli jsme s větším počtem známých výlet vozmo do severní části města podél ústředního parku, při čemž jsme mnohé po způsobu prvních přistěhovalců stavené domky spatřili, kolem nichž se krávy a kozy vedle bosých děti hromadily. Na zpáteční cestě podél Hudsonovy řeky navštívili jsme staveniště velkolepého náhrobního pomníku generála Granta, z válek vzbuřeneckých v letech 1860 až 1865 známého a uzřeli jsme ještě část evropského loďstva, které po několik dní zde dlelo a sice 2 ruské, 1 francouzskou, 2 španělské a 2 americké válečné lodě první velikosti vedle několika monitorů a 2 caravell, které přesně a ve stejné velikosti podle lodí zřízeny byly, s nimiž Kryštof Kolumbus svou první plavbu přes ocean podnikl. Odpoledne navštívili jsme po parním člunu 20 kilometrů dlouhý a 8 kilometrů široký ostrov Staten Island, ježž jsme lokálkou projeli a kde jsme dosud bohužel zavřené mořské lázně si prohlédli a u německého hostinského — podobně jako ve vídeňském Prátru — něco zakousli.

Mezi jinými prátrovskými znamenitostmi našli jsme také v životní velikosti anatomicky správně sestavenou krávu ze dřeva potáhnutou pravou kůží vedle velikého nápisu, z něhož jsme srozuměli, že prodává se zde čerstvé kraví mléko. Mléko skytající

část těla rovněž krávkě nescházela a byla 4 kohoutky opatřena, z nichž dobré mléko přímo od čepu se bralo.

Brooklinský most, z roků 1870-1883 vystavěný, je technickou památkou prvního řádu. Prohlížel jsem si jej dvakrát. Most tento spojuje Nový York přes East River s městem Brooklinem; spočívá na 2 pilířích o 874 metrech obloukového rozepnutí, je vcelku 1825 metrů dlouhý a obsahuje na šíři 26 metrů dvě cesty pro povozy, dvě dráhy pro železnice a jednu širokou cestu ve středu pro pěší chodce. Most tento stál 15 milionů dolarů čili 38 milionů zlatých a vznáší se 41 metrů nad vodní hladinou, propouštěje pod sebou i nejvyšší lodě námořní.

Město Brooklin samo podobá se svým způsobem stavby Novému Yorku, jest však méně elegantní. Projel jsem celé město zvýšenou dráhou a navštívil na pahorkovitém místě ležící hřbitov za městem, jediný svého druhu. Na ploše asi 160 hektarů zaujímaví rozděleny jsou hroby ve velikosti malé zahrádky a skvostnými náhrobními kapličkami ozdobeny. Celý hřbitov je elegantním parkem s vodovody, rybníky a stromovím opatřený, mezi nimiž široké cesty pro povozy i chodce se táhnou. Není to místo smutku, nýbrž tiché zábavy.

Ze 600 novo-yorkských chrámů navštívil jsem gotický kostel sv. Trojice v Broadway a katolickou katedralu sv. Patrika v 5. avenue. Poslední chrám, největší v celé Americe, je gotická velkolepá budova se 2 věžemi, jaké jsem podobné tak krásně souměrné dosud nezřel. O nedělích jsou chrámy zbožnými věřícími obou tříd vždy plny, jako vůbec je Američan vzdor vši

svobodě a ačkoli se stát o náboženství svých poddaných docela nic nestará, daleko nábožnější než my, ať již patří ku kterémukoli vyznání. Kdežto my Ostravané — já také — s úctou kolem kostela jdeme a ze samé pokory a stydlivosti někam do závětrí se uchýlíme, jde většina Američanů do chrámu neb zůstává aspoň doma u svých.

Také pravé americké divadlo jsem viděl, v němž výstavní kus »Adonis« hrán byl; mnoho světla, krásné garderoby a dekorace jsou hlavní věci; ze hry samé člověk mnoho nepochytí. Sentimentální sceny, zpěvy s místními vtipy střídají se s živými obrazy a kousky šašků v pestré řadě, proplétané za velkého potlesku řečmi a výstupy týkajícími se utvoření a rozvoje amerických svobodných států, dále několik drsně-komických výstupů otce šizeného dcerou a jejím milencem, jakož i jiných elegantních allotrií více — toť jádrem celého kusu. V několika z 29 divadel novoyorkských dávány jsou i představení a opery v našem smyslu s výborným úspěchem, než ze středních ano i vyšších tříd obyvatelstva navštěvovány bývají se zálibou pouze výpravné kusy jako »Adonis«.

Nedělní klid cestujícího Evropana večer notně zaměstná; neboť když člověk i v neděli dopoledne stráví čas návštěvou kostela a procházkou v parku, odpoledne pak jiný park si vyhledá neb dráhou nějaký výlet podnikne, jakmile večer do divadla jíti zamýšlí, nalezne je zamčeno; nebo chce-li někdo na sklenici piva do hostince si zajíti, dá mu vyhledání nějakého takového hostince řádně práce, ježto obyčejně v místnostech těch ani piva ani vína se

nenalévá. Tak i já marně pokoušel se ve 4 neb 5 hostincích, až konečně v jedné pivnici dobré, po českém způsobu vařené pivo jsem obdržel; je zde totiž střídmy způsob života velmi mezi obchodníky rozšířen, neboť není žádného zákonného ustanovení, které by pití piva neb vína v neděli zakazovalo. Čím hřmotnější je neděle u nás, tím tišší je v Americe. Ve své prostotě myslil jsem si však, že pokud se týče nedělního večera, přece my daleko civilizovanější, a tedy lépe na tom jsme, než Američané.

Nájemné za obchodní místnosti je prý v živých ulicích Nového Yorku nesmírně vysoké; viděl jsem rožní krám, ovšem 30 až 40 metrů délky a šířky, za nějž se ročně 40.000 dolarů nájemného platí a jsou dokonce krámy za 50.000 dolarů = 125.000 zl. ročního nájemného. Prostředního druhu hostinské místnosti zpola pod zemí ležící, stojí až 7000 dolarů t. j. 17.500 zl. nájemného. Rovněž jsou i byty řádně drahé a tu stěžují si u nás v Ostravě lidé, když za špinavý, vlhký pokoj měsíčně 8-10 zl. platiti musí.

Ježto bylo při příjezdu do Novo-Yorského přístavu mlhavo, jel jsem s několika známými po malém neustále přejíždějícím parníčku z jižního konce Nového Yorku ku 3 kilometry vzdálenému ostrovu Svobody, ku skalisku to z moře vyčnívajícimu, asi třikráte většímu než naše náměstí, na němž stojí francouzskou republikou severoamerickým svobodným státům darovaná socha Svobody. Socha sama, představující ženskou podobu, jest 45 metrů vysoká a spočívá na 27 metrů vysokém, vyzděném podstavci, jenž opět na 20 metrů vysokém, nad

hladinou mořskou vyčnívajícím skalisku vystaven jest. Souhrnná výška jest 92 metrů, tedy o 27 metrů vyšší než naše nové kostelní věže. Od přístaviště vede 290 schodů až do hlavy zmíněné sochy; je zhotovena z bronzového plechu, váží 225 tůní a jest větší než známá Bavaria v Mnichově, která pouze 21 metrů vysoká jest a jejížto podnož 13 metrů čítá, dohromady tedy 34 metrů. Krásnou vyhlídku poskytuje pohled z koruny přes přístav, město a to množství sem tam jedoucích lodí, všelikých tvarů a výší. V noci je koruna jakož i pochodeň elektricky osvětlena a slouží zároveň jako maják. Tisíce již lidí vstoupilo »Svobodě« do hlavy s jejich spletenými ideami, aniž by ji popletlo, kdežto my u nás pro každou maličkost ihned hlavu ztrácíme, ježto jsme pravou svobodu ještě řádně nezažili.

Na ostrově koupil jsem si malý bronzový model sochy za 50 centů, vypil sklenici piva u Němce z Norimberka a jel zpět s různými myšlénkami do města, kde jsem ihned — bezpochyby následkem svých tichých filosofických rozjímání — přímo do čínské čtvrti, či lépe řečeno, stotiny si zašel; zde žije asi 10.000 těchto nebeských obyvatelů.

Domy v této odlehlé části městské jsou po způsobu novo-yorkských domů 3. třídy, 2- až 5poschodové. Na pozvání vstoupil jsem do jednoho stavení a našel v prvním poschodí v jedné světnici více Číňanů s tenkými hůlčičkami pokrmy požívajících a v 2. poschodí pokoj prostřední velikosti v čínský chrám proměněný a mosazným oltářem s mnohými bohy ozdobený. Jakýsi modloslužebník podal mi »svěcenou« prý vonící dřevěnou

hůl, za níž jsem mu 10 centů dal, jež však hrdě odmítnul a 25 centů žádal, obnos za bezcenou a nevonnou holi více než dostatečný; vyznal se rozhodně muž ten dobře ve svém obchodu. Čínské dámy jsem nespatriil žádné, aniž jsem po tom toužil; pouze obchodní účetní se mi ještě namanul, jenž po papíře před ním ležícím své hieroglyfy s moudrou tváří maloval.

Spěchal jsem rychle přes tmavé dřevěné schody dolů, zpět do lepší části města a zotavoval jsem se po čínských dojmech v 17. poschodí vysokém paláci pojišťovací společnosti »Equitable« v Brodway, kde po vytahovadle pohodlně jsem se na taras dostal, kde jsem velkolepou vyhlídku na Nový York a přístav jeho měl. Večer navštívil jsem ještě jednu zvláštnost Nového Yorku a sice Maidisonhouse ležící v Maidison Square.

Je to čtyrposchodový dům s úplně plochou střechou, na níž zvláštní zahrada (ve velkých dřevěných nádobách rostoucí stromy různého způsobu) pořízena jest, kde denně koncert bývá, jehož jinak dobrá hudba mne i jiné mnohé z té příčiny rozehřáti nemohla, ježto velmi chladno bylo, jakkoli elektrické slunce ještě vysoko nad tarasem na 11. patrové věži pěkně svítilo. V prostranném tom domě nalézá se divadlo, zimní koncertní síň, zvláštní Orpheum a jiné blahodárné, peníze vyhánějící zřízení, jimž jsem se, jako pořádný Ostravan, z daleka vyhnul. Odebral jsem se raději do teplých místností hostinských k Taylorovi, kde za mnoho peněz aspoň teplo, dobrou pečení a pivo jsem obdržel, a kde bez tlumočnicka s vrchním sklepníkem francouzsky jsem se baviti mohl, jak již my Ostravané vůbec vytrvalí Francouzi jsme.

Hostinské a zábavní místnosti jsou dvojího druhu: buď pouze pro pány, neb pro pány i dámy, kteréžto poslední nápisem »for Ladies on for Gentleman« na štítu označeny jsou; v dámském průvodu učiní tedy člověk dobře, přečte-li si nápisy.

Nezapomenutelným zůstane mi výlet ku Hudsonově řece, jež jsme 29. května při, byť i chladném, tedy přece velmi pěkném počasí podnikli. O 8. hodině ranní přijala nás paroloď (Steamer) jménem »Albany« ještě asi s 600 jinými cestujícími a ku předu jelo se po proudu kolem nádherných vil a letohrádků ve venkovské scenerii, která pro neustále jezdící vlaky na obou stranách a pro mnoho lodí na Rýn upomíná, ale přece porovnati se nedá, ježto Hudson 4-5krát tak široký je jako Rýn u Koblence.

Jeli jsme kolem kvetoucích míst Joukevs, Tarrytowu, Sing-sing, West-Point až ku 95 kilometrů vzdálenému Newburgu a potkali na cestě španělskou válečnou loď od americké doprovázenou, která se španělskou princeznou Eulalií k návštěvě do Ameriky přibyla. Princeznu jsem neviděl, také ona by mne asi nebyla poznala. Newburg leží malebně na horském svahu a na konci města nalézá se nad řekou domek Washingtonův, jenž dosud totéž zařízení, náradí, domácí a kuchyňské nádobí, knihy, hodiny, psaní a šatstvo velkého toho Američana obsahuje, místo, jež od všech Američanů mnoho se navštěvuje a obzvláštní úctě se těší. Před domem, v parkovité zahradě, stojí Washingtonův pomník vedle několika děl a nábojů z osvobozovací války v letech 1776-1783 pocházejících.

Na parníku této řeky našel jsem originelně sestavený ochranný člun v podobě u našich pánů kluků oblíbené hračky »špačka«; sestává ze dvou plechových nádob 5 metrů dlouhých a 0.5 metrů v průměru spojených mezi sebou dřevěnou podlahou, na níž pohodlně 10 mužů státi může neb na bobku seděti; rozhodně je to pro krátkou dobu jednotlivý ochranný přístroj, jenž nemůže se ponořiti, ježto žádné vody nenabírá.

Silně oživena řeka Hudsonova je splavná i pro velké námořní lodě po dlouhé trati; také zřítí je často vlečné lodě, které celé vlaky přes řeku přepravují, a sice 5-10 vagonů po jedné straně lodě.

U Nového Yorku možno počítati na 40 parních prámů, které osoby, vozy a vlaky na Hudsonu dopravují a tak velmi živý obchod sprostředkují mezi 4 sesterskými městy. V roce 1892 přeplavily parníky tyto 180 milionů lidí.

Dne 30. května každého roku slaví celá Amerika národní slavnost na počest padlých bojovníků při všech polních taženích, při níž odbývají se slavné vojenské přehlídky a ověňčují se pomníky a náhrobky padlých bojovníků a proto nazývá se slavnost tato všeobecně také »dnem zdobení hrobů.« Již v časném ránu procházejí spolky vojenských vysloužilců městem, později následují 2 prapory skutečného vojska — více ho Nový York nemá — s hudbou; první prapor kráčí velmi ostrým krokem, kdežto druhý zvolna jej následuje; tento nenucený zase ostrý krok střídá se ovšem vzájemně u obou praporů.

Důstojníci nemají žádných zvláštních odznaků, nýbrž nosí místo modrých černé vojenské kabáty i spodky; bubeníci a trubači řídí jako v Prusku pochodové tempo. Kam tito lidé táhnou, nevím, bezpochyby však, aby ony hřbitovy ověnčili, kde odpočívají jejich padlí druhové. Odpoledne valí se velké množství lidstva s kyticemi, věnci a květinami v nádobách opatřené ku pomníkům oněm a zejména k hřbitovům, z nichž popsany již Brooklynský hřbitov »Greenwood-Cemetery« nejčteněji je navštěvován, ježto slouží za místo odpočinku všem slavnějším bojovníkům, a je tudíž vlastně čestným hřbitovem, ačkoli právě zde také velké, jednoduše sice, ale slušně upravené oddělení pro méně zámožné obcenstvo určeno jest. Já jel rovněž k tomuto hřbitovu a odtud zpět ku 12 kilometrů vzdálenému ústřednímu parku, abych i zde na tuto národní slavnost popatřil.

Kdo právě žádného zemřelého neoplakává, raduje se v tento slavnostní den v různých parkových sadech, ježto všechny obchody a závody zavřeny jsou, ovšem i ve školách se nevyučuje. V parku tomto shromážděny byly školní děti ve svátečních úborech a obveselovaly se zejména hrou v míč, kterážto hra, jako výslovně americko-národní, velmi je v obyčeji. Při zpáteční jízdě obsadí dítky výslovně jim pronajaté dostavníky a vozy žebřinové, až po 40 v jednom voze a jedou v doprovodu svých učitelů a učitelek za zpěvu, veselého pokřiku a mávání národními praporky, jimiž při nejmenším aspoň každý třetí je opatřen, do města ku svým budovám školním zpět.

Člověk žasne nad ohromnými massami lidstva, jež v těchto dnech vzdušní dráhou, tramwayí, kočáry a drožkami je dopravováno — vše v nejlepším pořádku a bez nehody za naprostého přeplnění vagonů, jež každý o slavnostních dnech těchto rád již snese a jež by i sebe zvyklejšímu Vídeňáku potlesk vyloudilo. Všech 3650 strážníků je o těchto dnech v přísné službě a proto dovoleno je teprve následujícího dne v plném lesku vytáhnouti. Ješitným v tomto směru je v uniformu obléknutý Američan právě tak jako uniformovaný Ostravan a jiní evropští národové. Dne 31. května o 2. hodinách odpoledne vytáhne 2600 mužů — zbytek měl službu — v šesti odděleních každé se zvláštní hudbou a defiluje tak pěkně, jako vojsko po Broadway, ale bez zbraně; v čele kráčejí vrchní úředníci na koních, vzadu následují vozy, o nichž se později ještě zmíním.

Každé oddělení označeno jsouc americkou vlajkou a za ní jdoucí hudební kapelou, pozdravováno bylo od obecnstva na chodníku stojícího živě voláním »hurra«, tleskotem a pískáním a proud jdoucího lidstva úplně byl zastaven, mezitím co dostavníky a tramway do pobočných ulic zatlačeny byly.

Také my všichni v hotelu bydlící Rakušané všech národností účastnili jsme se na potlesku, a když hudba zahrála znenadání pochod Radeckého, hlasitě jsme volali »sláva, éljen a hurra Austria,« v čemž nám stateční Američané ochotně napomáhali. Neboť celá policie těší se velké vážnosti všeho obecnstva — vyjímaje pány zloděje a lupiče — a cizinec rovněž raduje se z této ovace učiněné sboru, jenž toho také zasluhuje.

Co se týče hudebních sborů, čítají jednotlivé 30-40 mužů, je jich v celku 12 až 20 a jsou soukromými podniky; poměrně jsou všechny dobře vyškoleny a má každý několik stejnkrojů pro celé mužstvo jako hasičský, vojenský, policejní, několik fantastických a také občanských. Jakmile si někdo hudební sbor takový najme, oblékne se celý sbor do uniformy, jaké si pronajímatel přeje, čímž všem politickým, konfesíonelním a jiným choutkám po vůli učiniti možno. Pročež ještě jednou: »Sláva americké policii!«

Ostatní zbytek dne použil jsem k potulce po městě, viděl mrtvého koně na chodníku v jedné z hlavních ulic ležeti, ježto vůz odvázející podobné předměty dosud nepřijel a obdivoval se pozlacenému elegantnímu povozu, o něco menšímu než naše stěhovací, jenž chvílemi se zastavoval a své pečivo, zmrzlinu a sodovku kolemjdoucím nabízel. Koupěchtivý vystoupí na pohodlný schůdek, posadí se ku stolu a je ihned podle zevnějšku — od vzácné dámy neb černocho obsloužen. Podobně obdivoval jsem několik velikých obchodních skladišť, zejména sklad asi 600 klavírů amerických, které nejen že evropskou konkurenci velmi snadně snášejí, ale dokonce i do Evropy se vyvázejí, alespoň našel jsem sklad téhož tovarníka i v Hamburku; bohužel zapomněl jsem jméno jeho v bezmezném lehkomyšlnosti, bezpochyby proto, že nejsem právě obzvláštním zbožňovatelem věčného klimprování.

Ku konci své potulky užasnul jsem u jistého hokynáře nad kalifornskou okurkou, asi půl metru dlouhou a zaznamenal si, že jsem od 14. až ku 59. streetě, což činí délku 36 kilometrů ve 12

minutách vzdušní dráhou urazil, tak že rychlost této dráhy za hodinu obnáší 18 kilometrů.

Zmíniti se musím ještě o vytáhlém černocho, jenž ve zlatem lesknoucí se livreji se špičatou přilbou na hlavě pomalu ku předu kráčel, maje na prsou a hřbetě dvě veliké tabule, obsahující nějaké návěští.

Do Filadelfie a Washingtonu

Dne 15. května jsem se vrátil, abych téhož dne po prvé Nový York opustil, několik amerických měst navštívil a poněkud špinavé »královně západu« Chigagu svou poklonu složil. Ranní ptáče dál doskáče. O ½7 hodině ranní vzbudil nás v každém hostinci se nalézající pohanský hluk tropící strážce, abychom pensylvanskou dráhou — Pennsylvania Railroad — jednou to z prvních a nejlepších drah amerických, malý výlet do Filadelfie a Washingtonu podnikli. Než jsme však opustili hotel, provedli dva Američané, snad nám na počest ještě, malý žert. Dva revolverové výstřely vyrušily nás při snídání, a když jsme zvědavě na ulici vyšli, leželi dva zastřeleni muži přímo vedle nás na zemi. Po dlouhém vyptávání zvěděli jsme, že jistý propuštěný dělník nejprve svého chlebodárcе a pak sama sebe zastřelil. Rychle však došla stráž, mrtvolky byly v několika minutách odnešeny, krvavé skvrny umyty a poněkud vyrušený obvyklý chod lidí bral se dále, jakoby se nebylo nic přihodilo. Lidé v hotelu nebyli tak zvědaví jako my, a německy mluvící portýr pravil mi: »Neračte chodit ani ven, nestojí to za to a stavá se to častěji«.

V dostavníku stěsnali jsme se právě, — bylo nás 10 osob, — kdo podnikli jsme jmenovaný výlet. Byla to archa staršího dáta, možná že jel v ní již Kolumbus. Dalo to notně práce, než se člověk dostal do vnitř, ale ještě více, než vystoupil na střechu, kde rovněž několik sedadel připraveno bylo. Pojmenovali jsme dostavník ten, s nímž jsme několikrát za pobytu našeho jeli, podle žlutého jeho nátěru, starých houpacích pér a výšky »korunovačným vozem«. Já sám vzdor svému negativnímu mládí vystoupil jsem na střechu »korunovačného vozu«, musil jsem však po celé cestě až k nádraží často nedobrovolné poklony činiti, abych nějakým níže položeným telegrafním neb telefonním drátem nebyl připraven o svůj nos neb alespoň o klobouk. A tak šlo to mírným poklusem až ke člunu, pak přes Hudsonovu řeku do Jersey-City, kde se nalézá stanice.

Všechny americké stanice nádražní jsou na jedno kopyto stavěny, bezpochyby proto, aby i slepý aneb hodně hloupý člověk se v nich vyznal, a doufám, že když popíšu jedno, že stačiti to bude pro všechny ostatní. Objemný prostor, na jehož jedné straně se vydávají jízdní lístky, je určen pro přijetí pocestných; na druhé straně možno je dodávati zboží (až do 75 kilogr. prosto poplatku). V celé Americe je pouze jedna nádražní třída zavedena, a kdo přeje si pohodlně cestovati, zakoupí si buď lístek pro salonní vůz — parlor car — neb spací — sleeping car; všichni cestující mohou při delších cestách stravovati ve zvláštních jídelních povozech — diningcar. Obyčejně náleží tyto zvláštní vozy soukromému

podnikateli a četl jsem tu ponejvíce jména »Pullman« neb »Wagner« na vozích.

Při zvláště delších cestách je radno, již několik dní dříve zvláštní lístek pro spací neb salonní vozy buď v samém městě buď ve větších hostincích neb dokonce na nádraží si vzít, ježto velká poptávka po nich již všude jest. Celé společnosti neb aspoň rodiny 2 až 4 osoby čítající mohou si najati i zvláštní vozy a spací salony. Pro dělnictvo a vystěhovalce jsou zařízeny jednoduché zvláštní vlaky za levnější cenu.

Jako je v Americe pouze jedna platební třída, tak v této demokratické zemi je také pouze jedna čekárna a sice zvláštní pro kuřáky a zvláštní pro dámy a nekouřící mužský svět. V čekárnách, jež aksamitem potáhnutými neb slámou pletenými sedadly opatřeny jsou, dostane člověk koupiti noviny, knihy, cukrovinky, ovoce ano i nápoje; mimo to možno použití všech velmi potřebných vedlejších místností. Na jedné straně nalepeny jsou velké cedule, na nichž se naznačuje k. př. do Washingtonu jede vlak o 9 hod. 20 minut.; mimo to nalezají se zde vždy hodiny dobře jdoucí, takže není třeba žádného vyvolávání ani zvonění, aby cestující upozornění byli na vstup do vlaků.

Pět minut před odjezdem vlaku vstoupí člověk na perron, kde pět až osm pohotově stojících vlaků zadem k obecenstvu obráceno stojí, tak že pohodlně mezi dvěma vlaky do pravého vstoupiti může, jenž mimo to ještě zřetelným nápisem opatřen je. Kdo zná čísti a je jen poněkud pozorným, nepotřebuje někoho se tazati; ale stoje vypítí ještě židlík, než průvodce vlaku volá, člověk

nemůže; ovšem může to učiniti tím pohodlněji v dining car (jídelním vozu).

Americké osobní povozy jsou asi 25 metrů dlouhé, 3.6 metrů široké, nejsou rozděleny v jednotlivá oddělení, nýbrž obsahují prostor asi pro 60 až 70 osob, vždy po 4 sedadlech, mezi nimiž jde volná cesta z šíří asi 0.8 metrů. Sedadla jsou aksamitem potáhnuta, avšak s nízkými opěradly, tak že snadno může člověk naraziti na hlavu za sebou sedícího, což pro mne — ježto chvála bohu tvrdou lebkou obdařen jsem — se žádným nebezpečím spojeno není. Salonní i spací vůz, rovněž veliké, obsáhnou v sobě 24-30 osob; v prvním sedí se obyčejné v lenoškách, které ve všech možných směrech kolem své osy otáčeti se dají, v posledním nalezájí se vždy dvě lůžka nad sebou, celkem 24, které však teprvé k večeru se zřizují, kdežto ve dne tráví člověk čas na dobrých židlích.

V každém vagonu nachází se kuřácký kabinet, umyvárna a closet, tento poslední zvlášt' pro pány i dámy. Všechny vagony jednoho vlaku spojeny jsou úplně zakrytými můstky, takže člověk své známé navštívití a až do úplně v přední části vlaku se nalezající jídelny vstoupiti může. O ruční zavazadla je špatně postaráno a žádné místo jim není vyhrazeno; člověk musí je vedle sebe postaviti, když to spolucestující dovolí a vláčení větších zavazadel sebou, jež u nás tak obvyklým jest, není v Americe radno a ani potřebí, ježto 75 kilogr. zavazadel poplatku prosto jest, takže do vozu pouze ruční tašky se berou.

Naše vagony 2. třídy s vysokými spěradly a rozdělením v jednotlivá coupé jsou lepší a pohodlnější, americkým salonním

vozům však přednost sluší dáti před našimi vozy první třídy, rovněž i spacím vozům, ježto lehátka široká a dosti dlouhá jsou. Všechna lehátka jsou od sebe hustými záslonami oddělena a pouze prostřední průchod všechněm je přístupný; někteří dávají však přece přednost evropským spacím vozům před americkými, což ostatně je věcí vkusu.

Vagony spočívají z předu i ze zadu na otáčecích nákolečnicích o 4 až 6 kolech, takže při vagonové délce a při výtečné svrchní stavbě dráh tak klidně vlak se pohybuje, že možno pohodlně ve vozu se procházeti a aniž by si člověk oči kazil, čísti, ano i psátí. S jetím po našich dráhách není tu porovnání a proto i dlouhé vyjížďky na více dní po amerických dráhách nikterak neunaví, ježto ve vagoněch se procházeti, čísti, jísti, kouřiti a dle libosti s každým se baviti může; také karty a šach se hraje na stolích, které v pullmanských vagoněch vždy mezi dvě židle postrčiti se dají.

V každém vagonu je černý sluha, jenž při delších cestách lůžka upravuje, střevíce čistí, na stůl chystá a jiné věci vykonává, začez ovšem zvláště placen bývá. Časem přichází průvodčí vlaku, jenž jízdní lístky za cesty reviduje, aniž by je prostřihoval před a po jízdě, což zejména při větším návalu bezpotřebné obtěžování jest.

Hned za Novým Yorkem je dráha pro velký železniční ruch čtyřkolejná, dále 3- a 2- kolejná. Expressní vlaky, jimiž výlučně jsem jezdil, jedou velmi rychle a jistě, ježto právě nepřímé tratě a dobrá svrchní stavba na níž položeny jsou koleje až 20 metrů

dlouhé, klidný a rychlý pohyb umožňují. »Shleeperů« spotřebuje se na dráze tak mnoho, že mezera mezi nimi méně obnáší než shlepery samy; rovněž nejsou pro koleje osobních vlaků v malých stanicích, kde se vlak nezastavuje, žádné vyhybky, na větších stanicích je jich jen málo, takže průměrná rychlost expressního vlaku 60 až 80 kilom. za hodinu obnáší.

Okolí je ploché, málo pahorkovité, ale dobře obdělané. Vesnic dle našich pojmů až ku 1000 obyvatelů jen zřídka lze uzříti, za to však mnoho roztroušených, pěkně vystavených farm a měst, jichž pod 20.000 až 30.000 obyv. málo lze najíti.

Ve Filadelfii

O ½1 hodině přejeli jsme přes řeku Delawer a jeli do Filadelfie, hlavního města pennsylvanského. Toto v roku 1862 Pennem zřízené město čítá dnes 1,047.000 obyvat., má krásný veliký obecní dům — City-Hall s nedokončenou 155 metrů vysokou věží, na níž kolosální bronzová socha známého zakladatele pennsylvanského Penna ještě na zvláštním železném podstavci státi bude. Socha je vlastně již hotova, čeká pouze na dvoře obecního domu na své vyzdvižení. Tataž je 11 metrů vysoká a váží 600 metrických centů; mramorový obecní dům je největší v Americe a stal 20 milionů dolarů aneb 50 milionů zlatých.

Obzvláštní znamenitostí Filadelfie je Independence-Hall, v kteréžto nepřiliš imponující budově 4. července 1776 při kongressu prohlášení neodvislosti spojených států severo-amerických 13 tam zastoupenými státy bylo proklamováno a pevně stanoveno. Mne těšilo datum 4. července — naše

prokopská slavnost; svatý Prokop mohl by býti také patronem severní Ameriky, nyní jsou jím však peníze. Člověk nalezne ve velmi jednoduše zařízené zasedací síni ještě tytéž staré židle, stůl a kalamář, při nichž ono prohlášení neodvislosti se stalo, jakož i otisk tohoto prohlášení s podpisy všech členů kongressu.

Naproti této místnosti nalézá se malé museum historických na prohlášení neodvislosti se vztahujících listin, mincí, podobizen, zbraní a. j. a na schodišti nalézá se známý »Liberty Bell«, zvon to neodvislosti, na nějž se poprvé po prohlášení zvonilo. V roku 1835 praskl a v roku 1848 zazněl naposledy. Washington, v r. 1793 jsa v tomto domě za presidenta republiky zvolen, obdržel na tomto místě pomník jako římský konsul, což u mne nevzbudilo právě souhlas, lépe by vypadal asi v tehdejší svém úboru.

Zobrazení Washingtona jako Caesara připadá mi tak směšným, jako kdybychom my Ostravané jednoho neb druhého zasloužilého otce města jako Indiana z kamene vytesati dali.

Po přehlédnutí velkého obchodního závodu dle způsobu novo-yorského zařízeného vydal jsem se na obvyklou potůlku městem nezbytnou ku zpytování lidu, při níž se mi dostalo potěšení, že jsem potkal známého mi inženýra, jenž před několika léty v Ostravě zaměstnán byl a nyní zde v jisté strojové továrně meškal; ten pro nesmírné překvapení, že zde Ostravana vidí, s otevřenými ústy na mne koukal a konečně česky oslovil: »Ale pro pána Boha, jste Vy to či ne.« Hned na to následovavší pozdrav byl navzájem velmi srdečný.

Má další potůlka vedla mne zase do městského domu, kde právě několik černě oděných dam v průvodu pochybných mužských individuí do úplně uzavřeného povozu, jenž již mimo to zcela přeplněn byl, strážníky vecpáno bylo, aby v nějakém vězení o strastech a radostech lidského života přemýšlely.

Velký počet zoufale vyhlížejících soudruhů a kamarádek právě odjíždějícího panstva loučil se posledním »hallo!« s odjíždějícími, při čemž »na brzkou shledanou« voláno bylo — nás pak snažně náš průvodce žádal, bychom své tašky pevně drželi, neb raději ihned odešli.

Sděluji zde ihned, že vůbec žádné přesné vylíčení pozorovaných měst nepodávám, nýbrž že vypravuji pouze, co jsem sám zažil, jak si na vše právě vzpomínám. Kdo o městech těchto a o Americe vůbec více věděti si přeje, nechť koupí si lepší popis, než je můj.

Po svém návratu na nádraží pojedli jsme chutný zákusek ze 5 jídel, při čemž obsluhoval nás černochoch, přihlásivší se těmito slovy: »Jsem, prosím, německý černochoch, 7 let byl jsem u amerického konsula v Kolíně a dobře pány obsloužím. Prosím, až račte přijít zpět, byste se jen ptali na číšníka Tomáše.« Dodržel slovo, dobře obsloužil a obdržel ode mne zpropitné 25 ctms. neb 62 kr., což je pro Ameriku snad málo, pro mne však příliš mnoho.

Ve Washingtonu

Přesně ve 4. hodiny pokračovali jsme v cestě dále, přešli řeku Susquehama, minuli Baltimore, čítající 435.000 obyv. a o ½9.večer vjížděli jsme do hlavního politického města severní

Ameriky, do Washingtonu, kde nám hotel »Ebbit« laskavě přístřeší, velmi liknanou však obsluhu poskytnul. Washington, ležící na řece Potomaku, čítá 189.000 obyv. a je, nepřihlížeje ani k nádherným budovám veřejným, neobyčejně krásně a elegantně stavěno. Myslete si velký, dobře spravovaný park, rozdělený přímými, širokými, dobře asfaltovanými cestami a v tomto parku domy a paláce bez kouře, prachu a páry, bez tlačnice — a nejměstnější město leží před vámi, také s krásnou polohou, ale přece ne tak hezké, jak mnohá groteskní a malebně rozložená města evropská. Ulice netvoří zde, jak ve všech amerických městech to bývá, pouze čtverce stavební, nýbrž vybíhají i v uhlopříčkách a tvarech hvězdovitých, což s veřejnými parky a sochami, ozdobenými nábřežími města velmi přívětivého vzezření dodává. Zkrátka a dobře, i největší nepřítel amerických měst musí dosvědčiti, že Washington nejkrásnějším městem americkým jest, které jako hlavní město americké důstojně se repraesentuje.

Elegantní stavbou, nejnovějším slohem vill vyznamenává se zejména ona čtvrť, v níž zejména nejvyšší úřednictvo, ministři a velvyslanci bydlí. Krásné equipáže probíhají ulicemi, na kozlíku sedí vždy téměř černochoch jako kočí neb sluha, jakož vůbec Washington na 50.000 černochochů v sobě ukrývá, kteří jako domácí sluhové, nosiči, kondukteři, listonoši a. j. svůj chléb si vydělávají. Z počátku je černochoch nedůvěřivým, mrzutým a nepřístupným; jakmile však nabude důvěry ku svému pánu, stává se z něho nejlepší a nejvěrnější služebník.

Mužští černochové jsou ponejvíce štíhle urostlí, někdy i s duchaplným výrazem ve tváři, jenž pouze smyslnými hrubými rty poněkud dušen bývá, ačkoli i černochoy s normalními rty lze spatřiti. Ženy naproti tomu jsou po většině ohyzdny, odívají se rády pestro a bílo, nosí klenoty a zlato a většina z nich má tak velká ústa, že pět osob najednou by je líbati mohlo.

»Bílý dům« v rozměrech 52 a 26 metrů, v němž bydlí spolkový president, je staršího data, dobře, ale nepřiliš elegantně stavěný, 2poschodový, opatřený s předu sochami a kolem do kola krásnou zahradou. Černí sluhové pobíhají tam právě tak, jako u nás v panských domech služebnictvo. Známou audienční hodinu, kde každý dvakrát týdně mezi 1-2 hodinou společně presidenta viděti a jemu ruku podati může, jsem promeškal a spokojil se pouhou prohlídkou »Bílého domu«.

Tramway je zúplna takovou jako v Novém Yorku. Procházka ve stinných ulicích je i při velkém horku osvěžením. Vznešeně stojí 30 metrů nad Potomakem na výšině 229 metrů dlouhá, 40 a 100 metrů široká Kapitol, to jest parlamentární a reprezentativní budovy severo-amerických republik, nesoucí u prostřed 87 metrů vysokou kupoli, na níž ještě 6 metrů vysoká socha svobody je postavena; stavení je do kola sochami ozdobeno.

Kapitol jest jedna z nejkrásnějších budov světa, v koryntském slohu stavená, celá z bílého mramoru, což vše na mne mocný a přemáhající dojem učinilo. Z mramorové terassy před hlavním vchodem možno přehlídnouti krásný park, část

města a okolí a právě se stavící kongresní knihovnu pro 4 až 5 milionů knih zřízenou.

Se stavbou Kapitolu počato v r. 1793 a skončena po různých přístavbách r. 1865 tak, jak dodnes stojí. Stála pak stavba přes šestnáct milionů dolarů neb přes 40,000.000 zlatých. Do budovy vchází se 2 bronzovými uměle litými a pěkně ciselovanými širokými železnými vraty, v Mnichové shotovenými a vstoupíme do kulaté, 55 metrů vysoké, 29 metrů široké síně s 8 olejovými malbami, představujícími dějiny Ameriky.

Západně od této rotundy nalezá se kongresová knihovna, dále polokulatý sál s poprsím velkých Američanů, z každého státu po dvou; rovněž v reprezentativní síni, kde se odbývají porady zákonodárných sborů. Podobný zpola kulatý sál, dřívější zasedací to síň, je tak akusticky stavěn, že v jednom rohu tiše vyslovené slovo na druhém konci velmi dobře slyšeti je, velmi špatné to zařízení pro bezpotřebné mluvky. Po schodech vejde se do hořejších gallerií, kde nalezají se krásné historické obrazy. V podzemí jsou široké chodby a vytahovadla, které umožňují spojení všech částí budovy.

Před Kapitolem v parku stojí kolossální socha Washingtona z Greenongh a tvoří Kapitol, právě stavená knihovna, monument a vodní bassiny obdivuhodný obraz. Před sebou viděli jsme v The Mall Parku rovněž na počest Washingtona v letech 1848-1884 od jednotlivých států postavený obelisk, obra tohoto druhu, 159 metrů vysokého, na podstavě 18 metrů, ve čtverci celý z bílého mramoru. Uvnitř vede 900 schodů nahoru a po namahavé této

chůzi odměněn je člověk velkolepou vyhlídkou. Já jsa znám jako lenochod ve vystupování, dal jsem se raději nahoru vytáhnouti a to tím spíše, že severoamerické svobodné státy mají z toho potěšení, mohou-li své hosty bez jakéhokoli poplatku vzhůru vyslati. A tak na vlastní své oči viděl jsem, že mimo Ostravu ještě pěknější města se nalezají a že v novém světě opravdu špatně se lidem nedaří. Potěšen spustil jsem se zase dolů a odebral se do rybárny, budovy to, kde umělý chov amerických ryb se pěstuje a kde malé aquarium jsem uzřel, ne příliš obdivuhodné, ježto v Evropě lepší viděti možno. Zajímavým je v tomtéž parku ležící národní museum; nehledě k nerostům v Americe se vyskytujícím, dále vycpaným zvířatům a j. bedlivě pozoroval jsem na př. věrné a v přirozené velikosti spracované voskové figurky všech indianských kmenů v původním kroji a zbroji, čluny a lodě, lovecké náradí a pod. Dále dvoukolé vozíky bez železa zhotovené, s nimiž přistěhovalci před sto a více léty na západ táhli; první v Americe r. 1832 použitou lokomotivu s obyčejným sudem naplněným vodou na vedlejším voze, a ještě mnoho jiných věcí vztahujících se na rozvoj Ameriky.

Při potulce po jedné ulici, byly 4 hodiny večer, spatřil jsem polodorostlé hochy, kteří s novinami sem a tam pobíhali a je s velkým křikem oznamujícíe hlasitě jich obsah ku koupí nabízeli a předplatitelům do domů nosili.

Toto donášení, aby se uspořilo na čase, je velmi jednoduché. Hoch hodí jednoduše noviny z ulice do předsíně neb do zahrady a spěchá k nejbližšímu dalšímu předplatiteli, opakuje tentýž

manévr, nečeká-li právě náhodou služebný nějaký duch neb člen rodiny před domem. Nikdo těchto novin neukrade, ježto je každý za 1 ct. koupiti si může.

Zcela tatáž manipulace odbývá se při dodávání umělého ledu, což je v Americe vůbec velmi ve zvyku. Ustanovený kus ledu postaví se před domovní vrata abonenta a vůz s ledem jede dále; led se odnese domů, až má objednatel kdy a chuť, kteroužto manipulací všechno zvonění, čekání a dotazování, jakož i neustálé zbytečné sem a tam pobíhání odpadá. To vše lze ovšem pouze tam činiti, kde ne mnoho rodin v jednom domě bydlí.

Do Chicaga

Přesně v 5. hodin večer téhož dne seděla naše 10 mužů čítající společnost, z níž jedním mužem byla vlastně slečinka, v Pullmanově Sleeping-Caru a vesele šlo to ku předu ku Chigagu, kam podle železničního řádu v 26 hodinách expressním vlakem jsme měli dojeti. Tento vlak jede velmi zábavně, při každém přesezení a na každém nádraží se zvoní zvonkem na lokomotivě připevněným nestydatě hlučné, aby — ježto se nedostává hlídačů — lidé, krávy, býci a jiní v čas z cesty šli. Před každou lokomotivou pohybuje se zvláštní železný stroj, jenž všechny překážky i sebe větší tíže z cesty odstraňuje. Tímto způsobem expedovaní lidé a zvířata, jak mne všichni ujišťovali, nevstoupí již nikdy více na trať, aniž by jaké soudní vyšetřování nastalo, poněvadž každý člověk oči a uši má a proto v čas se všude ohlédnouti může.

Na této cestě, kde poprvé jsem použil amerického spacího vagonu, spal jsem velmi špatně, ježto stále přejíždějící vlaky velmi hlasitě se oznamují a tak spánek spravedlivých ruší.

Dne 17. května o 4. hodině ranní minuli jsme pohoří Allegheny a z cestopisů velmi známou křivou dráhu Horse-Shoe; neboť vidíme, že vlak kulatou dráhu delší než 1 kilometr v poloměru kolem pohoří objíždí, podobně jako většině Ostravanů známá železniční křivka u Saybušu, jen že o něco větší. O tomto stavebním zázraku se poněkud mnoho mluví; ačkoli vysoko položená, nemůže se přece tato železniční stavba měřiti se semmeringskou neb brennerskou. Ale já popisuju tu něco, co jsem vlastně neviděl, totiž tuto křivou dráhu a neuzřel jsem ji proto, ježto hloupý černoš na místo mne naši spolucestující slečinku vzbudil, bezpochyby v tom domnění, že ona nám celý tento stavební div popíše, než bychom si jej byli prohlédli. A skutečně se to stalo v té míře, že mohu čtenáře úplně upokojiti: je to pravda, co jsem právě byl psal.

Pohoří alleghenské upamatuje člověka svou výškou a svými zalesněnými krajinkami na naše Beskydy — jen že bez brinzy — a jakmile jsme přešli jeho hřeben, překročili jsme zároveň hranici mezi vodní oblastí atlantického oceanu a mexického zálivu, správněji řečeno mezi oblastí řek Susquehama a Ohio, čímž octli jsme se již zároveň v bohaté na uhlí, železo a petroleum nížině pittsburské.

Nedaleko Pittsburku viděli jsme znovu vystavené průmyslové místo Jonstown, jež před několika léty protrhnutím

rybníčních hrází zcela zničeno bylo. Možno si snadno představit mou radost, když jsem po dlouhém strádání zase jednou nejlepší uhelný kouř a páru polykati mohl, když jsem potůček spatřil tak černý jako naše ostravská struha a — ješto právě přšelo — když jsem se nad míru těšiti mohl ze špinavého bláta ve všech koutech stříkajícího. Ten zláštní domácí pocit — jejž si nikdo neodvykne! Budovy uhelných jam, se svými typickými komíny a stavbami, střídají se s prameny skalního oleje, nekonečné podniky tovární a kolonie dělnických domků obklopují dráhu po dlouhou dobu, až opět rovina se čerstvou zelení a několika farmami nabudou převahy.

Na stanici v Pittsburku očekával mne můj dobrý známý z Ostravy, s nimž jsem se o svém příjezdu telegralicky sdělil. Jel s námi 3 hodiny daleko do Alliante, aby nejbliže příštím vlakem zpět jel. Mnoho jsme si vzájemně vypravovali; se svým pobytem v Americe byl jak náleží spokojen; zaujímá vynikající postavení jako inženýr v ocelových dílnách.

K polednímu dojeli jsme ku hranicím Ohia (vyslov Oheio), kde jsme seznali aspoň částku americké svobody po velmi praktické stránce. Zákonodárny sbor tohoto státu ve zbožném úmyslu zapověděl totiž vůbec prodej opojných nápojů; jakmile jsme tedy v Dining-Car o 1 hodině sestoupili, obdrželi jsme truchlivou zvěst, že k pití dostaneme pouze vodu. Nastalý nyní nářek utišil se teprvé, když nám posluhující černochoch potají oznámil, že střídmožilci tohoto státu velmi zákona si váží a jej zachovávají, za to však doma v tichosti bez překážky pitce se

oddávají, ježto pak prý to není koupený, nýbrž darovaný nápoj. Ubozí střídmožilci! Jak zbožní a chytří jsou zároveň!

O 6. hodině večerní opustili jsme tento bodrý stát a ve vedlejším státě Indiania opět pít piva a vína dovoleno a my vše zase dohoniti v tomto směru mohli, co jsme zameškali. Já měl z tohoto zákonodárného žertu velkou radost a snášel ochotně trýzeň 5 hodin trvajícího piva — i vína — prázdného života s myslí pravého Ostravana. Podle jiné zprávy vybírá prý stát Ohio velkou daň od restaurancí s vlakem jedoucích, kteréžto daní vyhýbají se páni hostinští tím, že pokud jízda přes Ohio trvá, své zásoby uzavrou; v tomto případě je chytrou ovšem železniční správa, ale ošizeným v obou případech je dojistá obecenstvo.

Krajina, počínající od stanice Forte Vagne až ku Chicagu je čím dále, tím rovnější a nekonečná prerie prostírá se před našimi zraky, pouze dřevěnými ploty zdobená, za nimiž se pase hovězí dobytek. Blížíme se ku Chicagu, k vlastnímu cíli své cesty.

Také americké expresní vlaky jako u nás se opožďují a na stanici Fort Wagne čítali jsme již dle svých hodin právě jednu hodinu spozdění, což podle místního času — jeli jsme přece na západ — nebylo v pořádku. Severní Amerika je totiž od roku 1883 počínaje New-Yorkem rozdělena ve 4 hodinová pásma, z nichž každé 15° stupňů obsahuje a platí hned za Pittsburkem čas chicagský, jenž právě o 1 hodinu se různí. Krajina z Fort Wagne ku Chicagu je stále rovnější a nekonečná prerie jeví se našim zrakům, prolomená pouze dřevěnými ohradami, za nimiž se hovězí dobytek pase a hořícími pařezy, jichž se zemědělcí,

připravující si pole k užívání, tímto způsobem zbavují. Mimo několik porůznu ležících starých dřevěných domků spatřil jsem také ještě vozy přistěhovalců uprostřed v poli neb u lesa stojící, které tak jako naše komediantské vozy na starém svinském trhu respektive na nynějším náměstí Antonínově vypadají. Tak jako Indian je i bývol daleko na západ zatlačen a neviděl jsem žádného zástupce těchto dvou druhů někde na poli státí.

Musím zmíniti se ještě o zvláštním železničním zřízení, docela původní svého druhu. Ježto expresní vlaky pro dlouhé cesty, které podnikají, a pro krátkost zastavek na jednotlivých stanicích žádnou vodu sebou vzítí nemohou, nalezá se na více místech ve středu běžící tratě, kde právě na čistě tekoucí vodu se přišlo, 50 cm. vysoká a 2 až 300 metrů dlouhá dřevěná rýna, kterou se tekoucí voda převádí. Během nejrychlejší jízdy ponoří se přiměřeně dlouhá hadice do rýny, která vodu pomocí jízdního tlaku vyčerpá a do topičského vozíku vhání. Železniční zřízení na jednotlivých stanicích mají bílé čepice a lokomotivy opatřeny jsou kromě zmíněných již zvonů místo píšťalami zvláštním druhem parní harmoniky, která ze sebe podobné zvuky vydává, jako parní harmonika v Michálkovicích, kterou v Ostravě při východním větru zcela dobře slyšíme.

Chicago

Smrákalo se stále více kolem nás, až konečně elektricky světlá koule jakož i celé vojsko světél nám jistotu opatřilo, že přijeli jsme do Chicaga. Náš průvodčí domníval se, že se nám zavděčí, když dal nám na obskurním nádraží blízko výstavy

vystoupiti, kde nás dva ve vysokém stáří se nacházející dostavníky očekávaly a nás uprostřed nebezpečí mezi lokomotivami a tramwayemi konečně do jakéhosi hotelu — Shout-Shore-Hotel — přivezly. Velmi přívětivý dobře německy mluvící Japonec přijal nás jakožto vrchní sklepník, rozdělil nás do více pokojů, ale ujistil nás, že neobdržíme již ani piva ani vína, nýbrž pouze čaje, jenž hodně vyvařený a tmavé barvy nedotknut před námi státi zůstal. Již vstup do arci jen 3 poschodí vysokého na rohu budoucí teprvé ulice ležícího hotelu poučil nás, že octli jsme se v docela dřevěné, jinak však pěkně zařízené boudě, která jsouce hladce natřena sádkinou docela důstojně se vyjímal. Spali jsme dobře v čistých peřinách, ale ani Japonec ani různé kolem stojící hasičské nářadí, hydranty a provazy nezmírnily nijak náš strach před ohněm, tak že jsme se hned časně zrána sebrali a řádně se nasnídavše dále do vnitřního města — 9 anglických mil čili 14½ kilometrů, tak jest výstava od města vzdálená — odjeli a v elegantním 6 poschodí vysokém hotelu se 440 hostinskými pokoji pohostinného přijetí našli. Bylo by zbytečno, tento hotel, jenž podobá se ve svém zařízení velmi Ustřednímu hôtelu v New-Yorku, blíže popisovati, a stačí úplně, povím-li, že mne vytahovalo vždy přesně v každý čas nahoru expedovalo, že jídlo, černoši, čističi botů a koupelny právě tak dobrými jak v New-Yorku byli a že dokonce vrchní černochoch i francouzsky mluvil, jakož zase jiný také němčinu lámal.

Chicago dá se snadno rozdělit ve vnitřní město s vysokými elegantními domy, dále ve čtvrt toto obklopující s nízkými, zcela dřevěnými 1-2 poschodovými, ale většinou pouze přízemními

domy, konečně ještě v třetí části města, kde všechny ulice značeny, všechny chodníky z desek zhotoveny, kde jenom pořádku nějaký dům stojí, tím čteněji však v jednotlivých čtvercových srubech krávy a koně idyllicky se pasou neb sem a tam nějaké prasátko svůj život tráví, asi tak jako u nás na Horním Poli neb na nové Vítkovicko-Lhotecké silnici. Tam právě lze si Chicago nejživěji představit. Nejstarší, tedy vnitřní část města se 17.500, ponejvíce malými dřevěnými domky, shořela v roce 1871 úplně, od té doby však znova velkolepě z kamene a železa znovu vystavena, se širokými ulicemi, elegantními krávy a mnoha vysokými domy, v nichž tak čilý obchodní ruch panuje, že sám New-York těžko by se zde měřiti mohl; proto také panuje vzájemná řevnivost mezi oběma městy, jež se dá ovšem snadno pochopiti. Washington je aristokrat, New-York bohatý občan a Chicago maloměšťák, průmyslník a dělník mezi městy americkými.

Chicago může se chlubit, že stejně se mnou v tomtéž roce — 1832 — jako dvojče dvou srubů světlo světa poprvé spatřilo, jak jsem ze staré malby u známého jednoho zvěděl. Jisto je, že stará, nízko ležící část města po onom požáru při nové stavbě o 3 až 8 metrů zvýšena byla, tím že se nejdříve svrchu velká kanálová síť vyzdila, hlínou a rumovinou zasypala, na tomto podkladu pak se budovy stavěly, takže skutečně město o 3-8 metrů se zvýšilo. Neshořelé dřevěné a příčkoványými stěnami opatřené domky, nejvýš 1-2 poschodové, byly při této příležitosti kládami podloženy a pákami zdviženy a tak stojí dnes město se svou

výtečnou pitnou vodou jako jedno z nejzdravějších měst amerických — vždy ještě trochu nečisté a ne tak opatrované jako New-York, ale ovšem nečistější než Ostrava. Chicago, na jezeru Michiganském položeno, čítalo v roce 1890 1,000.000 obyvatelů, z toho pouze 300.000 rozených Američanů, dále 400.000 Němců, 200.000 Irčanů, 60.000 Čechů, 40.000 Poláků, 50.000 Angličanů a Skotů a 50.000 obyvatel různých národností, jako Maďarů, Číňanů, Vlachů a j. v. Dláždění městské v nejživějších ulicích je právě tak špatné jako v New-Yorku, v postranních poněkud zachovalejší, někde ho vůbec ani není. Chodníky jsou z kamene, asfaltu neb i ze dřeva a jako v New-Yorku z části pro výkladní stolky, z části pro chodce. Velkolepé parky — zde boulevardy jmenované — obklopují a probíhají městem, čímž jednotvárná povaha Chicaga se zmírňuje. Dobrá tramway jede všemi ulicemi, rovněž zdvižená dráha, která město od západu k východu probíhá. Také po hlavních dráhách, jako po Ústřední Illinois dráze možno téměř po celé délce města se svézti. Tato dráha má zvláštní dvojité koleje, pouze pro návštěvníky výstavy určené, na nichž každou čtvrt hodiny zvláštní vlaky ze State-Street až k výstavišti za 20 ct v 16 minutách jezdí. Na jezeru michiganském jezdí také mnoho parníků, jednak severně k Milwaukee, jednak podél města k výstavě.

První své cesty po Chicagu použil jsem k vyhledání vzdáleného, dříve mi vůbec neznámého příbuzného, jenž před 30 lety jako prostý, poněkud lehkomyšlný řemeslník Čechy opustil. V Chicagu naučil se znáti vážnost života, obrátil se k výrobě

doutníků, a má dnes, ač je pouze majitelem menšího domu, velmi slušné zaopatření. Tři jeho synové, zcela již Američané, dovedli to v tomtéž závodě již tak daleko, že hodlají právě stavěti větší dům a spolu otevřítí továrnu s četným dělnictvem. Zmíněných 60.000 Čechů v Chicagu obývá jihozápadní část města s přízemními avšak úhlednými a 1 až 2 poschodovými domy, ponejvíce z kamene, ale mnoho také ze dřeva stavěných, mají svou českou obecní školu, kostel a divadlo. K upokojení svého germanského svědomí shledal jsem, že první přistěhovalci pouze česky mluví, jich děti již česky a anglicky, a jich vnuci již většinou anglicky, takže všeobecného počestění Ameriky s pomocí Boží není třeba se obávati. Totéž shledal jsem u Němců, jen že tito stávají se již v druhém kolenu rozhodnými Američany.

Část chicagských dělníků má dnes již pevnou organizaci, zejména dělníci zaměstnaní v tabákových a doutníkových továrnách. Tito pracují pouze 8 hodin denně za pevně od dělnické Jednoty stanovenou mzdu 2 až 3 dolarů denně a sice od 8 do 12 hod. dopoledne a od 1 do 5 odpoledne, za kterouž dobu jsou povinni určité opět dělnickou jednotou stanovené množství doutníku odvésti; kdo odvede méně, tomu se část mzdy strhne neb se propustí z práce, za větší práci obdrží dělník zvláštní odměnu. Všichni majitelé doutníkových továren podrobili se tomuto řádu a nemají škody, ježto týdně na každém dělníku až 20 dolarů vydělají, což při menších vyrabitelích se 4 dělníky za rok příjem 4.160 dolarů neb 10.000 zl. činí. Při ostatním průmyslu jde to podobně. Každá krabice doutníků ku prodeji určená je polepena

2 známkami; jednou státní v ceně 1 dolaru za 100 kusů — doutníková to daň, a druhou dělnické Jednoty na důkaz, že obsah krabice zhotoven byl členy Jednoty; zřídka proto — by neměl žádných nepříjemností — koupí si někdo doutník, jenž by dotyčné známky postrádal. Já si přivezl takovou krabici na památku. Také pecny chleba viděl jsem takovými dělnickými známkami opatřeny. Zařízení toto není právě špatným, neodpovídá však pravé svobodě, ježto nucená práce a nucený prodej, nikoli však svobodný rozvoj zde jest a proto ani lepší vědomosti ani větší dovednost nelze k platnosti přivést, naopak napomáhá se tím jenom prostřednosti.

Dne 19. května za krásného počasí odebrali jsme se doprovázeni jsouce svým průvodcem k volům, ovcím a bravu, totiž do velkých jatek, zvaných Union Stockyards. Tento závod tvoří zvláštní celý oddíl města a pozůstává z kůlen, stájí, ohrad, masáren pro všechn ze západních prerií přicházející dobytek. Zde se ročně 3,000.000 ovcí, 4,000.000 volů a 9,000.000 sviní v ceně 240 milionů dolarů zabije, spracuje, nasolí, zabalí neb jinak pro obchod zachová, vedle toho pak 100.000 koní. 11,000 lidí s ročním příjmem 5½ milionů dolarů nachází při tom své zaměstnání. V celku zúčastňují se podniku tohoto 4 velké a několik málo menších firem.

Do podrobna prohlédli jsme si největší jatku firmy Armer. Aby divoci býci a volí z kůlny bez odporu ku porážce vedeni býti mohli, slouží k účelu tomu ochočený býk; tento uzavře se na několik dní s ostatními zvířaty, by s nimi bližší přátelství uzavřel.

V den porážky se barriera otevře a krotký býk kráčí v předu do jatky, za ním pak 20-30 kusů hovězího dobytka z prerií beze všeho odporu do dřevěně slepé uličky, kde vedoucí je býk zabočí v pravo, kdežto ostatní stojíce těsně za sebou bez všeho bučení svému osudu propadají. Daří se těmto volům, jako mnohým národním, politickým, národohospodářským a socialním stranám u nás. — Dospěvši na místo porážky, obdrží zvíře škrabošku s ozubcem, mocný úhoz na tento ozubec při stejnodobém vyzdvihnutí zvířete, stojícího zadními nohama již v řetězích, konečně useknutí hlavy od trupu velkým nožem, to vše netrvá ani minutu. V tom položení odveze se zvíře na zvláštní lanové dráze 2 metry dále, kde jiní dělníci zbaví je vnitřností, 2 metry dále stáhne se kůže, opět dále rozseká, takže v 5 až 10 minutách celá procedura s největší čistotou, ježto celé proudy vody k užívání stojí, se skončí. Totéž platí o malém dobytku, a přirozené neslouží pouze jedna, nýbrž více místností k porážce vedle malé dráhy podél celé jatky jdoucí, po jejíž ledem opatřených vozících veškeré připravené maso se odváží.

Na zpáteční cestě zdrželi jsme se krátký čas v 18. poschodí vysokém auditorium, budově to s divadlem a jinou podívanou i koncerty a nahoře na střeše s pěknou vyhlídkou, kterou jsme bohužel pro mlhovitě počasí obdivovati nemohli. Večer v 8 hodin seděl jsem v parteru divadla »Academie of Musik«, abych zase jednou americký kus jeden a sice »Fantasma« obdivoval. Právě jako v New-Yorku viděl jsem pěkné dekorace, živé obrazy, světelné efekty a kusy clownů, slyšel jsem zpívati a mluviti, ale o ději

nemohu žádnou zprávu podati. Obecenstvo tleskalo a bavilo se výtečně, já však setrval na svém původním úsudku, že široké massy amerického národa — při nejmenším aspoň v tomto směru — velkými dětmi jsou.

Jedním z největších budov v Chicagu je celý ze železa a mramoru vystavený, 20 poschodí vysoký dům svobodných zednářů ve State-Streetu, jehož vyhlídku se střechy každý bez zvláštního poplatku obdivovati může, což jsme také my při pěkném počasí učinili. Město leží před námi zde jako šachovnice, výstavné budovy je viděti ve velké vzdálenosti a možno pozorovati na nepřehledném jezeru Michiganském (Michigan-Lake) mnoho parníků, plachetních a veslařských lodí. Nevím, co bych o Chicagu více řekl; podobají se totiž jednotlivá města americká sobě tak v mnohých směrech, že bych musil již řečené zase znovu opakovati. Veliké tabule firem a štíty nalezáme zde na přič přes ulici zavěšeny, podobně našim guirlandám při slavnostech. S německou řečí obejde se člověk v Chicagu poměrně dobře, ježto téměř každá 5. osoba Němec jest. Také ve všech větších závodech lze najíti německé prodavače a prodavačky.

Ve výstavě

V Chicagu pobyl jsem šest dní, od 18. do 23. května; výstavě mohl jsem však věnovati 4 dny částečně, ježto jsem chtěl návštěvě města obětovati jeden všední den a druhého dne na svatodušní neděli dne 21. května výstava uzavřena byla. Ježto mne však, abych pravdu mluvil, výstava sama do Ameriky právě nevábila, nýbrž jednalo se mi více o to, bych poznal novou zemi a nové lidi,

stačily mi tyto 4 dny, jež popsati chci, k návštěvě výstavy úplně. Výstava je velkolepě založena a předčí, pokud se týče výstavních budov, sadů s použitím malých jezer, rozhodně vídeňskou výstavu z roku 1873 — Pařížskou z r. 1891 neznám — ale vzdor tomu není chicagská výstava žádným divem světa, jak jednotlivé časopisy, zejména americké o tom píší. Mnohé budovy byly ještě zavřeny, jiné do polovic upraveny, některé úplně hotovy, takže v celku asi dvě třetiny výstavy viděti bylo.

Jako gentleman par force vstoupil jsem nejprve do budovy žen »Womeau's Building«, kde všechny výstavní předměty, obrazy, šatstvo, ruční práce a mnoho jiného pouze rukou ženskou shotoveno bylo. Pěkné i méně dobré věci bylo zde zřítí, které mne však tak nezajímaly, jako zamčená dosud shromažďovací síň v prvním poschodí, před níž sta paní i starších dívek na vpuštění čekaly. Byly to bojovnice za ženskou emancipaci, pravé modropunčošky a fysiognomie, většinou s brýlemi na nosích, částečně se zbožnými, částečně však s velmi světskými rysy na tvářích, vdané zlobily se na své muže, svobodné stále ještě očekávaly ženichy.

Jako muž nemohl jsem ovšem vstoupiti do těchto místností a také bych nebyl ničemu rozuměl. Druhého dne četl jsem však v listech, že při schůzi podlaha se najednou prolomila a dámy bohudík pouze 3 metry hluboko a to do policejní strážnice se propadly. Policie prý byla nad tímto neočekávaným zjevem celá pryč. Na štěstí nebyl však nikdo zabit, ani značněji poraněn.

V jiné místnosti oznámeny byly rozličné jiné přednášky, ku kterým nemohl jsem pro neznalost anglické řeči jíti; z programu, který nám do němčiny přetlumočil jistý pán, seznal jsem, že jakýsi profesor chemie přednášeti bude z astronomie, jistý advokát o parních kotlech, technik o pastorální theologii a jistý kazatel že bude míti přednášku o lodnictví — tout comme chez nous! —

Překvapující jest veliké a skvostné stavení »Horticultural Building« s báječně krásnými květy rostlin, palem a rozličných oxotických květin, kde nachází se také malá japonská zahrádka s přečetnými zákrsky a jemnými rostlinami. Jest to opravdu rozkoš, dlíti v takové místnosti.

Odtud na pravo jest stavení pro dopravu, 320 m. dlouhé a 85 m. široké, kde se nacházejí všechny prostředky ku veřejné dopravě náležející, od trakaře prvních přistěhovalců, jež se zde usídlili, až ku známému Pullman-Caru, ekypáže a drožky nejelegantnějšího druhu, vozy tramwayové, loďky a lodě všech soustav, zkrátka: vše, co k dopravě náleží.

Hned vedle stojí dva stejné domy, v nich vystaveno jest hornictví a elektrika.

Jako příchozí z horního města vstoupil jsem zcela sebevědomě, pozdraviv vystavovatele hornickým pozdravem: »Zdař Bůh!« Poněvadž mně nikdo neodpověděl, pozdravil jsem také v jiné řeči; avšak ani zde žádná odpověď. Také nespátřil jsem zde na žádném člověku ani kousek hornické kůže, tak že jsem ztratil pojednou všechnu úctu k hornictvu americkému. Buď

poesie hornická zde dosud nevnikla, aneb již dávno zmizela — jako u nás.

Obdivoval jsem zde kusy zlata, železné rudy s 68 % železa, měď, cín atp. ve velkém množství, uhelné pyramidy tak vysoké, jako naše socha sv. Floriana a množství pyramid sestavených z ocelových a železných prutů, jimiž by se celá rozpadávající Ostrava i se »starou poštou« dala zdrátovati. Ze strojnictví horního neviděl jsem nic vzácnějšího, tak že mně výstava tato neuspokojila. Ani hornického znaku jsem nikde nespatriil. Za to jsem měl příležitost viděti vrtací stroj k přibírání tříd, kterým se mohla třída 2 metry objemu mající na jednu vrtati. Stroj tento však — nebyl-li dobře namazán — také někdy stávkoval.

Oddělení elektrické též jsem si dobře prohlédl, avšak beze všeho zájmu, poněvadž u nás dosud žádné elektrické osvětlení města, tramwaye atp. nestává.

Celý mrzutý nad takovým zařízením našel jsem potěchu v kolosálním obchodním závodu (562 metrů délky, 262 metrů šířky), kde všechno od kartáčku na zuby až k punčochám, od mýdla až k cigarettám a od hrnce až k leštidlu na boty jest k dostání.

Ze států výstavních vyniká zvláště Německo a Rakousko, francouzská výstava nebyla ještě dohotovena a tak to jde dále až ku státům a zemím, jichž některých jména mně neznámá byla.

Ve strojírni, která obsahovala mnoho vzácností, všimnul jsem si nejvíce strojů pracovních, zařízených tkalcoven, tiskáren, pneumatické tramwayové ústřední stanice atd.

Všechny parní kotly ve výstavě vytápějí se petrolojem, který se v rourách do velikých nádržek přivádí ze vzdálenosti 500 kilometrů z Pitsburku. Vytápění toto jest velmi dobré a čisté a pro tamní krajinu velmi laciné.

Lesnictví a zemědělství bylo ještě velmi neúplným, ale přece viděl jsem odřez kalifornské sosny 8 metrů v průřezu, obilí a polní plody velkých rozměrů, které mne na ono americké travní stéblo upamatovaly, o němž mi jako dítěti ještě vypravovali, že jedna kráva tři dny na něm se pásti musila a při dojení pak samu smetanu poskytovala.

V umělecké galerii »Fine Arts Building« jsou obrazy a díla sochařská podle jednotlivých národností ve velkém počtu vystavena; prohlédl jsem si všechny, pouze rakouské oddělení nikoli, ježto bylo dosud uzavřeno. Jakýsi hlídač ujišťoval mne, abych v 8 dnech zase přišel, že uvidím velmi mnoho pěkného. Něco mi však v americkém oddílu obrazové galerie napadlo; jsou zde totiž četné dobré, ano dokonce mistrovsky malované obrazy vystaveny, ale většina jich je mdlá, žákovská, nedokončená a člověk snadno uhádnouti může, že Američané ještě mnoho a mnoho pouze vyděláváním peněz se zabývají a proto nemají kdy věnovati se také krásným uměním.

Aby maloval obraz za 10.000 dolarů a několik let čekal na výhodný prodej, toho Američan nedovede; raději shotoví obraz v několika dnech a prodá jej za desetinu. Za 50 let bude již i v tomto směru lépe a Amerika nebude jen na velké peněženky,

ale i na velké umělce bohata; dobré začátky jsou již zde. Totéž platí o hudbě a ostatních krásných uměních.

Kolem uměleckého pavillonu jsou rozestaveny výstavní budovy jednotlivých amerických států, aby přírodní a umělecké plody navštěvovatelům v nejlepší pořádku byly ukázány. — Nejvíce je vyloženo ovoce, dřevo, obilí a zejména celé pyramidy obdivuhodných pomerančů z Kalifornie, jimiž po ukončené výstavě celý sbor špatných herců a hereček poházeti se může. Vynikající velikostí a obsahem je mezi těmito pavillonu pavillon z Illinois, 150 metrů dlouhý, 53 metrů široký, jenž mimo jiné také tamnější starožitnosti z kamenné a bronzové doby, vedle toho i zajímavé předměty vztahující se na dobu přistěhování a bojů s Indiány. V postraní tohoto pavillonu nachází se dětská opatrovna, opatřená všemožnými hračkami, kde člověk děti, které unaveny jsou neb mu v prohlídce výstavy překáží, prostě pod dobrý dohled uvede, a po zaplacení určitého poplatku zase zpět vezme. Také děti, jež na výstavě zbloudí, jsou sem policií dopraveny a zde ponechány.

Ještě zmíniti se chci krátce o výstavě rybářské, kde mne zejména větší i docela malé loďky s voskovým mužstvem v životní velikosti — vždy po jednom muži na členu — zajímaly. Muž sedí na loďce, jejíž nepromokavý okraj tělo jeho tak obklopuje, že je pouze zřítí vrchní část těla.

Velmi unaven, jak jsem téměř každodenně od neustálého přecházení z místa na místo byl, používal jsem často malých, petrolejovými motory hnaných lodí na lagunách uprostřed výstavy

neb okrouhlé zdvižené dráhy, po které mohl člověk kolem celé výstavy — 7 kilometrů daleko — za 10 ct. jeti. Ostatních komunikačních prostředků jako jízdnic židlí, nosítek jsem pro velikou jich láci — za hodinu 1 až 3 dolary — nepoužil.

Na jednom poloostrovu michiganského jezera uvnitř výstavy nalezá se věrná kopie španělského kláštera de Rabida, za něhož Kolumbus zahájil svou cestu za objevením Ameriky. Klášter tento obsahuje všechny na záležitost tuto se vztahující obrazy, pověsti, plány, zbraně a m. j, jež z celého světa sem na výstavu shromážděny jsou, mezi jinými také prostý dřevěný kříž z oné doby, který však — aby předešlo se možnému poškození — tak zabarikádován byl, že jsem ani nápis jeho nijak přečísti nemohl. Buď je to kříž, před nímž Kolumbus svou poslední pobožnost před odjezdem vykonal, neb onen, jež na americké půdě na ostrově Guanahani v říjnu roku 1492 postavil. Tuto výstavu Kolumbovu opouští člověk s bolestným pocitem pro muže, jenž sám více zmužilosti měl než mnoho vojevůdců a po jehož jménu ani tento nově objevený díl světa nebyl pojmenován, nýbrž jak známo, po kupci Amerigovi. Ve většině výstavních budov jsou restauranty a hostince zařízeny, kde se člověk podle chuti a dle naplněné tobolky najísti a napítí může. Odporučená hodná je bavorská restaurace v budově průmyslové v pravo, v níž člověk chutně se najísti a k vůli lepšímu zažití beze zlosti i německy mluvití může. Jiných dobročinných zařízení vyskytuje se zde rovněž dostatek.

Nebudu svého ctěného čtenáře dále ještě zprávou o výstavě obtěžovati, nýbrž chci raději vypravovati něco o těch výstavních

předmětech, jež člověk pouze za zvláštní vstupné uzříti může a jež poněkud zábavnější jsou. Západně připojuje se k výstavě místo zšíří asi 300 metrů a zdělí 2000 metrů, vyhražené pro tuto zvláštní výstavu, v níž mnoho památností připomínající Prater a Tingl Tangl se nachází, z nichž ovšem několik jsem prohlédl. Nejprve navštívil jsem výstavu krojů, síň to, v níž asi 20 neb 30 dam, jednak mladých, jednak však i zralejšího věku v různých národních krojích na vyvýšeném místě sedělo a se obdivovati dalo. Byly zde Číňanka, Tyrolka, Američanka, Španělka a m. j. Zda tyto dámy domorodky neb z Chicagu byly, nevím; mně se však tato výstava příliš nelíbila. Irská a elsaská vesnice nebyly ještě otevřeny; rovněž turecká ne, za to však nakouknul jsem do vsi německé, velmi dobře zřízené, v níž prušácká německá hudba hrála a bodří Němci pivo pili. V ulici z Kaira vnutila mi šeredná Egyptanka karafiát, za nějž jsem 10 ct. zaplatiti musil a ježto jsem ještě jiné pochybné Egyptanky s karafiáty k sobě kráčeti spatřil, nastoupil jsem rychle zpáteční pochod a zachránil se do japonského oddělení, kde prodavačky nebyly aspoň tak dotíravy a dovolily nám pokojně si vše přehlédnouti. Tak tomu bylo i v čínském oddílu, kde houfec jakýsi bez přestání na zvláštní nástroj Tam-Tam a píšťaly pekelnou hudbu tropil.

Turecké divadlo a kavárnu jsem minul bez zástavky, rovněž tak několik bud jiného druhu a přišel konečně šťastně do Staré Vídně, jež se zevnějškem svým poněkud lépe zde představuje než ve Vídni samé, ale také vyžaduje vstup půl dolaru poplatku. S doporučením na vídeňského hostinského pana A. vstoupil jsem

dovnitř a domníval jsem se, že opravdu ve Vídni se nalézám; neboť všude slyšel jsem jenom vídeňský dialekt a viděl, že se dobré a světlé vídeňské pivo pije. Pan A. uvítal mne co nejlépe, vyslovil však své politování, že mne ve svém vlastním závodě přijmouti nemůže, ježto neměl tam dosud ani jediné židle. Vedl mne ihned do ochutnavárny, kde jsem po dlouhé době zase jednou po rakousku jedl a pil a líbezná »prosím pěkně« neb »hned, hned« po dlouhém volání a klepání zase jednou uslyšel.

Jiného dne pokračoval jsem ve svých objevech v tomto výstavním oddělení dále, prohlídnul velké panoráma australské jakési sopky, americký dřevěný domek z dalekého západu vším zařízením vystěhovalce vypravený, továrnu na sklo právě v práci jsoucí, egyptský chrám a vypil konečně dobrou kávu ve vídeňské kavárně, kde člověku rovněž velmi příjemno jest. Škoda, že javanská a australská vesnice dosud otevřeny nebyly, abych byl život těchto divokých národů blíže poznal; tam zedničilo a bouchalo se ještě a já musil se spokojiti tím, že jsem spatřil několik až k patám dekoletovaných postav u plotu neb vrat přeběhnouti. Velmi pohřešuje se na výstavě oficielní oznamování cen a jízdního řádu, počátku a uzavření výstavy, dále zda bude osvětlení čili nic a j. v nejméně tří řečích. Člověk v těchto záležitostech ničeho se nedoví a posluhové nevědí rovněž neb nechtějí ničeho věděti; tak se mi přihodilo jednoho dne, že jsem na výstavišti k večeru — za úplné jasného dne ještě — naprosto sám zůstal. Bylo půl 8. večer a vše bylo již pryč, ježto illinoisská dráha své zvláštní vlaky nazpět do města jdoucí již o 7. hodině zastavuje

a člověk pak již jen s obyčejným sotva se hýbajícím vlakem ještě domů dostat se může.

Zvláštní železné kolo, 70 metrů v průměru čítající, bylo upevněno na dvou mohutných, rovněž železných sloupech a přiváděno do pohybu parním strojem; dosud však, ač téměř již hotovo, nebylo svému účelu odevzdáno. Byl to druh ruských houpaček a na obvodu kola nalezalo se asi 24 vozů, které pro 1000 osob místa obsahovaly. Kolo se pohybuje pomalu, takže člověk dostoupí takto do výše 80 metrů a při houpajícím pohybu z vyhlídky těšiti se může.

Opilí lidé netrpí se nejen na výstavišti, ale ani v amerických městech vůbec, nýbrž bývají ihned zavřeni a až do nabytí úplné střízlivosti v opatrování ponecháni. Arretování děje se — jak již v kapitole o N. Yorku popsáno bylo — pomocí zvláštních povozů; tyto jsou po způsobu honebních vozíků otevřeny, pobočními sedadly opatřeny a ku každému je zapřažen pár koní. Objeví-li se něco arretování způsobilého, telefonuje nejbližší strážník prvním telefonem nějakého kupce, vozík je v několika minutách na místě, obratní dva strážníci uchopí se nešťastníka a již uhání se rychlým kvapem za zvuku trubky — aby ostatní povozy vyhnuly — ku vězení. Tomuto arretování pomocí vozíků sluší všechnu přednost dáti před protivným postrkováním. Jak elegantně takové arretování se děje, viděl jsem právě ve Staré Vídni, kde se jeden pravý Vídeňák ze samé radosti, že vidí krajany, důkladně napil a lomoziti počal; za několik minut seděl dobrý ten muž mezi dvěma policisty na vozíku a vzdor jeho: »Ale prosím pěkně,

pánové, co Vám to napadá, já jsem přece vídeňský občan!« — šlo to vesele až ku policejnímu komisařství, kde chudák po pevném spánku ráno ve vší úctě zase propuštěn byl.

O svatodušní neděli, 21. května, byla výstava zavřena z toho důvodu, že jeden ze sektářských států pro výstavu dva miliony dolarů pod tou podmínkou upsal, že bude každou neděli uzavřena; proto povstala velká agitace a rozhořčení v Chicagu. Veliké plakáty vyzývaly obecnost, aby ve velkých zástupech před výstavištěm se shromáždilo a vstup do výstavy si vynutilo. Já přirozeně nalezal se tam o 3. hodině odpo. s ostatními zástupy, vstup jsem ovšem, jako ostatní, si nevymohl, nýbrž odebral jsem se, abych takou cestu marně nekonal, do představení Buffala Billa, abych aspoň několik krotkých Indiánů spatřil; neboť bych se byl rozhodně styděl, vrátiti se do Ostravy, aniž bych byl viděl nějakého Indiána.

V ohraženém místě o 200 a 300 metrech je vedle jízdni dráhy ještě pro 14.000 lidí místa a produkovalo se zde ve všelijakém krasojezdectví a jiném umění 300 jezdců, mezi nimi 60 Indiánů ve svých oblecích; dále zde byla americká, francouzská, anglická, německá jízda, při čemž mi nejvíce na neosedlaných koních divoce projíždějící Indiáni imponovali. Než dojímá to člověka bolestně, viděti bývalé pány země nyní jako ukazované kejklíře.

Pokud se týče výstavy, chci se ještě zmíniti, že příští neděle dne 28. května byla opět již otevřena, ježto výstavní výbor rozhodnul se konečně, sektářskému státu ony dva miliony dolarů

vrátiti, za to však každou neděli výstavu otevřenu ponechat, čímž ještě dobrý obchod učiněn, ježto nedělní příjmy celého roku ony 2 milliony dolarů bohatě vynahradily.

21. května, kdy jsem se s tak revolučními myšlenkami odpoledne k výstavišti vydal, použil jsem dopoledne k tomu, abych si poněkud prohlédl vodovody chicagské, které svým způsobem originelními jsou. — Vodovody tyto dodávají městu každodenně na 600 000 hektolitřů vody, tedy asi 50 litrů na jednoho obyvatele. Michiganské jezero přivádí krásnou čistou vodu, která znečišťuje se pouze na městském břehu stokami; nečistota usazuje se však docela ve vzdálenosti 1 až 2 mil = 3 kilometrů, takže ostatní voda úplně čistou zůstává.

Uprostřed jezera asi 4 neb 6 anglických mil od břehu vzdálená nalezá se jáma na způsob studně hluboko pod dno jezerní sahající, totéž je ve stejné hloubce učiněno na břehu jezera a obě tyto jámy neb studně spojeny jsou 4 až 6 mil dlouhými podzemními štolami. Obě jámy, opatřené zařízením ventilů, dodávají čistou jezerní vodu nábřežním i městským studnám, kde veliké pumpy ji na 60 metrů vysokou věž přivádějí, odkud voda přirozeným tlakem do všech městských budov se vede.

Tato vodárna leží bezprostředně v Linkolnově sadu, jenž se severně podél Michiganského jezera táhne a v němž socha Linkolnova na zcela nevkusném podstavci stojí.

Svou zprávu z pochůzek po Chicagu počínám se zástupy lidu, které o 5. a 6. hodině večer z vnitřního města více k obvodu jeho se tlačí, poněvíc dělníci a zřízcenci, kteří své lacinější

domovy vyhledávají. Povozy tramwaye, do níž ze dvou stran podélných možno vstoupiti, jsou nejen zúplna nacpány, nýbrž lidé visí na zevnějších stupátkách jako vlašťovky na římse, tak že se člověk obávati musí, že celá tato řada lidí od naproti příjíždějících povozů prostě stržena bude. Co se týče bezpečnosti života a těla, je Američan daleko bezstarostnější než my; neboť nikde neviděl jsem tolik lidí o dřevěných nohách, bez ruk, s jedním okem a s jinými vadami obcházeti, jako právě v New-Yorku a Chicagu. Městem teče 40 až 60 metrů široká řeka, Chicago-River, asi tak široká a tak špinavá jako naše Ostravice; u každé ulice je překlenuta mostem, pod nímž na hlavních bodech soustředěného obchodu zřízeny jsou pro tramwaye a vozy tunely a je to zajímavé na pohled, jak tramway před řekou náhle zmizí, aby na druhé straně zase se vynořila.

Mosty této řeky pozůstávají z mocného středního pilíře, na němž visící most spočívá, jenž zároveň kolem pilíře toho otáčeti se může. Přejde-li nějaká loď, zvláště některé nákladní lodě úctyhodných rozměrů, dá se znamení zvonkem a celý most i lidmi a vozy na něm se nalézajícími, kteří se dosti rychle odstraniti nemohli, otočí se pomocí vodního nebo parního stroje o 90 stupňů, loď projde nyní prostorem mezi mostem a břehem, načež most opět zpátečným otočením na staré své místo se přenese.

U nás často velmi přepjatě vypravuje se o přestěhování celých domů z jednoho místa na druhé. Takové přesídlení 12 metrů širokého a 25 metrů dlouhého dřevěného příjemného domu, který se na podstrčených dřevěných trámech dělo, mezi

tím co obyvatelé jeho zcela nerušeně v něm meškali, stal jsem se svědkem. Tento transport je možným jen v nejzadnějších částech města a sice jen u menších dřevěných neb hrázděných domků, nikoli však u velmi velkých zděných. — Pro větší vzdálenosti, zejména nyní k výstavišti, slouží elegantně zřízené dostavníky s místem asi pro 40 osob, které i střechu jeho obsazují; taženy jsou dostavníky ty 4 koni a řízeny obyčejně černochem úplně v červený šat oděným, mezitím co průvodce (kondukteur) poštovní trubkou se produkuje. Všichni se mi asi vysmějí, poví-li, že jsem se do konce i o rozžihání plynových lamp na večer zajímal, což se uvnitř města právě tak jako u nás děje, avšak v krajních jeho částech, zejména před výstavou, viděl jsem rozžíhače na koních, kteří úkol svůj v sedle sedíce obstarávali, ježto pro sporadicky rozestavené lampy okršlek rozžíhačův je velkým a nevypadá to špatně, vidíme-li takového Don Quichota s osvětlenou halapartnou klusati. Všechny nákladní vozy v Chicagu jsou nejvýš prakticky zřízeny; přední kola, péry opatřená, jsou něco větší než zadní, takže dno vozu nakloněnou rovinu tvoří, která v předu asi 70 cm, v zadu 40 cm od země je vzdálena, čímž vkládání i skládání těžkých věcí vždy snadno se děje a zdvihání i vyhazování zcela odpadá.

Večer uchýlili jsme se (několik známých) do lepšího hostince, jenž sice celkem dobrý byl, však co do elegance hostincům v New-Yorku se nevyrovnal, jako vůbec Chicago svou toiletou poněkud ještě pozadu je a proto na cestujícího tak příjemný dojem nečiní, jako velká města západu. Co se týče

dláždění, čistoty a zevnějšího pořádku, tu dá se mnoho postrádati, ale pokojně mohu říci, že Ostrava, pokud se týče dláždění a čistoty bezpodmínečně výstavní město předchází, co se však pořádku na ulici a v obchodním ruchu dotýká, to mohou obě města sestersky si ruce podati.

Popálené jednou děti bojí se ohně a tak mají i Chicagané, což odpovídá jejich zkušenostem právě tak dobře zřízené hasičství jako New-York, ano mne ujišťoval známý můj v Chicagu ve svém místním patriotismu, že koně ihned na zaznění požárního signálu již vědí, ve kterém dílu města hoří a že se již několikrát stalo, že koně bez obyčejně poněkud váhavého kočího se stříkačkou na místě požáru se objevily. Zdá se podle toho, že také v Chicagu pokolení barona Prášila ještě dosud nevymřelo.

O způsobu stavby domů platí totéž, co jsem referoval o ní v New-Yorku, ale přece zapoměl jsem se tam zmíniti o oněch železných schodech pro případ požáru, které na mnohých vysokých domech i zevně z ulice přidělány jsou, a které od nejvyššího poschodí až k nejnižšímu od balkona ku balkonu vedou a pro nás neobvyklým zjevem, tam však při líčeném již způsobu stavby nutností jsou.

K niagarskému vodopádu

Musím se otevřeně přiznati, že jsem na konec Chicaga právě dosti měl a proto se rozhodnul rád s naší cestovní společností v úterý dne 23. května o 3. hod. odpoledne tomuto městu à Dieu dáti, abych s »Grand Trunk Railroad« přes Detroit, sv. Tomáš a Port Dower dávno touženému niagarskému vodopádu svou

návštěvu složil. Povětří bylo pěkné; večer svítil dokonce měsíc a ježto v Pallmannových vozích i jídlo i ložnice přímo výtečnými byly, ušel nám čas až do příštího dne a bez únavy seděli jsme 24. května již o 6. hod. ráno u oken vozu, očekávající uši zaléhající hlukot, jež dle mnohých popisů niagarský vodopád na míle daleko prý způsoboval. To však nespočívá zcela na pravdě. Člověk slyší sice 2 až 3 anglické míle daleko hučení, jež však stává se silným teprve v bezprostřední blízkosti vodopádu, zejména v noci, kdy denní obchodní ruch je neruší.

Jízda podél jezera Outario je velmi malebnou; zříme mnoho vill, letních domků a rozkošných krajinek a již na 3 míle daleko spatříme i na okamžik vodopád, jež však na tuto vzdálenost se nedosti majestátně představuje a pouze mírným hukotem se prozrazuje. Ale čím více blížíme se k městu Niagara, tím zajímavější stává se krajina. A když asi čtyry kilometry pod vodopádem přes v hluboké užlabině plazící se řeku Niagara po železném visutém mostě přejedeme, jsme uprostřed města Niagary, které při 5.500 obyvatelů již úzkou koňskou tramway má a jako zábavní místo hezky se vyjímá.

Řeka Niagara rozděluje se ihned pod Buffalem na dvě ramena, tvoříc velký ostrov »Grand Island« s 8 kilom. zdělí a zšíří, aby se zase bezprostředně nad Niagarem spojila a po krátkém běhu ve dvou Kozím ostrůvkem oddělených proudech 50 metrů hluboko dolů sřítla. Tento div přírody je z různých popisů a kreseb tak znám, že by můj popis k lepšímu poznání mnoho nepřispěl a já proto mohu jen zcela krátce o něm se zmíniti. Okraj

niagarského vodopádu má v celku podobu podkovy o 1640 metrech délky a přijde z toho právě 310 metrů na tak zvaný americký vodopád a 900 metrů na Kanadský, mezi oběma 430 metrů břehu leží v zahradu proměněný Kozí ostrůvek, který 900 metrů dlouhý a 400 metrů široký je. Na ostrůvek ten dostaneme se po mostě z amerického břehu a přezíráme odtud na pravo i na levo obě polovice vodopádu, mezitím co z vedlejšího malého »Three-Sisters-Islandu« — ostrova tří sester — široký hořejší běh Niagary a mnoho po proudu jdoucích peřejí, vírů a skalních rozsedlin spatřiti lze. 50 metrů hluboko padá vztekající se spousta vodní a činí při delším pozorování na oko dojem, jako kdyby zde z vosku shotovená pevná massa ležela, kdyby vířící vodní pěna, kterou ve všech tvarech od nejjemnější mlhy až k hustým kapkám déšťovým zde člověk okusiti může, k přesvědčení nevedla, že zde se skutečnou vodou činiti máme.

Ježto jsem celý den až do 7. hod. večer k volnému použití měl, pozoroval jsem vodopád z Kozího ostrůvka, tedy ze středu Prospekt-Parku na západním cípu Kanadské části, kde se člověk většímu dílu vodopádu až na několik kroků přiblížiti může. Na tomto místě poskytuje se nejimposantnější pohled a člověka přemáhá velkolepost stvoření božího. Vše upřeně hledí na vodopád, málokdo promluví slovo, jen sem tam hlásí se slovo obdivu! Hukot padající vody je zde veliký a mohu asi nejlepší názor o rozměrech celého vodopádu tím podati, řeknu-li, aby si každý spoustu vody myslel, která by z vrcholu Landeka, ještě o 10 metrů zvýšeného, v délce až přes vesnici Koblov do Odry se řítí,

jen že pád tento není tak přímý, nýbrž tvoří oblouk o 950 metrů tětivy a 350 m. obloukové výšky. —

Jak na americké tak na kanadské straně možno je po schodech dolů sestoupiti a pád z bezprostřední blízkosti pozorovati, ano na první straně je dokonce zřízen můstek, po němž člověk může část vodopádu asi 100 metrů délky ovšem za pořádné koupele přejíti. Kdo má k tomu chuti, vstoupí do pokojíku, kde se úplně do naha vysvleče, tam flanelový a naň kaučukový oděv na se vezme a takto vystrojen pod řízením průvodce mokrou cestu nastoupí, když dříve několik schodů dolů byl sešel. Já, jenž všech hloupostí rád se účastním, počal jsem se rovněž přeslékati; ježto však toho dne chladno bylo, zvítězil můj starý rozum nad mladickými choutkami, a abych se nenachladil, vlezl jsem opět do svého občanského šatu, sestoupil jsem však dolů a stanul pln velkolepého obdivu před vodopádem. Zastrčil jsem si do kapsy dva oblázky k upomínce na tento krásný den a používám je nyní na svém psacím stole jako těžítka, abych je stále měl na očích. Pro mne a dle mých názorů má tato památka větší cenu, než všechny obvyklé malované, hlazené a vyřezávané, za drahé peníze na skladě jsoucí a ve většině případu přivážené, tedy ne originální »Upomínky«. Většina naší společnosti účastnila se tohoto vodního výletu a stejně s nimi hned za průvodcem naše veselá spolucestující slečinka, která poměrně namáhavý, podle okolností pro snadnost sklouznutí dokonce nebezpečný pochod úplně provedla a brzy jako naprosto zmáchaný pudlík zase nahoře se objevila.

Nahoře stojí fotograf připravený, aby panstvo v tomto potápěčském kostumu za 6 dolarů zvěčnil; já však odrazil své spolucestující od toho, ježto jsem se dozvěděl, že potměšilý americký fotograf peníze zastrčí a žádné fotografie, jak ujednáno bylo, nepošle, ano, dle některých ještě zlomyslnějších versí ve svém přístroji vůbec ani žádných sklíček nemá.

Visutý most, s jediným průchodem, 450 metrů dlouhý a 60 metrů nad řekou položený, spojuje oba břehy Niagary, americký i kanadský. Most je zařízen pro chodce i povozy a je jedním z nejpěknějších, jež jsem kdy viděl; je celý z ocelových řetězů, jež na obou březích upevněny jsou, takže kolísání mostu z jedné strany na druhou jen skrovně jest cítiti.

Abychom pád také zdola pozorovali, dali jsme se po ploché lanové dráze na dolejší břeh svézti, kde 30 metrů dlouhý a 5 metrů vysoký nahromaděný sněhový kopec ještě od poslední zimy svému rozpuštění se vstříc hledí, vstoupili jsme pak v kaučukových šatech na malý parník »Maid of the Mist« — česky »mlhová panna« — a přiblížili jsme se za kolosálního kolíbání a silného šplíchání až asi na 150 metrů kanadskému vodopádu, odkud nás proud s rychlostí blesku zase odnesl. Ještě několik metrů ku předu a Ostrava měla by místo 20.000 jenom 19.999 obyvatel. Vodopád niagarský přináší za minutu 425.000 m³ vody na 50 metrů, z čehož ostravští inženýři počet koňských sil laskavě nechť sami si vypočítají. Brzy pod vodopády sužuje se řeka na 350 až 380 metrů, a 4 kilometry dále u tak zvaných vírů na 76 metrů, ve kterémžto bouřícím místě žádná loď bez úplného stroskotání by neprošla.

Řeka má zde na délku 10 kilometrů, spád asi 30 metrů; to jest ono místo, kde před několika lety známý kapitán X následkem sázky řeku na člunku přejetí chtěl, ale na místo na druhý břeh, šťastně dorazil tam, kde žádných sázek více nestává. Kdo by si přál zvěděti jméno kapitánovo, rač laskavě 4-5 ročníků nějakého časopisu minulé doby prohlédnouti, neboť já si jméno to neznamenal, a proto je zapoměl.

Ježto já jakožto Ostravan pouze náš uhelný pískovec a lupek znám, dal jsem si od tamnějšího jednoho znalce kamení, přes nějž Niagara svůj smělý skok činí, jako pískovec a lupek křídového útvaru pojmenovati, při čemž jsem zvěděl, že hrana vodopádu podmýváním každý rok o 0.6 metru v průměru stupuje, takže za 30 tisíc let jezera Ontaris s Eriem spojena budou a vodopád Niagara úplně zmizí. Radím proto svým milým krajanům, aby co možná tam jeli a tento obdiv světa si prohlédnuli, sice přijdou pozdě. Tento v roku 1657 po prve Evropany spatřený vodopád ztratil již poněkud na svém venkovském půvabu, ježto bohaprázdný průmysl se již i zde na široko roztahuje, aby pro sebe vodu využítkoval.

V dobré hodině vyhradily si však oba sousední státy místo pro sad a města a vyměřily tak průmyslu nepřekročitelný dostatečný objem pro jeho allotria, což odporučuje se všem městům světové zeměkoule k nápodobení, třeba by nebyly stavěny po způsobu americkém. Společnost pro vyrábění elektřiny pro 18 km vzdálené město Buffalo s 350.000 obyvatel vyhloubala nad městem právě 50 metrů hlubokou jámu a pod vodopádem

7 kilometrů dlouhou štolu, aby část vody pro 20 turbin po 5000 koňských silách, dohromady tedy 100.000 koňských sil využítkovala. V přítomné době pracují v Niagare již mlýny, továrny na papír a jiné závody podobným způsobem s turbinami, které z řeky kolem 60.000 koňských sil použijí.

Ježto jsme ještě několik hodin pokdy měli, jeli jsme po proudu ku zmíněným již vírům, odkud po mizerném vytahovadle dostali jsme se na břeh; pravím mizerném, ježto plochá forma bez zábradlí, bez vedení náleží k nejnebezpečnějším passažím, které by u nás ani na okamžik trvati nesměly. Na štěstí pro příští cestující bude zřízeno na tomtéž místě solidní nové vytahovadlo, jímž nás majitel tohoto vertikálního pohybovadla těšil, před vstupem naším na starý přístroj.

Od Niagary až k Montreale

O 7. hodině večer dali jsme Niagarskému vodopádu své »Bohem« a jeli po železnici do Toronta na jezeru Ontaris ležícího, kamž jsme po tříhodinné jízdě šťastně dospěli. Přenocovali jsme zde v méně dobrém hôtelu, ježto jsme ani v drahém a přeplněném Niagaru, ani ve vagonu na své další cestě do Montreale, hlavního města Kanady, ztráviti nechtěli. Jízda z Niagaru do Toronta v území kanadském nebyla příliš příjemnou. Vlák byl úplně nácpan vracejícími se hasiči, kteří narozeniny královny Viktorie anglické byli slavili.

Kanaďané jsou, ač ještě dosud dobří royalisté, přece ve svém zevnějšku zcela Amerikány. Mravy, obyčeje, šat i výživa jsou úplně totožny jako ve Spojených státech, a také peníze — dollary

— jsou tytéž, pouze místo skoro hubené bohyně Svobody je na mincích poněkud tělnatější královna anglická vyražena.

Ježto jsme pouze tři hodiny jízdou ztráviti měli, nevzali jsme si ani saloní coupée, nýbrž jeli demokraticky v obyčejném vagonu, jenž se nadšenými hasiči s ženami i dětmi na stanicích tak naplnil, že místo 70 dokonce 130 osob v něm místa nalezlo, z nichž 60 stálo uprostřed.

Jeden ze spolucestovatelů našich byl tak neopatrný, že ze svého sedadla povstal a z okna dolů se díval. V okamžiku seděl jiný člověk na jeho místě, jenž se ani mírnými, ani hrubými důvody pohnouti nedal, aby původnímu držiteli místo toto postoupil tvrdě, že je také unaveným a že také seděti chce. — Po celé hodině vstal konečně a řekl: »Nu, nyní jsem si odpočinul, teď si můžete zase sednouti.«

Kdo ve vagonu místa neměli, stáli na povozním perroně a za neustálého křiku a volání »hurráh« stříleli z revolverů, ovšem asi ne na ostro nabitých, pouštěly rakety za jízdy, točili smolnicemi, tak že jsem byl rád, že jsem mohl na konci své cesty v Torontu vystoupiti.

Z tohoto města nevím ani, jak jmenoval se hôtél, v němž jsme dosti špatně noc ztrávili, což konečně je zcela bezvýznamné. Vstal jsem ráno dne 25. května, jel na nádraží kanadské dráhy a seděl o $\frac{1}{4}$ na 10. již v salonním vagonu, kde jsem, rozložen jsa v lenošce, na včerejší hasičské strasti docela zapomněl, tím více, že spolucestující Američan jeden — div se světe — mne pilně Whisky zdarma častoval. Myslil jsem, že muž ten není dosud při

smyslech aneb že od včerejší hasičské slavnosti ještě příliš při smyslech je.

Cesta vedla nás podél jezera Ontaris přes Bellwille, Kingstone a Cornwall, kde jsme se za 20 ct. v hostinci posilnili. Krajina byla velmi krásná a mnohými venkovskými domky poseta; ale jakmile jsme řeku Otavu přejeli, spatřili jsme velký díl roviny následkem průtrže mračen pod vodou, která místy až ku kolejím železničním sáhala. Řeka Otava vlévá se do majestátu Lavrance Riwer — řeky sv. Vavřince — která rovněž velmi z břehů vystouplá, velmi kalnou vodu sebou nesla.

Řeka tato, známá též pod jménem »Řeka tisíci ostrovů« patří ku větším řekám americkým a bývá pro přírodní své půvaby a peřeje již nad Montrealem často navštěvována. Bohužel úplná paroplavba po řece nebyla ještě zahájena, a tak musili jsme se spokojiti, kus cesty asi 20 kilom. proti proudu z Montreale železnicí jeti a pouze zvláštní lodí k peřejím se svézti, kterýžto výlet asi celé 3 hodiny trval.

Do Montreale, hlavního města Kanady, s 250.000 obyvatel, dojeli jsme 25. května o 8. hodině večer a ubytovali se v dobrém hotelu »Lawrance Hall.« Těsné na řece sv. Vavřince v pahorkovitém terrainu položeno, má město zalesněné pohoří za pozadí, což mu zvláště přívětivého a živého vzezření dodává, po Washingtonu, s nímž lze město to ještě nejlépe porovnat, bez podmínky jedno z pěknějších měst amerických. Aby nákladní lodě mohly hned nad Montrealem se nalézající peřeje minouti, je městem částečně kanál se svodnicemi veden, jenž výhradně pro

nákladní lodě určen jest, kdežto převoz osob děje se přes samy peřeje.

Město je pravidelně stavěno, přece však upomíná spíše ve svém způsobu stavby na evropská než americká města; domy nejsou tak vysoké a lépe stavěny, kostely vyčnívají svými věžemi nad domy, kdežto v ostatních městech amerických vysoké domy vždy kostely převyšují, tak že člověk myslí, že ani žádných kostelů v městě není jako ku př. v Chicagu.

V přístavu říčním nalézají se lodě ze všech dílů světa, pozoruhodné velikosti, a je obchod toho města vůbec pozoruhodným. Obyvatelstvo je z většího dílu francouzským, člověk vyjde tedy lépe s francouzskou než anglickou řečí. Tramway zde ovšem také nechybí a uží také mnoho elegantních equipaží a kočárů.

Dopoledne dne 26. května prohlédnul jsem si město a více kostelů, jichž zde není nedostatek. V žádném městě evropském, jež jsem viděl, neuzřel jsem tak mnoho kostelů, klášterů a ústavů, celkem velmi pěkně stavěných, mezi nimiž katedrálou notredamská první místo zaujímá. Dle římského chrámu sv. Petra s kopulí 60 metrů vysokou stavěný, reprezentuje se tento 100 metrů dlouhý, 67 metrů široký kostel výtečně. Ve vnitř jsou umělecky vyřezávané stolice a je elektricky osvětlen. Magicky s vrchu osvětlený obraz Matky Boží Lourdské tvoří hlavní oltář.

Na místo sochy Washingtona nalézáme na tržišti sochu královny Viktorie a poskytuje množství stromořadí ve městě velmi příjemný dojem. Hned za městem vystupující mírný horský hřbet,

poněkud vyšší než náš Jaklovec, je snadno vozem po mírně stoupající silnici dostupitelný a poskytuje překvapující pohled na město, jež zdá se ležeti v zahradě a z níž četné kostelní věže malebně vynikají. Dobrým dalekohledem viděl jsem daleko v před i za řeku sv. Vavřince i všechny lodě její, a rovněž tak přehlédnouti možno popsané již s vrchu peřeje.

Železniční most přes řeku sv. Vavřince je odtud také nejlépe viděti; je 2 000 metrů dlouhý, pro sněhové vánice a bouře úplně pokrytý a spočívá na 25 pilířích. Stavební náklad obnášel 6,300.000 dolarů.

Nádražní stanice Montrealské jsou elegantněji upraveny než v severoamerických svobodných státech a jsou zde zase tři třídy čekáren jako u nás; železnice samy jsou v obou státech rovnocenné.

Boston a Kingston

Montreale opustili jsme 26. května večer po dříve popsaném dlouhém mostě dráhy Grand-Trunk a přestoupili jsme po dvou hodinách zase hranice amerických svobodných států u státu Vermont, kde zcela neobtížná celní revise byla vykonána, po níž jsme ve své cestě na Ústřední Vermoutské dráze přes řeku Merimale přes Lowel do Bostonu pokračovali, kamž jsme o 8. hodině ráno dne 27. května dorazili a v hotelu Thornedicke se ubytovali. Na této cestě, jakož vůbec v severních Spojených Státech, patří venkovské kostely Methodistům a jiným sektám, které ačkoli křesťanské přece kříž nectí, proto také kostely ty pouze korouhvičky a jiné odznaky na svých špicích mají. Také

hřbitovy podobají se bez křížů velmi židovským. Budovy určené k bydlení jsou v kraji tomto nejvíce po švédském neb holandském způsobu provedeny, což první stavitel sám prozrazuje.

Boston, na Charles-Riveru (Karlově řece) položený, čítá 450.000 obyvatel a podobá se jako město docela stejně jiným již popsaným městům s rovnými ulicemi, zahradami, obecním domem a j. Přece však poskytuje město to v dějinném ohledu více zajímavostí, než jiná města severní Ameriky.

Starý, před poškozením chráněný strom ukazuje místo, kde Washington velení sborů na počátku osvobozovací války předešlého století převzal, rovněž tak velká pyramida »Vítězství« z mramoru, dole 9 čtverečných metrů obsahující, 80 metrů vysoká, ukazuje místo, kde roku 1776 bitva svedena.

Že socha Washingtonova, jakož i Lincolnova nechybí, rozumí se samo sebou. Úcta pro tyto velké muže republiky je veliká a oprávněná, jenom zdá se mi, že v tomto směru příliš mnoho bylo vykonáno. Každé město má nějaké Washingtonovo, Lincolnovo, Grantovo a jiné sadové náměstí neb pomník ve všech tvarech a velikostech, právě jako u nás v poslední době pomníky císaře Josefa; několik ale pěkných pomníků bylo by dojistá lepším než mnoho, ale méně pěkných; na poslední nemá Amerika nouzi.

Velmi pěknou návštěvu učinili jsme v universitním městě Kingstonu za řekou Karlovou ležícím, jež má 70.000 obyvatel a nejslavnější i nejstarší universitu americkou, »Harward University«. Tato v roku 1636 založená universita má v přítomné době 290 profesorů a 2700 studentův, a jako vůbec americké

university, těší se zcela jiným, rozhodně lepším zařízením než naše. Hlavní budova univerzitní má prostrannou předsíň, v jejíž stěnách vryta jsou v mramoru jména studentů v rozličných bojích padlých, dále aulu a jiné slavnostní místnosti, velikou jídelnu, kde pro 800 studentů obědy s posluhou černochoů zavedeny jsou.

Kolem hlavní budovy stojí mnoho budov vedlejších, vše ve velikém parku, kde se učírny, sbírky a byty studentů nalézají, kteří společně v těchto po způsobu vill stavených budovách bydlí.

Jeden z největších tubusů světa stojí zde v parku zařízen pro astronomická pozorování. Od půl 12. do 1 hodiny odpoledne je hodinka odpočinku, kterou všichni studenti, ne v dusných místnostech, nýbrž venku na velkém závodišti ztráví; pozorování jich připravilo mi mnoho zábavy. Ve velké uzavřené oblékárně, jako v našich plovárnách, shodí studenti svrchní oděv a oblekou lehký tělocvičný šat, v němž se cvičí, o závod běhají a mimo jiné hry zejména první národní hru v míč, ve všech formách provozují.

Pro dívající se obecenstvo jsou připraveny sedadla i místa k stání, mnoho se pěstuje také veslařství. Je to radost viděti tyto silné, zdravé postavy něco přes 20 let staré, v jejichž obličejích bujarost svítí, na volném povětří se pohybovati s jasným zrakem, jenž dobrého obhájce vlasti a jeho svobod označuje na rozdíl od mnohých našich posluchačů vysokých škol s jizveným a nadulým pivním obličejem a všemi s tím spojenými nectnostmi. Kéž by Bůh také v tomto směru lepší náhledy rozšířil, o čemž však pochybuji.

Na více místech města uprostřed silnice nalezne člověk pěkně stavěné vodní nádržky, které pro koně jsou zřízeny a jejichž

také tramwayové a kočárové koně používají; v Chicagu nalezl jsem podobné napodobení hodné zařízení.

Před zpáteční cestou do Evropy

Americká má cesta blížila se svému konci; seděl jsem večer o 6. hodině tohoto dne zase ve vagonu Olo-Golonz-Rail-Road (dráhy) a dojel o půl 8. hod. do Fall-Riwer, města s 75.000 obyvatel na Oceanu ležícího, kde, ježto zde ničeho k prohlížení nebylo, jsem se hned na steamském »Poutníku« ubytoval a svou kabinu vyhledal. Tento parní člun měl jako všechny osobní pobřežní loďky místa pro 1000 osob a ježto jsme celou noc v kanalu mezi státy Connecticut a Long-Island jeli, odebralo se vše na odpočinek do kabin, společné místnosti na židle a pohovky, kde právě místo bylo a ke kterým lehátkům přístup měl. Večeře na lodi byla špatná, želví polévku jsme všichni nechali státi a rostbeef vpravili jsme dolů jenom s pomocí všeobecné rajské omáčky. O 8. hodině ráno dne 28. května byl jsem zase již v Ústředním hotelu v New-Yorku, kde jsem až do 1. června, jak již popsáno bylo, zůstal.

Dne 31. května večer o 11. hodinách rozloučil jsem se s Novým Yorkem, když jsem ještě ve vürzburské pivnici si pochutnal, a jel při nejkrásnějším měsíčním svitu převozným parníkem do Hoboken. Z převozního parníčku toho viděl jsem ještě elektricky osvětlenou kopuli budovy světových novin »Worl«, mnohé krásně osvětlené pobřežní domy a ulice, jakož i mnoho sem a tam projíždějících parníků, malých člunů, vůbec noční život na vodě, takže bolestně to člověkem pohnulo: bylo v tom Novém Světě přece jen pěkně!

Železný »Bismark« přijal mne do svého vnitra a tak spal jsem zase po 20. denní přestávce jednou na námořní lodi, očekávaje věci budoucích. — Dříve ještě, nežli jsem Americe na vždy »à Dieu« řekl, připomněl jsem si na paměť všechny události, při čemž jsem našel, že i v Americe velmi hodní, méně hodní a zlí lidé jsou, ku kterýmž posledním všechny zločince a ony temné existence počítám, kteří jen v noci své řemeslo provozují. Mimo to je zejména v Americe v lidské společnosti vedle již ušlechtilých hotových kovů také mnoho strusek, snad více než kde jinde.

Tyto zlé lidí vyjímaje, nabyl jsem u všech Američanů sebevědomí, úctu před zákonem a vysoko vyvinutou lásku k vlasti. Každý pomáhá si ve všech životních potřebách sám a sousedu jen v krajní nouzi; každý podrobuje se i nejnepříjemnějším zákonům, ježto každý jako svobodný občan stále má právo na zrušení neb zlepšení těch zákonů nalehati a každý, ať kterékoli rače, národu neb náboženství náleží, cítí se Američanem; běda tomu, kdo stát jeho nějakým způsobem napadne! Já neviděl v Americe ani žádných protestantů, ani židů, ani pohanů, také žádných Angličanů, Němců a Rakušanů, nýbrž pouze Američany; každý pílí za výdělkem, každý využítkuje svých předností a přijde-li náhodou na někoho, kdo mu neopatrně ucho nastaví, toho pořádně zaň zatáhne, on přece nemůže za to, že jeden je hloupější než druhý. Státní řeči nějaké není žádné, každý učí se řeči, již v zaměstnání svém nejvíce potřebuje, ve východních a západních částech anglicky, v jižních státech francouzsky neb španělsky, což ovšem nevyklučuje znalost jiných řečí.

S tím souvisí i zařízení škol; jsou zde státní i soukromé školy, od obecné národní až k universitě, všechny však jinak zařízeny než u nás. Lidé učí se, co potřebují, nikoli co musí. Řecky mluvící pomocníky jsem nenatrefil, ani latinsky mluvícího hostinského: naproti tomu zná každý dobře čísti, psáti, počítati, dle potřeby kresliti. Každý vzdělanec zná dokonale dějiny své vlasti, ve vědách přírodních je dosti zběžný a nikoho to neuráží, když ku př. nějaký kondukteur z tramwaye, dokončí-li studia svá, do soudní praxe nastoupí.

Krátce a dobře, Američan žije dobře a spokojeně a z toho můžeme si vysvětliti, že kdo jednou v Americe své živobytí si zjistil, odtud se do Evropy více nevrátí. Lenošní a velmi hloupí lidé zde zaniknou; kdo však pracovati chce a jen krátký čas nějakými prostředky vládne, přivede to dále, neboť místa je v Americe ještě pro milliony přistěhovalců.

Ale v čilém obchodujícím ruchu American také často přestřeluje, tak zejména v bezohledném mýtní lesů. Neboť i americké pralesy již řídnu a o dorost pečuje se velmi nedostatečně, takže jednou dostaví se překvapení: »Nemáme dřeva«, a tato okolnost může zdržeti rozvoj Ameriky na léta dlouho. V krajích, jimiž jsem projížděl, viděl jsem ne mnoho a to jen mladých lesů.

Nadbytek peněz v Americe má také své stinné stránky; lidé stávají se zpupnými, žijí ve velkém přepychu, podplácení je v jistých kruzích velmi rozšířeno a tak přihází se ku př. že berou pense lidé, kteří již dávno nežijí.

Prazvláštní postavení zaujímá ženské pohlaví; celkem má od oněch dob, kdy nacházely se ženy v značné menšině v Americe a proto ve všech stavech obletovány byly, všude značnou přednost. Dnes naříkají již starší Američané i Američanky, že přednost ta velmi náhle mizí; souvisí to patrně s přibýváním ženského obyvatelstva. Proto mé svobodné krajanky zůstaňte a čekejte na ženicha v Ostravě tak dlouho, až žádný Američan pro Vás nepřijde! Paní z nejlepších domů prochází se beze všech okolků za dne i večera úplně samy, aniž by v nejmenším okukováním a oslovováním obtěžovány byly; stane-li se to však někdy, zavolá dáma rovněž bez okolků na strážníka, aby se dotěravce zbavila. Velmi stěžují si Američanky na to, že v Evropě, zejména ve Vídni, Berlíně, Paříži dáma bez mužské ochrany i ve dne nejdrzejšímu obtěžování vydána je — což bohužel je pravdivo. Američanka nalezne v tramwayi a na dráze vždy své místo; v hotelích a jiných závodech, snímají muži vždy klobouky, vstoupí-li nějaká dáma, všude vstupuje vždy dáma první. Naproti tomu nesmí však žádná ve vestibulu neb síni hotelu dlouho státi, nesmí žádný »Bar« navštívit a rovněž nesmí ani zcela jinak do řádných hostinců vstoupiti, na nichž výslovně není nápis »for Gentlemens et for Ladyes« (pro pány i dámy) nýbrž může se zdržeti jen v dámských salonech, což zase nanejvýš hloupé jest. Vznikl asi obyčej tento surovým a bezohledným chováním se mužů v dřívějších dobách.

Modě a těm podobným věcem nerozumím mnoho, to mohu však říci, že se Američanky s málo výminkami draho, ale nevkusně

odívají, se složením barev, které je někdy hrozná. Zelené, červené, modré, hnědé a se zvláštní zálibou silně fialové, vše dohromady, vznešené černošky, ponejvíce řetězy a klenoty přetížené, také pány je viděti, kteří by ve Vídni jako vzor gigrle vystoupiti mohli.

Škaredým zvykem je žvýkání tabáku mužů, na němž v poslední době i dámy zalíbení nacházejí; aspoň žvýkají některé zvláštním způsobem připravený kaučuk, což je tak šeredné jako první. Tomuto šerednému zvyku odpovídá i zavedení plivátek skleněných i kamenných ve velikém počtu. Všude stojí toto náčiní v hôtélích a obchodních závodech, vagoněch, kostelích, nádražích, a ačkoli nejsem žvýkačem tabáku, chválil jsem si toto zařízení jako praktické a čistotné, neboť patřím také k lidem plvajícím — *comme il faut*.

Náboženských sekt a kultů je v Americe množství, každá pečuje o sebe a o vychování dítek ve svém kultu až do určitého stáří, takže v tomto směru žádných nepřátelství není a nese zřízení toto nejlepší ovoce; chce-li někdo své děti bez náboženství, tedy bezkonfessionalně vychovati, může to zcela volně učiniti. Ale toto přihází se jen zřídka; neboť Američan je daleko nábožnější než my Evropané všichni dohromady. Všeobecně je Američan s málo výjimkami nesrdečný, málomluvný a tak po zdání nudný; je-li však člověk tam po delší dobu, navykne si takovému životu rychle a najde si lidi, s nimiž dobře obstáti může. — Vždyt to není vždy nutno, stále a mnoho mluvíti; přece dovede Američan velmi dobře vše evropské kritisovati, své zařízení však považuje za nedotknutelné — zase jedna z jeho nepěkných vlastností.

O politických událostech v Evropě a o státních našich zřízeních Američané nejsou s to, aby dobře mluvili a tak ku př. slyšel jsem náhledy o posledních událostech v Německu, které bohužel nemohu zde opakovati.

Američan je předsudků prostější než my, v obchodu, v činnosti a odborných vědomostech daleko nás předčí, nezlobí se, rád dobře žije a sáhne, přichází-li mu záležitost nějaká již příliš hloupou, k revolveru. Naopak však ve vědách a umění není tak hluboko vzdělán jako my. Ježto při všem lidském konání vždy výsledek měřítkem jest, tu nutno vyznati, že Američan má výsledek vždy pro sebe, což u nás vždy nestává; chybí tam totiž právě ta tísnící pouta. —

Zpět do Evropy

Ve čtvrtek dne 1. června vstal jsem ve své kabině velmi časně z rána a sice následkem před každým odjezdem obvyklého hluku, chodění a balení. Přesně v 7 hodin zazněl výstražný roh, lodní lano odvázáno a pomalu hnul sebou koráb jako rak do zadu, aby nejdříve pomalu na lepším místě se otočil a ku předu plul — spíše kouřil — ježto na lodích těchto žádných plachet není.

Na snídání si nikdo ani nevzpomněl; všichni stáli na kraji lodě, hudba hrála pěkný pochod a na tisíce lidí stálo smějíc se i plačíc na břehu a šátky i americkými vlajkami nám à Dieu! a Hurra! volajíc.

Byl to dojemný okamžik a ačkoli jsem — vyjímaje své dolárky — žádných známých v Americe nezanechal, vyskočila i mi slza z oka a rozmnožila vodní spoustu mořskou. Když jsme jeli

kolem sochy Svobody, zvolal jsem ještě jednou »Sláva« Americe, mrštil zrakem ještě rychle po brooklinském mostě a odešel pak s mnohými jinými k snídání.

Po 2 hodinách neviděli jsme již zase nic jiného než loď, vodu a oblohu; před námi, asi 800 cestujícími a lodními zřízenci opět asi 8denní cesta po moři! — Večer téhož dne potkali jsme loď »Columbiu«, která dne 25. května z Hamburku vyjela a tak za 7½ denní jízdy Nový York dostíhla.

Ježto život na lodi »Bismarcku« právě tak, jako na »Augustě Victorii,« před se šel, nezbyvalo mi leč popis lodi samé, která právě tak pevná a elegantní byla jako dřívější, pokud se však rychlosti týče, loď společnosti H. A. P. A. G. předčila. Loď »Bismarck« celá železným plechem nýtovaná, v jedenáct komor rozdělená, je 153 metrů dlouhá, 17½ metrů široká a 11.6 metrů vysoká, při čemž největší dohlubnost 6.8 metrů zachována býti může; obyčejně však jen 5-6 metrů. Jest tedy loď tato o 13 metrů delší a ½ metrů širší než »Augusta Victoria.«

Místa je pro 10.000 tůn t. j. až do největší dohlubnosti je možný náklad 105.000 metrických centů a odpovídá tíže tato tíži lodí vytlačené vody. Oba stroje pohybující lodními šrouby mají po 3 válcích, z nichž jeden má 110 centimetrů v průměru. Tento předává svou na 11 atmosfér stlačenou páru oběma ostatním válcům se 170 a 270 centimetrů v průměru. Průměrné číslo koňských sil obou strojů obnáší 14.200, mohou však až na 16.000 stupňovány býti. Loď při zkušební své plavbě ujela 20.7

námořních mil = 38.3 kilometrů za hodinu a jede nyní průměrně 19 námořních mil.

Na naší cestě do Nového Yorku obnášela průměrně rychlost až do Cuxhavenu pouze 18.2 námořních mil a sice protože jsme uprostřed moře prodělali malou stávkou topičů, o čem jsme však vědomost obdrželi až v Hamburku. Němečtí topiči totiž, podníceni nově přijatými soudruhy v Americe snížili tlak v kotlu parním z 11 na necelých 9 atmosfér, čímž vzniklo zmeškání; teprve ve 3 posledních dnech jízdy dodrželi plný parní tlak, jinak byla by se naše zpáteční cesta o 8 dní zkrátila.

Oba trojkřídelní lodní šrouby mají po 5.8 metrů průměru, jsou shotoveny celé z litiny a postaveny na hřídeli, jenž za minutu 85krát se otočí. Denní spotřeba uhlí obnáší 2870 metrických centů, takže pro celou jízdu i se zálohou 260 až 300 vagonů uhlí se naloží. 24 parních kotlů stojí ve třech od sebe oddělených místnostech, jež spuštěnými zásuvkami zcela se izolují a pak jen shora přístupny jsou. Jinak platí o kotlech vše, co jsem řekl při popisu lodě »Augusta Viktoria.« Čistota strojů, jako na lodi vůbec, je obzvláštní.

Lod' »Bismarck« byla roku 1891 ve Štětíně v loďárně »Vulkanu« vystavena a všemi vymoženostmi dosavadní námořní praxe opatřena. Lod' opatřena je nejen sladkou vodou k pití, praní a pro kuchyňskou potřebu nutnou, ale také vodou k naplnění kotlů sloužících a sice v nejspodnějším lodním prostoru ve více rovněž po délce od sebe oddělených komorách, z nichž jedna vždy prázdnou jest. Pakli postranním větrem jako ku př. při naší plavbě,

loď stále v šikmé poloze se nachází — my měli ponejvíce jižní vítr — vypumpuje se voda z komory proti větrní straně ležící do komory směru větru blíže ležící, čímž těžiště loď posune se a tím se více horizontální poloha loď docílí. Pod polohou horizontální nemůžeme si však mysliti zcela pokojnou polohu loď. Neboť i při těchto prostředcích pomocných činila loď takové pohyby podél krátké osy, že paluba až přes 30° zdvižena neb snížena byla. Vůbec měli jsme při této jízdě první 4 dny pořádně nepokojné povětrí a »Bismarck« klátil sebou velmi povážlivě, byl velmi vrtkavý, což jinak není jeho vlastností.

V pátek, dne 2. června měli jsme zcela rozumné povětrí a zářila večer naše loď svým bílým světlem na stěžení a svými zelenými a červenými světly na levém i pravém boku velmi pěkně do tmavé noci. Ale již v sobotu zrána zaměnil se vítr východní za jižní a loď počala kolísati na stranu. Lodníci říkají: »Loď se válí«, my bychom řekli po ostravsku: »Má ho.« Zatím »neměla ho« loď, nýbrž my; neboť sceny ze 6. května se opakovaly a zase byly téměř dvě třetiny cestujících »námořní nemocí« stíženy. Také mne tento darebník znovu napadl; než tentokrát byl jsem po použití svých prostředků za několik hodin zase vesel, k čemuž nejvíce přispěl silný bouillon.

V neděli, dne 4. června vstal jsem po vyslechnutí lodní kapelou sehraňého choralu a běžel na palubu. Tam viděl jsem silně rozbouřené moře a všechny stolice byly pevně provazy přivázány k zábradlí, rovněž při obědě byly stoly opatřeny po krajích vysokými dekami, aby jídelní náčiní dolů nespadlo. Sklenice mohli

jsme jen s nouzí do polovice naplniti; o 11. hodině byl vítr nejprudším; vlny stříkaly vysoko přes palubu a loď sebou náhle trhla, tak že všichni, jak jsme na palubě seděli, prostě s lavice dolů jsme shozeni byli. V okamžiku, když jsme zde jak žáby vedle sebe a na sobě leželi, nebyl na neštěstí žádný momentní fotograf na místě, jinak bych si byl dojisty koupil jednu podobiznu, ať by stála co chtěla. Někteří, zejména paní a dívky, naříkali, jiní kleli a jiní opět se smáli, k nimž i naše častěji již zmíněná mladá spolucestovatelka patřila, na niž se za žádných okolností mořská nemoc neodvážila. Za chvíli sedělo zase vše na svých místech, mysli se upokojily a když se celá tato příhoda toho dne dvakrát neb třikrát opakovala, vzbudila pak již jen veselost a to tím více, ježto stoupající barometr a úleva větru nám zase lepší povětrí hlásily.

Choditi po palubě bylo možno jen, držel-li se člověk pevně zábradlí, a litoval jsem velmi stewarda, jenž vzdor svému cvičení v šikmé chůzi s velkým podnosem kávových šálek upadl, jak by mu někdo nohy byl podrazil, k čemuž ovšem přispěla nejvíce mořskou vodou kluzká podlaha. Také spatřili jsme jednoho dne velký stožár ve vodě plavati, bezpochyby z těžce poškozené neb potopené lodě. Pozdě večer potkali jsme tři francouzské parníky, při čemž dávány byly obvyklé signaly; uzřeli jsme toho dne také mnoho mořských vlaštovek, ačkoli jsme byli vzdáleni 1500 námořních mil od břehu.

Této neděle již nebylo klidno a hluboko do noci slyšeli jsme neustálý hluk a hřmot házených předmětů na lodi a nebyla situace

ještě zcela bezpečnou, ježto železná dvířka v lodních chodbách ještě zamčena byla, tak že nemohlo se v podpalubí kolem celé lodě obejít, nýbrž v každém izolovaném oddílu pouze nahoru. Při počasí takovém jsou pocestní v mezipalubí ubytováni, hodni politování, ježto jsou uzamčeni, aby tam voda nevnikla. Každý si může morový vzduch v takové místnosti snadno představit! Pod pokutou až do sta dolarů nesmí žádný cestující první neb druhé třídy mezipalubí navštívit, aby nějakou nemoc odtud nerozšířil.

Následující pondělí bylo sice poněkud lépe, ale přece ještě řádně větrno, až konečně v úterý dne 6. června hned ráno příjemný záblesk slunce nás rozveselil, hladina mořská byla mnohem pokojnější, tak že všichni s veselou tváří se pozdravovali, na palubu se hrnuli a každou nás potkavší loď s radostí pozdravovali. Ještě pěknější byla středa; vzduch byl jemný a teplý, moře hladké jako ocel, tak jak vůbec moře hladkým býti může. Potkali jsme více plachetních i parních lodí, a ježto část naší cestující společnosti příštího dne, ve čtvrtek dne 8. června v Southamptonu vystoupiti hodlala, aby i Londýn viděla, nacházeli jsme se večer v poněkud slavnostní náladě, jež dala podnět k tomu, že jsme peněženky důkladné revisi podrobili, zda zbylo ještě co na několik láhví šampaňského, což skončeno s dobrým výsledkem, a tak promluvili jsme si ještě jednou o všech svých amerických a námořních příhodách; brzy však musili jsme jídelnu opustiti, ježto o 8. hod. večer pořádán byl ve prospěch zaopatřovacího fondu vdov po lodních zřízencích koncert účinkováním několika umělců na lodi se nalézajících. Nejvíce vyznamenali se mezi nimi

jakýsi německý violoncellista a španělská virtuoska na klavír, kdežto zpěvačka jedna bezpochyby mnoho solné vody ještě v hrdle měla, ježto poněkud drsné zvuky ze sebe vydávala. Mladé dámy, mezi nimi i naše spolucestovatelka, vybrali pak k pěknému účelu tomu 640 marek.

Také lodní zřízenectvo bavilo se o obou těchto pěkných dnech, ovšem po svém poněkud drsném způsobu. Dva lodníci lehli si na podlahu, nohama k sobě a mezi tím co střídavě nohy do výše pozdvíhovali, namáhal se jeden z nich vyzutým střevícem onen díl těla svého soupeře udeřiti, na němž již školní vychovatel se zálibou pracoval. Poštěstilo-li se jednomu trefiti, byl od diváků potleskem odměněn. Toho dne přijal byl i plavčík jeden mezi lodníky; kandidát tento položen byl na desku přes mořskou vodou naplněný sud ležící, řádně omydlen, na to velkou dřevěnou »břitvou« holen, štípán a bouchán, až konečně odtrhnutím desky do sudu vhozen, což jeho trýzni ukončilo.

V průtoku la Manche ve čtvrtek dne 8. června množily se potkávající nás lodě, ponejvíce pobřežní; viděli jsme ostrov White, zámek Osborne a opakovalo se vstupování i vystupování i poštovní střídání u Southamptonu jako při odjezdu. Dali jsme svým spolucestujícím à Dieu a jeli dále k Helgolandu, jež spatřili jsme v pátek dne 9. června o 12. hod. v poledne. Tento mnohojmenovaný ostrov křídového útvaru je jak známo, příboji mořskému silně vysazen a drobí se rok od roku zcela viditelně. Pruská vláda zabraňuje tomu kamenným násypem, čímž zároveň místo opevňuje. Před ostrovem tím spatřili jsme celé loďstvo,

sestavající z rybářských člunků, počtem asi 100 lepších a horších plachetních loděk. Také tak poetické rybářství, jež dříve každý o sobě prováděl, je nyní soustředěno a v podnik uvedeno, jemuž všechny člunky podrobeny jsou.

V Evropě

O ¼2. hod. vyhozena byla před Cuxhavenem kotva; malý parní člun spojen s »Bismarkem« můstkem a nastal opět shon, jež jsem již při svém příjezdu do New-Yorku popsal. Vše tlačilo se k spojovacím můstkům, zavazadla rovněž přenášena byla, po jednom můstku. Známi se objímali, smáli a plakali, každý podle potřeby a tak přišli jsme šťastně zase na pevnou zemi, jež jsme před 37. dny opustili, a děkovali jsme Stvořiteli, jenž dal nám zdravým a veselým se vrátiti.

Maďarka jedna vzala s sebou 6 koček po celé cestě do Ameriky a nazpět v kleci; také tato zvířátka jsou dobrou věcí, ale litovali jsme přece dámu onu pro zkažený vkus tento. Choť této paní jel na lodi první třídou, a ježto se zde kočky netrpí, bydlela paní z lásky k nim v druhé třídě. Několik cestujících z mezipalubí byli nuceni setrvati ještě několik hodin na korábu, až jim zdravotní komise jej opustiti dovolila. Rychle vstoupili jsme v právě se zastavivší zvláštní vlak a ku předu šlo to s rychlostí ne právě prvního řádu do Hamburku, kam dojeli jsme o 4. hod., kde jsme však na nádraží ještě hodinu čekati musili pro celní prohlídku. Každý chtěl míti svůj kufřík co nejdříve, takže celníci nás Rakušany konečně bez zvláštní kontroly propustili.

V neděli dne 11. června přinesl nás výtečný rychlík ve 3³/₄ hodině do Berlína s rychlostí 75 km za hodinu, která tedy za americkými expresními vlaky nijak pozadu nestojí. U Friedrichsruhe díval jsem se z okna, abych skutečného Bismarka přece jednou spatřil; ale nadarmo; dobrý ten muž neměl dojista tušení, že jedu kolem, sice by dojista na nádraží byl stál, aby se svými ostravskými ctiteli pozdraviti dal.

V Berlíně

V Berlíně ubytoval jsem se v ulici Bedřichově v hotelu d'Angleterre, abych si město blíže prohlédl.

Jako v každém městě, které jsem navštívil, koupil jsem si i zde plán města a vydal se ihned na potulku, ač již odpoledne hodně pokročilo, abych památnou ulici »pod lípami« vyhledal a ji od brandeburské brány až ku královskému zámku, 1340 kroků dlouhou, jednou po pravé a zpět po levé straně prošel. Staré přísloví praví: »Pod lipami medle sejdeme se hnedle« a tak se to také stalo; neboť uzřel jsem tam ve fiakru známého svého, velmi tělnatého Ostravana jeti, který však právě jako Bismark nijak o mně nezvěděl, takže jsem útěchu hledal v opeře a také jsem ji tam našel. Dávala se velmi pěkná italská opera »Bajacco« a balet »Réva«. Dům královské opery vypadá zevně velmi prostě, s vídeňskou operou nedá se nijak srovnati, uvnitř je však velmi dobře zařízeno a výtečnými silami obsazeno. Po divadle jsme ovšem dobře pojedli a plzeňské pivo pili. O plzeňské pivo se pořádně klopýtá; všude se toto ohlašuje, avšak abych pravdu řekl, pivo ač české půdy nevidělo, je dobré a ohlášení zněla ponejvíce

vždy: »Pravé plzeňské pivo z potsdamského pivovaru neb odněkud od Berlína«.

Z plánu města Berlína seznal jsem, že jest toto velké město asi 11 kilometrů dlouhé a 8 kilometrů široké a že representuje se svými 1,600.000 obyv. imposantní město residenční až na řeku Spree, která jest pro tak velké město a jeho obyvatele až příliš malá.

Berlín jest až na vnitřní starou část města pravidelně vystaven, má mnoho krásných domů a obchodů, co mne jaksi Ameriku připomíná, jen že na mne berlínská dráha zdvižená neučinila onen dojem, jako dráhy americké. Dráha berlínská poněkud těžkopádná a velkolepá, více pro světovou nežli místní jízdu zařízená, nevyhovuje úplně rychlé dopravě, poněvadž jest to dráha okružní a ne přímo městem jdoucí dráha místní.

Chce-li někdo dostati se z náměstí Belle Aliance k Schönhauserovskému nebo Weddingerovskému nádraží, tu jest mu použití buď zdlouhavé okružní dráhy aneb tramwaye, kde však musí vícekrát přesešati. Tramway nevede až »k lípám«, což navštěvovateli Berlína při prohlídce znamenitostí jest velmi nepříjemné. Vypravovalo se mně, že jest panovnická rodina toho příčinou, že demokratická tramway k aristokratickým »lípám« nepřijíždí.

Berlínské drožky jsou dvojího druhu, jež se od sebe nejen svou výpravou a dostatečným poplatkem, ale také tím liší, že drožce prvního druhu zapřažen jest kůň kulhavý na jednu nohu, kdežto ve drožce druhého druhu kůň alespoň na dvě nohy

pokulhává. Rychle nejezdí, avšak Berlíňák ještě nikde pozdě nepřišel. Kroj drožkařů je velmi jednoduchý a nemalebny.

Dopřál jsem si takové drožky prvního druhu, abych si město mohl dobře ohlédnouti, při čemž dobrosrdečný drožkař vynasnažoval se, aby mně některé znamenitosti berlínské ukázal a vysvětlil. Čím jest v Americe Washington, tím jest v Prusku Bedřich Veliký; všude nacházíš jeho vyobrazení nebo poprsí.

Navštívil jsem také některé velmi elegantně zařízené kavárny, které bývají pozdě do noci otevřeny a hosty naplněny. Vůbec jest život Berlíňanů za noční doby velmi čilý a naše Vídeň jest v tom ohledu pouze jako nějaká vesnice. Snad jest tak zcela dobře, neboť v noci se má spáti; ale cestovateli jest velmi milé, když může po divadle jíti do kavárny mezi lidí.

Berlínská musea jsou velkolepá, ale nenavštívil jsem je. Za to však byl jsem v Aquarium a Panoptikum a viděl jsem celý pluk vojska i s hudbou defilovati. Každý vojín kráčel po pruském způsobu přímo, jako by byl spolknul dlouhé pravítko, které mu v krku trčeti zůstalo.

Výkladní skříně obchodníků jsou velmi krásné a panuje v obchodech čilý život. Berliňan je vůbec mnohem čilejší a živější nežli Dražďan a Hamburčan.

Vyhledal jsem mně velmi doporučeného poručíka při pluku železničním. Tento obzvláště milý pán doprovázel mne na všech potůlkách s nevšední obětavostí, ale nesměl jeti v drožce druhého stupně, což by se tam se stavem jeho nesrovnávalo, právě jako u nás, kde důstojníci v omnibusích jezdit nesmějí.

To jsme my civilisté přec lépe na tom; my můžeme — když nám libo — třeba na trakaři jeti.

Jízda velkou zvířecí zahradou a do Charlottenburku je věru zajímavá. Navštívili jsme zde zámek, dále Mausoleum s hrobkou krále Bedřicha Viléma III. a královny Louisy, pak císaře Viléma I. a jeho choti Augusty.

Večer viděl jsem německého císaře s hrabětem z Turinu dvakrát jeti a dostalo se mně takto cti, že jsem jej mohl pozdraviti. Poděkoval — byl pozornější nežli Bismarck a než ten přítlostlý Ostravan. Také německou císařovnu bych byl rád viděl, a tu mi na můj dotaz odpověděl jistý Berliňan: »Nee, die sieht man nich, die steckt nur in der Kinderstube zu Potsdam« (Tou není nikdy vidět, je vždy při dětech v Potsdamu) — zajisté krásný úsudek!

V novém královském divadle na nábřeží za nádražím Bedřichovém dávala se veselohra »Malíři«, jejížto provedení rovnalo se onomu ve vídeňském dvorním divadle.

V úterý dne 13. června podnikl jsem hned časně z rána výlet do Potsdamu.

Jede se zcela příjemně lesíkem „Gundelwald« zvaným, asi za ¾ hodiny jsme na místě. Hned objednal jsem drožku a průvodce na několik hodin, abych v čerstvosti pohodlně mohl si prohlédnouti všechny znamenitosti.

V městském zámku Potsdamském velmi zajímaly mne místnosti, jež kdysi obýval Bedřich Veliký, dále okno, z něhož Bedřich často vyhlížel ku stromu as 40 metrů vzdálenému, zda-li

tam někdo nečeká. Uviděl-li někoho, tu obyčejně prstem na něj zakývnul a udělil beze všech obřadů audienci.

Všechny královské paláce Potsdamské jsou ve velkých sadech as 15 kilometrů dlouhých a 9 kilometrů širokých a dovoleno je každému jich navštívit, když císařská rodina přítomna není.

Jel jsem k nejbzdálenějšímu tak zvanému »Novému paláci«, který jsem pouze zvenčí mohl obdivovati, an v paláci tomto nynější císař s císařskou rodinou právě mešká a odtud odebral jsem se k zámku »Sanssouci«, který vystaviti nechal roku 1744 Bedřich Veliký.

Tento historický, pěkně položený zámek s celým okolím, prozrazuje svým zařízením, náradím a sbírkami velikého filosofa, který zde větší část svého života — přes 30 roků — v pokoji ztrávil, nad válkou přemýšlel a s lidmi dle jich zásluhy zacházel. Tak zde s Bedřichem přebýval po mnoho roků známý francouzský básník a spisovatel Voltaire i se svou kuchařkou, kdežto Bedřich měl za společníci jakousi tanečnici, jejíž jméno jsem již docela zapoměl. Vyobrazení obou dosud v zámku lze spatřiti.

S velkou zálibou prohlíží navštěvovatel zámku zvláště četné obrazy, které více neb méně realisticky ženské pohlaví představují, lože ku spaní a křeslo, na němž veliký tento muž zemřel, onen muž, který pouze francouzsky mluvil, myslil a psával a snad právě proto základ k novému Německu položil a nástupce Bedřich Vilém k větší dokonalosti přivedl.

Voltaire pro svůj cynický život všeobecně známý, byl také zlodějem; neboť když ubíral se se zámku Sanssouci do Francie, vždy vzal si nějaké věci sebou, jako: stříbrné svícny, hodiny, ano i předměty sklenné a porcelánové atp. na památku. Posléze — jak známo — zneprátelili se oba a to bezpochyby proto, že Voltaire nazýval vždy Bedřicha »velkou opicí.« U samého zámku odpočívá 13 psů Bedřichových, mezi nimi miláček »Bisch«. Na každém »hrobě« jest kámen s vytesaným jménem psa.

V zámku to vypadá tak, jak to vypadalo za časů žití Bedřichova a člověk myslí, že v každém okamžiku z některých dveří může veliký tento muž vystoupiti. Zelené sukno na jeho psacím stolku muselo býti sklem přikryto, poněvadž každý navštěvovatel vzal si vždy kousek tohoto sukna na památku. V tomto pokoji napadla mně slovo Bedřichova, která pronesl po ztracené bitvě ku granátníkům: »Vy psi, což chcete věčně žítí?« Na to vystoupil starý již vojín a pravil: »Vaše Veličenstvo, dnes jest toho za 6 feniků dosti; nechte též jednou Marii Teresii vyhrátí.«

Také prohlédl jsem si malý zámeček v přízemí, kde král Vilém IV. bydlel s Humboldtem, i jeho orangerii a mausoleum, v němž nachází se mrtvola posledně zemřelého císaře Bedřicha III. Hrob Bedřicha Velikého jsem bohužel navštívit nemohl, jelikož jsem musel v určitou hodinu býti opět v Berlíně, kde mně již zmíněný poručík H. očekával a s kterým odebrali jsme se do zoologické zahrady.

Nesmím zapomenout na historický mlýn povětrný, který, ač po ohni nově vystaven, dosud stojí u samého zámku »Sanssouci«.

Mlýn tento za žádnou cenu prodati nechtěl Bedřichovi tehdejší majitel. Teprve před několika lety prodal pravnuk onoho mlynáře tento povětrný mlýn císaři Vilému I.

Na zpáteční cestě do Berlína nápadná mně byla na stanici veliká tabule s nápisem: »Nová Ves« a pod tím malým písmem »Neudorf«. Jest to vskutku česká osada oněch českých vystěhovalců, kteří po 30leté válce z Čech se vystěhovali, jichž se tehdejší kurfirst přátelsky ujal a zde usídliti se dovolil. Až dosud mluví starší občané této obce mezi sebou česky, avšak mládež mluví již německy.

Berlínská zahrada zoologická řadí se k největším toho druhu na světě a jest také opravdovým místem zábavy. Denně koncertují tam dvě vojenské kapely a tisíce lidu přichází sem, aby se zde obveselili.

Tím byla návštěva má — ač nedostatečná — v Berlíně ukončená a já celý unavený ulehl do postele. Byla to poslední noc na mé cestě v cizině.

Ve středu dne 14. června odebral jsem se na nádraží v Bedřichově třídě a usedl do rychlovlaku, který mne večer přivezl do Ostravy, kde mne moji milí domácí a četní dobří přátelé srdečně přijali.

Na této 45 dnů trvající cestě urazil jsem na moři 7.480 kilometrů a na suché zemi 5.535, tedy úhrnem 13.015 kilometrů cesty.

Vilém Jičínský

CESTA OSTRAVANA DO AMERIKY LETA PÁNĚ 1893

Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě, příspěvková organizace

Ostrava, 2012

Vydáno jako elektronická verze 1.0 knižního vydání pravděpodobně v roce 1893.

ISBN 978-80-7054-170-8 (pdf pro čtečky)